

**A MEZŐGAZDASÁGI
ÉS AZ ÉLELMISZERIPARI
TERMÉKEKRE VONATKOZÓ
ÁFARENDSZER ÉS -MÉRTÉK
VÁLTOZÁSA ÉS HATÁSAI**

TISZTELETPÉNY

Szerkesztette: Tanító Dezső
Lámfalusi Ibolya

Szerzők: Tanító Dezső
Lámfalusi Ibolya
Felkai Beáta
Péter Krisztina
Tóth Kristóf
Varga Tibor

Opponensek: Lakatos Mária
Takács István

Felelős kiadó: Kapronczai István

Szerkesztőbizottság: Biró Szabolcs
Dubleczy Károly
Fertő Imre
Juhász Anikó
Kapronczai István
Káposzta József
Kemény Gábor
Kertész Róbert
Keszthelyi Szilárd
Lámfalusi Ibolya
Pesti Csaba
Pető Károly
Potori Norbert
Rieger László
Stummer Ildikó
Szakály Zoltán
Szűcs István
Felföldi János
Herdon Miklós
Illés B. Csaba
Takács István
Tóth József
Tóth Tamás
Vágó Szabolcs

Kiadó:
Agrárgazdasági Kutató Intézet
H-1093 Budapest, Zsil utca 3-5.
Postacím: H-1463 Budapest, Pf.: 944
Telefon: (+36 1) 476-3060
Fax: (+36 1) 476-3304
www.aki.gov.hu
aki@aki.gov.hu

ISBN 978-963-491-583-6
ISSN 2061-8204 (Agrárgazdasági Könyvek sorozat)

Nyomda, kötészet: Primerate Kft.
© Agrárgazdasági Kutató Intézet

Minden jog fenntartva. A kiadvány bármely részének sokszorosítása, adatainak bármilyen formában (nyomtatva vagy elektronikusan) történő tárolása vagy továbbítása, továbbá bármilyen elven működő adatbázis kezelő segítségével történő felhasználása csak a kiadó előzetes írásbeli engedélyével történhet.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	5
Elméleti és gyakorlati kérdések az általános forgalmi adóval kapcsolatban	7
Legalapvetőbb adózási alapfogalmak, az áfa helye az adórendszerben.....	7
Az általános forgalmi adó (áfa) története.....	9
Áfaszabályozás Magyarországon.....	10
Mezőgazdasági tevékenységet folytató adóalanyra vonatkozó különös szabályok.....	12
A többfázisú áfa működési mechanizmusa és szerepe a költségvetés és a vállalkozások finanszírozásában.....	14
Az áfaváltoztatás hatása.....	15
A forgalmi adózáshoz fűződő előnyök, hátrányok, valamint a működéssel összefüggő nemzetközi gyakorlati tapasztalatok.....	19
Az EU élelmiszergazdaságának áfaterhei	21
Héa-szabályozás az EU-ban (héa-irányelv).....	21
Az EU-tagországok héa-kulcsai, különös tekintettel az élelmiszerekre.....	22
Az EU-országok élelmiszergazdaságában alkalmazott héa-mértékek nagysága.....	24
Az EU-országok élelmiszergazdaságában alkalmazott héa-mértékek stabilitása.....	26
Hozzáadottérték-adó az Európai Unió néhány tagállamában.....	29
A héa szerepe az EU és az egyes tagállamok költségvetésében	31
A héa-alapú befizetések jelentősége, szerepe az EU költségvetésében.....	31
Az áfa mint adónem jelentősége az egyes EU tagállamok szempontjából.....	33
Áfaváltoztatások Magyarországon, különös tekintettel az agrárszférára	37
Az áfaváltoztatások hatása a gazdaság szereplőire	41
Áfaváltoztatásból származó árváltozás hatása a fogyasztókra.....	41
Az áfaváltoztatás hatása a költségvetésre.....	44
Az áfaváltoztatás hatása a vállalkozásokra.....	46
Az áfarendszer vállalkozások likvidítására gyakorolt hatása.....	46
Az áfacsalás elmélete, gyakorlata és a fordított áfa	55
Áfacsalás mechanizmusa Magyarországon.....	55
Az áfaelkerülés gyakorlati módszerei.....	58
Fordított áfa a gabonaszektorban.....	63
Az áfaátrendezés hatása a hazai élelmiszergazdaságra és a költségvetésre	71
Összefoglalás	81
Summary	85
Kivonat	89
Abstract	90
Mellékletek	91
Mellékletek jegyzéke.....	91
Hivatkozások jegyzéke	109

TISZTELETPELDÁNY

Bevezetés

*„Adót szedni annyi,
mint a lehető legkevesebb gágogás árán
minél jobban megkopasztani egy libát.”*

Jean-Baptiste Colbert

Az elmúlt másfél évben a mezőgazdasági termék tanácsok, a tisztességes piaci szereplők, és a médiában megjelent vélemények szerint a feketekereskedelem az élelmiszergazdaságban mára olyan méreteket öltött, amely óriási morális és anyagi károkat okoz a gazdaság legalisan működő szereplőinek és a költségvetésnek egyaránt. A negatív hatások közül kiemelik, hogy a kialakult gyakorlat rontja a transzparenciát, ellehetetleníti a piacot, rontja versenyképességünket és rombolja a társadalmi morált. A véleményformáló szakmai körök a feketekereskedelem egyik fő okának az áfa magas mértékét tartják.

Az általános forgalmi adó a magyar költségvetés legjelentősebb bevételi tétele. Jelentősége ellenére az áfa mértékét és rendszerét érintő viták számos szereplője nem kellően tájékozott ennek az adónemnek a működéséről, sajátosságairól, hatásairól, ezért a viták sok félreérthető, esetenként félrevezető elemet is tartalmaznak. Tanulmányunk ezért a gazdasági szereplők legszélesebb körének szól, alapvetően gyakorlati megközelítésű, ugyanakkor egyes kérdésekben – ahol a téma megkívánta – a tudományos megközelítés módszereit is segítségül hívtuk. Munkánk során figyelembe vettük továbbá azokat a megbízható és bizalmas információkat, amelyeket az áfacsalással kapcsolatban a gyakorlatot jól ismerőktől sikerült beszerezni. A szándékaink szerinti széles célközönségnek szóló téma indokolja, hogy röviden áttekintsük az általános forgalmi adó, a társadalom és a gazdaság legszélesebb körét érintő adónem működési mechanizmusát, nagy hangsúlyt helyezve jellemzőinek bemutatására, rendszerének tisztázására, illetve a rendszer – meglátásunk szerint szükséges és végrehajtható – módosítására. Elemzésünk során mindvégig szem előtt tartjuk az áfával szemben támasztott követelményeket, amelyek az egyes érdekcsoportok szerint a következőkben foglalhatók össze.

A fogyasztó számára:

- legyen átlátható, egyszerű, érthető,
- a szociális, kulturális, környezetvédelmi érdekek mentén adjon lehetőséget az érdemi differenciálásra.

A gazdaság szereplői számára:

- legyen stabil, kiszámítható, ne változzon gyakran,
- mértéke ne gátolja a gazdaság tisztességes, jövedelmező működését, ne okozzon versenyhátrányt, alkalmazkodjon a (nemzetközi) gazdasági környezethez,
- kevés, és csak átmeneti időre történő és jól körülhatárolt területeket érintő eltérések alkalmazására kerüljön sor.

A költségvetés számára:

- legyen jól tervezhető,
- átlátható és ellenőrizhető,
- az előzőekben felsorolt szempontok mellett szolgálja a költségvetés céljainak megvalósítását.

A tanulmányban alapvetően a mezőgazdasági ágazatra, valamint az élelmiszertermékekre koncentrálunk. E szűkebb területet ugyanakkor nem lehet elválasztani a nemzetgazdaság egészétől. Részint azért, mert az élelmiszertermékek nagy része a normál kulcs szerint adózik, részint pedig azért, mert az élelmiszerek után befolyt áfabevételről nem áll rendelkezésre (de semmilyen más termékcsoporthoz áfabevételéről sem) közvetlen információ. (A gazdaság szereplőinek pénzügyi adatai a

fő tevékenységük szerint szerepelnek a nyilvántartásokban.) Az áfa kérdését alapvetően a gazdaság szereplőinek szempontjából közelítjük meg, e mellett folyamatosan bemutatjuk a makroszintű, azaz a költségvetési hatásokat is.

A tanulmány első részében az általános forgalmi adóval kapcsolatos alapfogalmakat, az adó-nem működési elvét és mechanizmusát, a forgalmi adózás előnyeit, illetve hátrányait ismertetjük. A hazai szabályozással összefüggésben bemutatjuk a mezőgazdaság specialitását, a kompenzációs felár rendszerét. Vácoljuk az áfa szerepét a költségvetés finanszírozásában, illetve a vállalkozások likviditására gyakorolt hatását.

A nemzetközi kitekintésben az Európai Unió élelmiszergazdaságát érintő forgalmi adó – az unióban hozzáadottérték-adó (héta) – rendszerét vetjük össze a hazai gyakorlattal. Vizsgáljuk az EU tagországaiban érvényben lévő héa-kulcsok nagyságát, részletesen bemutatjuk a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékeket terhelő héa-mértékeket, azok változásának mértékét és gyakoriságát. Egybevetjük ezeket a magyarországi értékekkel és változásokkal, bemutatjuk az eltéréseket. Az elemzések eredményeivel az élelmiszerek áfacsökkentésének indokoltságát kívánjuk alátámasztani.

Bemutatjuk a héa jelentőségét az Unió és egyes tagországok, köztük Magyarország költségvetésében, az adóterhelés mértékét több vonatkozásban is göröcső alá vesszük.

Helyzetképet nyújtunk az általunk vizsgált szűkebb terület, azaz az élelmiszergazdaság áfával összefüggő költségvetési kapcsolatainak alakulásáról. Vizsgáljuk az áfacsalások elvi okait, az áfa mértékének hatását a csalások terjedésére, a jövedelmezőség és az áfacsalás közti kapcsolatot.

Részletesen vizsgáljuk az áfaváltoztatások árakra, fogyasztói árindexre, valamint a gazdasági szereplőkre és természetesen a költségvetésre gyakorolt hatását.

Bemutatjuk az általános forgalmi adó speciális esetét, az áfacsalások visszaszorítása érdekében bevezetett fordított áfát, annak gabona szektorra gyakorolt hatását.

Végül vizsgálataink, kutatásaink eredményeként az utolsó fejezetben az adózás és ezen belül az áfarendszerrel szemben támasztott követelményekhez a jelenleginél jobban illeszkedő alternatívákat vázolunk fel, az élelmiszergazdasági termékek terén lehetséges áfamérték változtatásra és átrendezésre. Bemutatjuk azoknak az élelmiszergazdaságra, a költségvetésre, az árakra, a gazdaság egyes szereplőire és a fogyasztókra gyakorolt hatását.

Elméleti és gyakorlati kérdések az általános forgalmi adóval kapcsolatban

A gazdaságpolitikának a monetáris politika és a támogatáspolitikával mellett az adópolitika a meghatározó pillére. Az adópolitikának egyfelől fontos feladata, hogy a költségvetés számára bevételt biztosítson, másfelől a gazdaságpolitika egyik legmarkánsabb eszköze a gazdasági szereplők magatartásának a befolyásolására. Az adópolitika egy adott ország lakosságát, gazdasági szereplőit, minden társadalmi formációját általánosan vagy speciálisan érintő adók rendszeréből áll össze, amelynek a gazdaságra, társadalomra gyakorolt együttes hatása az egyes adók hatásának, valamint azok egymással való összhangjának az eredője.

Legalapvetőbb adózási alapfogalmak, az áfa helye az adórendszerben

„Az adó olyan szolgáltatás, amelyet a közhatalom a közszükségletek kielégítéséhez szükséges pénzügyi források biztosítása érdekében, közvetlen ellenszolgáltatások nélkül megkövetel, és kötelező kényszerítő erővel az alanyaitól beszed.” (Hágen, 2005).

Az adórendszer, amely a különféle adónemek és a hozzájuk kapcsolható szabályok összessége, bizonyos alapelvek mentén kell, hogy működjön. Ezen alapelvek nem új keletűek, azokat már Adam Smith 1776-os, a Nemzetek Gazdagsága című művében is felvázolta. A modern közgazdaságtan mára némileg módosítva a smithi elveken, az adórendszerrel szemben a következő fontos alapelveket fogalmazza meg:

- az optimális adórendszer ne torzítsa a termelési tényezők allokációját;
- legyen méltányos, igazságos;
- legyen rugalmas, stabilizáló hatású;
- legyen kiszámítható, az adójogszabályok ne változzanak túl gyakran;
- legyen könnyen érvényesíthető, egyszerű, világos, egyértelmű;
- legyen konzisztens (az adórendszer belső harmóniájának a többi szabályozóval, valamint a nemzetközi szabályokkal való összehangoltságnak a követelménye);
- nem utolsó sorban biztosítsa alacsony költségű adóbeszedést.

Összességében tehát egy jó adórendszer igyekszik megfelelni az itt felvázolt feltételeknek, hiszen ezek azok az ismérvek, amelyek alapján az adójogszabályokat ki kell alakítani vagy át kell formálni.

A hazai adórendszer igen bonyolult, ma Magyarországon csaknem 60féle adó – beleértve az adójellegű befizetéseket is – van érvényben (más országokban is bonyolult). A bonyolultság természetesen tükrözi a társadalmi, gazdasági viszonyokat. Továbbá a belső viszonyokon túl a gazdaság nyitottsága szükségessé teszi a környező országok adópolitikájának figyelembe vételét is, hiszen a számottevő eltérések a gazdasági folyamatokra is érdemi következményekkel lehetnek. Nagy jelentőséggel bír, hogy milyen a rendszer összhangja, áttekinthetősége, milyen pontosan mérhetőek fel a gazdaságra és társadalomra gyakorolt hatásai, illetve hogy mennyire alkalmas a kitűzött célok elérésére.

A forgalmi adózás esetében mindenképpen ki kell emelni az egyszerűséget, hiszen könnyen bevezethető és viszonylag könnyű mind az adó bevallása, mind pedig a befizetése. Az áfa miután fix adókulcsú, lineáris adónem, a hozzáadott értéket előállító vállalkozások esetében a gazdasági ciklusokra semleges hatással van (az adóalaptól függetlenül mindig ugyanakkora kulccsal kell adózni, nem befolyásolja a szabadon elköltethető, nominál jövedelmet). Más adónemekkel egyezően a szociális,

környezetvédelmi stb. szempontok érvényre juttatása az áfa esetében is több kulcs alkalmazásával valósítható meg (például az alapvető élelmiszerek¹ áfája alacsonyabb rátával adózik, mint a többi termék).

Az adók a fenti meghatározások alapján különféle módon csoportosíthatók, melyek közül a legjellemzőbben alkalmazott variációk a következők (Herich, 2010). (Megjegyzés: zárójelben szerepel, hogy az áfa mely kategóriákhoz tartozik.)

- a) Adóalanyok szerint:
  - Természetes személy (áfa);
  - Jogi személy (áfa);
- b) Adóteher viselés alapján:
  - Közvetlen (alany és teherviselő megegyezik);
  - Közvetett (alany és teherviselő elválnak egymástól) (áfa);
- c) Adó tárgy szerint:
  - Jövedelmi típusú (SZJA, társasági adó);
  - Vagyoni típusú (építmény, telek, gépjárműadó);
  - Forgalmi típusú (áfa, iparüzési adó);
- d) Adóztatás jogosultsága szerint:
  - Központi (áfa);
  - Helyi;
  - Vegyes;
- e) Adófizetés módja szerint:
  - Önadózással (adóalany számítja ki és fizeti be);
  - Levonással (adóalany vonja le és fizeti meg) (áfa);
  - Megállapítással (adóhivatal végzi);
  - Kivetéssel (adóhatóság állapítja meg);
  - Behajtással (nem fizetés esetén).

Az adórendszernek és a benne szereplő adóknak természetükből adódóan közgazdasági funkciói vannak, amelyeket – különösen az általános forgalmi adó tárgyalásánál – elengedhetetlen röviden ismertetni.

Az adóztatás legfőbb és legalapvetőbb célja, hogy az államháztartás számára megfelelő bevételt biztosítson. Ez az úgynevezett fiskális-fedezeti funkció az áfa tekintetében különösen nagy jelentőséggel bír, hiszen Magyarországon – de más országokban is – a központi költségvetés jelentős hányadát az ebből az adónemből származó bevételek teszik ki. Szorosan összefonódik ezzel a gazdaságirányítási funkció, hiszen az adóztatás mint gazdaságpolitikai intézkedés szolgálhat arra, hogy a politika által determinált célok (köztük szociálpolitikai, foglalkoztatást serkentő célok) megvalósuljanak, vagy, hogy a gazdaság még versenyképesebb legyen. Végül az arányosítási funkció teszi lehetővé, hogy indokolatlan vagyoni előny szerzése esetén az állam beavatkozhasson, és adó formájában elvonja az ilyen típusú többletjövedelmet, majd azt közkiadásokra fordítsa.

Az eddigiekből is következik, hogy az adók kivetésénél és módosításánál rendkívül fontos szerepe van a rendszerszemléletnek és a konzisztenciának. Valamely áfakulcs mértékének megváltoztatásánál nemcsak egy adót kell vizsgálni, hanem az egész adórendszert és a hozzá szorosan kapcsolódó társadalmi, gazdasági hatásokat is. Fontos az adózók, a gazdasági szereplők várható reakcióinak ismerete, mert az adókulcsok változtatása negatív következményekkel is járhat. Például makrogazdasági szinten magas GDP arányos adóterhelés esetén az adóemelés eltérő hatást válthat ki, mint alacsony általános adóterhelés mellett. Változás állhat be az adófizetők jogkövető magatartásában is,

¹ Itt nemcsak annak van meghatározó szerepe, hogy egyes termékek alacsonyabb kulccsal adóznak, mint mások, hanem annak is, hogy bizonyos termékcsoportba, milyen konkrét termékek kerülnek (például milyen termékeket értünk alapvető élelmiszerek alatt), ez a kérdés rendszerint komoly társadalmi, politikai viták tárgya.

túlzott adóztatás esetén adóelkerülés (az adójogszabályok adta lehetőségek maximális kihasználása), vagy adócsalás (az adójogszabályok megsértése) következik be. Csökkenhet az adómorál, a lakosság egyre kisebb mértékben hajlandó bevallani a jövedelemét és az adórendszernek megfelelően teljesíteni az adófizetési kötelezettségeit, de egyes ágazatok között is változhat az összhang, az arány, torzulhatnak a gazdaságpolitikai célok. Fontos tehát kihangsúlyozni a teljes körű hatásvizsgálatok szükségességét annak érdekében, hogy az adórendszerben vagy egy adónemben történt változtatások ténylegesen elérjék céljaikat.

Az áfa – elméletben – az egyik legjobban bevezethető, a gazdaság versenyképességét nem befolyásoló, egyszerűen beszedhető adó. A gyakorlatban ez az elmélet jól működő gazdaság esetében többnyire érvényesül. Hiába semleges adó elméletileg az áfa, hiába kényelmes és egyszerű, mértéke és a rendszere összhangban kell, hogy legyen a többi adónemmel, a gazdasági környezettel. Nem átgondolt beavatkozások, és a gazdaság szereplőinek erre való reakciója jelentősen torzíthatja az elméletben vázolt folyamatokat.

Az általános forgalmi adó (áfa) története

Az európai áfa gyökerei az ókori Rómáig nyúlnak vissza, a piacokon vagy árveréseken értékesített termékekre már ekkor is forgalmi adót vetettek ki. A modern forgalmi adók bevezetésének oka a háborús kiadások fedezése volt. Németország például 1916-ban kezdte meg a forgalmi adóztatást ilyen jellegű célokra, később több európai ország, köztük Franciaország, Belgium és Hollandia is hasonlóan cselekedett. Nagy előnye, hogy viszonylag könnyen bevezethető, módosítható adónem különösebb politikai támogatás nélkül is, és nem utolsósorban jelentős bevételi forrás az adott ország költségvetésében. (Véghelyi, 2004)

A ma is használatos hozzáadottérték-adó elődjének az 1954-ben bevezetett francia forgalmi adó, a TVA tekinthető, amelynek jellegzetessége, hogy kumulatív típusú adó volt. A nyersanyagtól a késztermékig a termékek értékesítésének minden fázisában fel kellett számítani a forgalmi adót. Az előzetesen felszámított adóval azonban nem lehetett csökkenteni a befizetendő összeget, vagyis itt az adóhalmozódás jelensége lépett fel, azaz végül a tényleges kulcs jelentősen meghaladta a jogszabályban megállapítottat (1. melléklet). A problémát az Európai Közösség is észlelte, és néhány átmeneti intézkedést követően 1967. április 11-én a Tanács elfogadta a forgalmi adók harmonizációjáról, valamint a közös forgalmiadó-rendszer szerkezetéről és részletes szabályairól szóló irányelv-javaslatokat, amelyek rögzítették a többfázisú hozzáadott érték alapú adórendszer alapjait. A forgalmi adózás mai modern, összefázisú, hozzáadott érték alapú, progresszív közös rendszere a 77/388/EGK irányelvben fogalmazódott meg.

Magyarországon a polgári adórendszer a 19. században szilárdult meg, amelynek már része volt a közvetett adózás is. A közvetett adók illetékekből, jövedékekből, illetve fogyasztást terhelő adókból tevődtek össze. Az adórendszer alakulását, az adók alkalmazásának arányait az első világháborúig természetesen a gazdaság mindenkori állapota, katonai beavatkozások, megszállások befolyásolták. Az első világháborút követően két törvény² is szabályozta a forgalmi adózást, amely egyfázisú adózás volt. Emellett egészen a hatvanas évekig számos speciális forgalmi adó létezett (húsforgalmi adó, borforgalmi adó stb.).

Az 1987–88-as nagy adóreform keretében 1988. január elsejétől bevezetett forgalmi adózás már szinte teljes egészében megfelelt a modern hozzáadottérték-adózás alapelveinek. Ezt a rendszert bővítette ki az 1993-tól érvényes 1992. évi LXXIV. törvény. A jogszabály egyrészt a költségvetési bevételek növelését (nagy mértékben szűkült a kedvezményes kulcs alá tartozó termékek köre), másodsorban pedig az Európai Közösséggel kötött Társulási Megállapodáson alapuló kötelezettségvállalások teljesítését és a hatodik irányelvvel való harmonizációt célozta meg. Az 1992-ben elfo-

² 1920. évi XVI. törvény és a 1920. évi XXXIX. törvény.

gadott jogszabály alapján a magyar forgalmi adó összefázisú, hozzáadott érték típusú adó (ezért az általános forgalmi adó helyett helyesebb lenne a hozzáadottérték-adó elnevezés), amely biztosítja a termékértékesítés és szolgáltatásnyújtás során az előzetesen felszámított adó levonhatóságát.

A szabályozás következő, jelentősebb módosítására 1999-ben került sor, amelynek keretében további jogközelítést hajtottak végre a közösségi szabályokhoz, illetve a Közösség Kombinált Vámenomenklatúrája is teljes egészében ekkor került átvételre, így a termékek besorolása teljes egészében igazodott az Európai Unióban alkalmazotthoz.

A 2004-es EU csatlakozás idejére már nagyfokú harmonizáció jellemezte a magyar áfarendszert, de az 1977/6. direktíva hatályon kívül helyezése, illetve az időközben egységes szerkezetbe foglalt hea-irányelv (112/2006) elfogadása miatt 2007-ben új törvényt fogadtak el (2007. évi CXXII. törvény az általános forgalmi adóról, továbbiakban: áfatörvény), amely már maximálisan alkalmazkodik az újonnan elfogadott EU-s szabályrendszerhez.

Áfaszabályozás Magyarországon

Az áfatörvény szerint az áfa alanya az a jogképes személy vagy szervezet, aki (amely) saját neve alatt gazdasági tevékenységet folytat, tekintet nélkül annak helyére, céljára és eredményére. Abban az esetben, ha a gazdasági tevékenység közvetlenül közös tulajdonban és közös használatban levő ingóra vagy ingatlanra mint ellenérték fejében hasznosítandó dologra irányul, az adóalany a tulajdonostársak közössége.

Az áfatörvény értelmében gazdasági tevékenység valamely tevékenység üzletszerű, illetőleg tartós vagy rendszeres jelleggel történő folytatása, amennyiben az ellenérték elérésére irányul vagy azt eredményezi, és annak végzése független formában történik. Gazdasági tevékenység körébe tartozik különösen a termelésre, forgalmazásra irányuló ipari, mezőgazdasági és kereskedelmi tevékenység, valamint az egyéb szolgáltatói tevékenység, ideértve a szellemi szabadfoglalkozásként folytatott tevékenységeket is.

Az áfa tárgya az adóalany által belföldön teljesített termékértékesítés, szolgáltatásnyújtás és a termékimport. Termék értékesítése alatt birtokba vehető dolog átengedését, amely az átvevőt tulajdonosként való rendelkezésre jogosítja, vagy bármely más, a birtokba vehető dolog szerzése szempontjából ilyen joghatást eredményező ügyletet értjük. Szolgáltatásnyújtás minden olyan ellenérték fejében végzett tevékenység, amely nem minősül termékértékesítésnek. Termékimport a termékek külföldről történő behozatalát jelenti.

Termék értékesítése, szolgáltatás nyújtása esetében az adó alapja – ha a törvény másként nem rendelkezik – a pénzben kifejezett ellenérték, amelyet a jogosult kap vagy kapnia kell akár a termék beszerzőjétől, szolgáltatás igénybevevőjétől, akár harmadik féltől, ideértve a támogatások bármely olyan formáját is, amely a termék értékesítésének, szolgáltatás nyújtásának árát (díját) közvetlenül befolyásolja.

Termék értékesítése, szolgáltatás nyújtása esetében, ha az ellenérték nem pénzben kifejezett, és megtérítése sem pénzzel, készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel vagy pénzhelyettesítő eszközzel történik, hanem termék értékesítésével, szolgáltatás nyújtásával, mindkét ügyletet önállóan kell figyelembe venni azzal, hogy az egyik a másiknak az ellenértéke.

Az adó alapját általában pénzben kifejezve, a termék, szolgáltatás szokásos piaci árán kell megállapítani. Az adó mértéke jelenleg alapesetben az adó alapjának 27 százaléka. Egyes termékek, szolgáltatások esetében az adó mértéke az adó alapjának 5, illetve 18 százaléka (2–4. melléklet).

Az áfa rendszerében a termékek vagy szolgáltatások tevékenységi (a tárgyi adómentesség 2008-tól már nem használatos, helyette tevékenységek adómentességéről beszélhetünk) vagy alanyi adómentessége fordulhat elő.

A tevékenység adómentességének jellemzői a következők (Kostyál *et al.*, 2000):

- Az értékesítés tárgya adómentes;
- Független attól, hogy ki végzi az értékesítést;
- Az adott termék esetében kötelező;
- A felszámított adót nem igényelheti vissza a tárgyi adómentes értékesítést végző adóalany az adóhatóságtól;

Néhány példa tevékenységi mentességre:

- Oktatás;
- Humán egészségügyi ellátás;
- Beépítetlen ingatlan (termőföld) értékesítése, ingatlan bérbeadása;
- Sport, szabadidős szolgáltatás stb.

Az alanyi adómentesség az egyes tevékenységek adómentességével ellentétben nem kötelező, hanem az áfatörvényben meghatározott feltételek teljesülése esetén az adóalany választhatja. Az alanyi adómentességnek feltételei a következők:

- A gazdasági tevékenység végzésének székhelye belföldön van.
- Az éves árbevétele a tárgyévvel megelőző évben nem haladta meg a 6 millió forintot, és várhatóan ezt a tárgyévben sem haladja meg.

Az alanyi adómentességet választó adóalany áfa fizetésre nem kötelezett, de adólevonási jog sem illeti meg. Amennyiben megszűnik az értékhatár túllépése miatt az adómentesség, csak az adott évet követő második évben választható újra.

Az általános forgalmi adó elszámolásával kapcsolatban az egyik főszabály az, hogy az adóalany levonhatja a rá áthárított adót az általa fizetendő adóból és az egyenleget vagy befizeti a költségvetésbe, vagy pedig visszaigényli azt.

Az adólevonási jog akkor keletkezik, amikor az előzetesen felszámított adónak megfelelő fizetendő adót meg kell állapítani.

A forgalmi adó alanya tehát jogosult arra, hogy az általa fizetendő adóból levonja azt az adót, amelyet

- termék beszerzéséhez, szolgáltatás igénybevételéhez kapcsolódóan egy másik adóalany – ideértve az egyszerűsített vállalkozói adó (eva) hatálya alá tartozó egyéni vállalkozót, gazdasági szervezetet is – rá áthárított;
- termék beszerzéséhez, – ideértve a termék Közösségen belüli beszerzését is – szolgáltatás igénybevételéhez kapcsolódóan fizetendő adóként megállapított;
- termék importjához kapcsolódóan az adóalany megfizetett vagy fizetendő adóként megállapított;
- illetve előleg részeként megfizetett.

Az adóalany köteles bevallást benyújtani az adóhatóságnak. A bevallás gyakorisága alapján ez történhet havonta, negyedévente vagy pedig évente. Havi adóbevallást abban az esetben kell az adózónak benyújtania, ha a tárgyévvel megelőző második évben az elszámolandó adójának éves szinten összesített – vagy annak időarányosan éves szintre átszámított – összege pozitív előjelű és az 1 millió forintot elérte. Éves bevalló az adózó, ha a tárgyévvel megelőző második évben az elszámolandó adójának éves szinten összesített – vagy annak időarányosan éves szintre átszámított – összege előjelétől függetlenül nem érte el a 250 ezer forintot, feltéve, hogy nem rendelkezik közösségi adószámmal. Negyedévenként kell adóbevallást benyújtani minden más adózónak.

Összefoglalva az általános forgalmi adó olyan adónem, amelynek alanya mind jogi személy, mind pedig természetes személy is lehet, tehát az adóalany szempontjából semleges. Általános adó, mert mindenkire kiterjed, aki terméket értékesít, vásárol, szolgáltató vagy szolgáltatást vesz igénybe. Ebből

következően szektor semleges is egyúttal. Az előbbiekből következően nem torzítja a versenyt, ezért versenysemleges. Közvetett adó, mert az adót viselő és az adóterhet megfizető elkülönül, továbbá fogyasztói, mert a vásárlót terheli, de a forgalmazó fizeti be az adóhatóságnak. Összfázisú, mert a terméklánc minden részében meg kell fizetni.

Mezőgazdasági tevékenységet folytató adóalanyra vonatkozó különös szabályok

Az áfatörvény rendelkezései szerint az olyan áfa adóalanyra, természetes személyre, aki egészben vagy meghatározó részben mezőgazdasági tevékenységet folytat, különös szabályok is vonatkozhatnak. E különös szabályozás, azaz a kompenzációs felár rendszer lényege, hogy az adózó az értékesítéssel összefüggésben mentesül a számla kiállítási, áfafizetési kötelezettsége alól, viszont beszerzéseivel összefüggésben adólevonási jogát sem gyakorolhatja. A beszerzéskor felmerülő áfa-terhek (részbeni) ellentételezésére ugyanakkor a mezőgazdasági termékeket átvevő (felvásárló) a felvásárlási áron felül kompenzációs felárat fizet az adóalany részére.

Fontos kihangsúlyozni, hogy az áfatörvény alkalmazásában csak az minősül mezőgazdasági tevékenységnek, amely az áfatörvény alapján (5. melléklet) meghatározott termékek termelésére és feldolgozására irányul, feltéve, hogy azt az adóalany saját vállalkozásában végzi, vagy az áfa törvény mellékletében meghatározott szolgáltatás nyújtására irányul, feltéve, hogy annak teljesítéséhez az adóalany saját vállalkozásának tárgyi eszközeit használja (egyéb módon hasznosítja).

Az adóalany akkor számíthat fel mezőgazdasági termékértékesítésére, szolgáltatásnyújtására kompenzációs felárat, ha a következő feltételeknek együttesen megfelel:

- Gazdasági céllal belföldön telepedett le, gazdasági célú letelepedés hiányában pedig lakóhelye vagy szokásos tartózkodási helye belföldön van.
- Egészben vagy meghatározó részben mezőgazdasági tevékenységet folytat. Ha az adóalany-nak a mezőgazdasági tevékenységen kívüli éves bevétele a 6 millió forintot nem haladja meg, e feltételnek megfelel. Ha az ilyen bevétele meghaladja a 6 millió forintot, kompenzációs felár felszámítására csak akkor jogosult, ha a mezőgazdasági tevékenységéből származó bevétele az összes bevételéhez viszonyítva 50 százalék fölött van. A tevékenységet kezdő adózónak e feltétel vizsgálatakor az ésszerűen várható bevételekkel kell számolnia, a már tevékenységet végző adózónak e feltétel vizsgálatakor a tárgyévet megelőző év tényadatait és a tárgyév ésszerűen várható bevételeit kell figyelembe vennie.
- Az adóalany mikrovállalkozásnak minősül, vagyis éves nettó árbevétele vagy mérlegfőösszege legfeljebb 2 millió eurónak megfelelő forintösszeg, foglalkoztatottjainak száma éves átlagban 10 főnél kevesebb. Ahhoz, hogy a mikrovállalkozásnak minősülés megszűnjön, az adózónak két egymást követő évben kell meghaladnia a 2 millió eurós értékhatárt vagy elérnie a 10 fős átlagos foglalkoztatotti létszámot. A mikrovállalkozásnak minősülést főszabály szerint július elsején kell megállapítani (az előző két év adatai alapján), amennyiben az adózó ekkor (július 1-jén) nem minősül mikrovállalkozásnak, a következő évben már nem adózhat az áfatörvény mezőgazdasági tevékenységre vonatkozó különös szabályai szerint.
- Az adóalany önálló vállalkozás, vagyis – főszabály szerint a tárgyévet megelőző év július 1-jei állapot szerint – a vállalkozásában más jogi vagy természetes személynek nincs 25 százalékot elérő vagy meghaladó tulajdoni részesedése. A kompenzációs rendszer szerint adózó adóalany-nak is adószámmal kell rendelkeznie, mezőgazdasági tevékenysége körében áfa fizetésre nem kötelezett, ugyanakkor előzetesen felszámított adó levonására sem jogosult. Mentesül az áfa bevallási kötelezettség alól azokban a bevallási időszakokban, amelyekben kizárólag mezőgazdasági tevékenységet folytatóként, ilyen minőségében jár el.

A kompenzációs felár megtérítése iránti igény érvényesíthetőségének személyi feltétele, hogy a termék beszerzője, a szolgáltatás igénybevevője

- belföldön nyilvántartásba vett adóalany legyen, aki (amely) egyúttal nem mezőgazdasági tevékenységet folytató adóalany; vagy
- a Közösség valamely más tagállamában vagy harmadik államban nyilvántartásba vett adóalany legyen, aki (amely) egyúttal nem minősül ezen állam joga szerint olyan adóalanynak, akinek (amelynek) jogállása tartalmában megfelel a héa-irányelv XII. címének 2. fejezetében foglaltaknak³.

Kompenzációs felár megtérítése iránti igény érvényesíthető abban az esetben is, ha a termék értékesítése a Közösség valamely más tagállamában nyilvántartásba vett nem adóalany jogi személynek történik, feltéve, hogy e beszerzése után adót kell fizetnie.

A kompenzációs felár mértéke a kompenzációs felár alapjának:

- 12 százaléka az 5. melléklet I. részének A. pontjában felsorolt növényi eredetű termékek esetében;
- 7 százaléka az 5. melléklet I. részének B. pontjában felsorolt állati eredetű termékek, valamint az 5. melléklet II. részében felsorolt szolgáltatások esetében.

A mezőgazdasági tevékenységet folytató adóalany a kompenzációs felárat terméke értékesítésének, szolgáltatása nyújtásának teljesítésével hárítja át. Ha termékértékesítése, szolgáltatásnyújtása belföldi adóalany részére (aki nem lehet mezőgazdasági tevékenységet folytató adóalany) történik, személyesen rendelkeznie kell a termék beszerzője, szolgáltatás igénybevevője által a nevére szóloán, magyar nyelven kibocsátott, az ügylet teljesítését tanúsító felvásárlási okirat példányával, egyúttal mentesül a számla kibocsátási kötelezettség alól (2007. évi CXXII. tv., Merkel – Tóth, 2010).

Amennyiben az értékesítés, szolgáltatásnyújtás nem belföldi adóalany részére történik, számla kibocsátási kötelezettségének úgy tesz eleget, hogy

- az adó alapja helyett, a kompenzációs felár alapját,
- az alkalmazott adó mértéke helyett, az alkalmazott kompenzációs felár mértékét,
- az áthárított adó helyett az áthárított kompenzációs felárat tünteti fel.

A mezőgazdasági tevékenységet folytató adóalany által – a kompenzációs felár megtérítése iránti igény érvényesítése érdekében – áthárított kompenzációs felár mint előzetesen felszámított adó vehető figyelembe. A megállapított előzetesen felszámított adóra a termék beszerzője, szolgáltatás igénybevevője adólevonási jogot alapíthat. A jog gyakorlására egyebekben az előzetesen felszámított adó levonására vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy

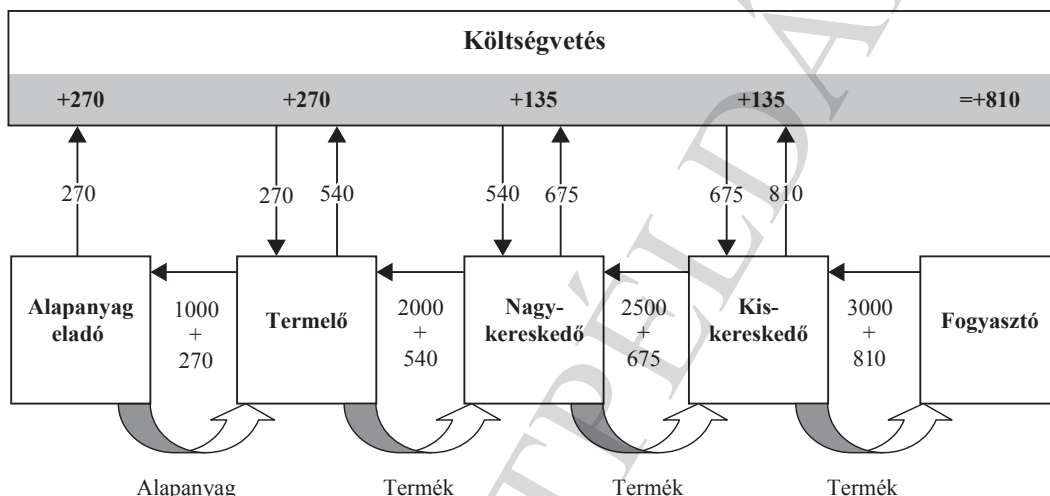
- az adólevonási jog a kompenzációs felárral növelt ellenérték maradéktalan megtérítésekor keletkezik;
- az adólevonási jog gyakorlásának tárgyi feltétele az, hogy az adóalany személyes rendelkezésére álljon az általa kibocsátott felvásárlási okirat másolati példánya (2007. évi CXXII. tv., Merkel – Tóth, 2010).

³ 2006/112/EK irányelv.

A többfázisú áfa működési mechanizmusa és szerepe a költségvetés és a vállalkozások finanszírozásában

Az áfa tehát olyan többfázisú, hozzáadott érték típusú adó, amelyet a lánc legvégén szereplő fogyasztó fizet meg. Az adót a termék értékesítésekor az értéklánc valamennyi szereplője felszámítja (beszedi a vevőtől), és befizeti a költségvetésbe. Ugyanakkor az inputoldalán kifizetett (azaz a tőle beszedett) áfát valamennyi szereplő visszaigényli. (1. ábra)

1. ábra: Az áfa működési mechanizmusa

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Példa egy terméklánc esetén: A termelő alapanyagot vásárol 1000 forint + áfa értékben, amely után a 270 forint áfát is megfizeti az alapanyag eladója részére. A 270 forint áfát az alapanyag eladó befizeti a költségvetésbe, a termelő pedig visszaigényli. A termelő az input felhasználásával termelt terméket értékesíti a nagykereskedőnek 2000 forint + áfáért, amelyből 540 forint áfát befizeti a költségvetésbe. A nagykereskedő az 540 forint áfát visszaigényli, a terméket pedig továbbértékesíti a kiskereskedőnek 3175 forintért (2500 forint, melyből a 675 forint áfa a költségvetést illeti). A kiskereskedő az általa megfizetett 675 forint áfát visszaigényli. A terméket a végső fogyasztó megvásárolja, a kiskereskedő részére megfizeti a termék 3000 forintos árát és a 810 forint áfát. Ez utóbbit a kiskereskedő befizeti a költségvetésbe, de a fogyasztó már nem igényelheti vissza.

A költségvetés a be- és kifizetések egyenlegeként 810 forint áfabevételhez jut, amelyet teljes egészében a fogyasztó fizet meg. Az értéklánc közbenső szereplői az áfát egyfelől beszedik és befizetik a költségvetésbe (fizetendő áfa), másfelől megfizetik az eladó részére, a költségvetésből pedig visszaigénylik. Vagyis fizetendő adójuk nem keletkezik, szerepük a költségvetés folyamatos finanszírozásában van. Technikailag az értékesítéshez és a beszerzéshez kapcsolódó áfa összevezetésre kerül, pénzügyileg rendezni az egyenleget kell (ami megfelelő működés esetén, vagyis pozitív hozzáadott érték mellett nettó befizetést jelent). Egy termelő több termelési ciklusát tekintve a befizetendő és visszaigényelendő áfa folyamatosan merül fel és kerül összevezetésre.

Mindezekből az is következik, hogy az áfakulcs emelése a többletteleher viselőjét, azaz a fogyasztót érinti, valamint a költségvetést, ahol a nagyobb bevétel realizálódik. Az értéklánc közbenső szereplőire a közvetlen hatása lényegében semleges.

Mint az a korábbi példából is jól látszik a vállalkozások az inputokat terhelő forgalmi adót levonhatják a fizetendő adóból. A pozitív különbözetet befizetik, a negatív különbözetet visszaigényelhetik az adóhatóságtól. Befizetés esetén átmenetileg használhatják a különbözetet, vagyis likviditási többlet keletkezik. Egy egyszerű példán szemléltetve, ha egy adott időszakon belül a vásárolt input értéke 80 000 forint +27 százalékos áfa, miközben az értékesítés 100 000 forint +27 százalékos áfa, akkor a fizetendő adóból (27 000 forint) levonva a beszerzéshez kapcsolódó áfát (21 600 forint), 5400 forint összegben keletkezik többletlikviditás, amely a költségvetési befizetésig van a vállalkozásnál. Negatív különbözet esetén minél hosszabb a befizetés és a visszaigénylés között eltelt idő, annál huzamosabb ideig van szükség egyéb forrás igénybevételére a vállalkozás folyamatos finanszírozásához, illetve működésének biztosítása érdekében. Hosszú távon azonban a szolvencia kérdése megoldott az áfa visszaigénylés teljesülésével. Ugyancsak példán keresztül szemléltetve, ha egy adott időszakon keresztül az összes input értéke 100 000 forint +27 százalékos áfa, akkor, mint ahogy ez a korábbi példából is látszik a vállalkozásnak ez 127 000 forintjába került. Ezt az áfát (27 000 forintot) levonhatja a fizetendő adójából, de ha ugyanebben az időszakban csak 10 000 forint +27 százalékos áfáért értékesített akkor a két áfa érték különbsége negatív lesz (2700 - 27 000 = -24 300 forint). Ezt visszaigényelheti az adóhatóságtól, azonban ennek minél nagyobb az átfutási ideje annál több (kamattehertől sem mentes) külső forrásra van szükség, így gyakorolva negatív hatást a likviditásra.

Az áfaváltoztatás hatása

A 2. és a 3. ábracsoport szemléletesen mutatja be az áfának a gazdaság szereplőire gyakorolt hatását és működését. Az adó százalékos (ad valorem) alaptípusából indulunk ki, majd vizsgáljuk az áfa rendszerét mint ennek egy változatát, és abból levezetve az áfakulcsok változását.

Alapesetben, az adómentes termék piacát mutatja be a 2.a ábra. A koordináta-rendszer vízszintes tengelyén a termékmennyiségeket (Q), függőleges tengelyén az egységárakat tüntetjük fel. Ebben – az egyszerűség kedvéért – egyenesekként ábrázoljuk a keresleti⁴ (D_n) és a kínálati (S_n) görbéket. Ezek metszéspontjában alakul ki az egyensúlyi ár (P_n) és a hozzá tartozó értékesítésre kerülő mennyiség (Q_n). Miután a kínálati görbe ebben a versenypiaci modellben egybeesik a határköltség görbével⁵, a P_n -nél olcsóbban előállítók termelői többletbevételhez jutnak⁶. Ezt az ábrán az o , P_n , b sötétszürke háromszög fejezi ki.

A felvásárlók különböző árakon vennék meg a terméket. Azoknál a felvásárlóknál, akik P_n -nél többet is hajlandók lennének fizetni érte, költségmegtakarítás képződik⁷, amit a P_n , c , b világosszürke háromszög jelez.

⁴ Feltételezzük, hogy a fogyasztók (felvásárlók) számára minden következő áru egység egyre kisebb hasznossággal bír, még akkor is, ha bizonyos mennyiségű keresleteiket egységáron jelenítik meg. Ennél fogva a kereslet szigorúan monoton csökkenő függvényként ábrázolható.

⁵ Feltételezzük, hogy minden következő termék egység előállítása egyre nagyobb költséget igényel a termelőktől. Ennél fogva áruik kínálata szigorúan monoton növekvő függvényként ábrázolható. A határköltség tartalmazza a használati költséget (alternatív jövedelmet) is, amelynek mértéke a normál profit (korábbi elnevezéssel: átlagprofit).

⁶ Ez a többlet-árbevétel a jóléti közgazdaságtan terminológiája szerint az ún. "termelői többlet" tartalmát tekintve a gazdasági profit (korábbi elnevezéssel: extraprofit).

⁷ Ez a költségmegtakarítás a jóléti közgazdaságtan terminológiája szerint az ún. "fogyasztói többlet".

Százalékos (ad valorem) adó megjelenése nyomán ebben a jövedelemmegoszlási állapotban bekövetkező változást láthatjuk a 2.b. ábrán. Ebben az esetben az adó bevezetése a P_n árat a P_a szintre emeli. Ezen az áron a Q_n mennyiség helyett már csak Q_a mennyiség iránt lesz kereslet. A termelői és a fogyasztói többlet, valamint az állam adóbevétele is (az e , P_a , d , f ferde vonalkázású téglalap) csak a Q_a mennyiség után képződik.

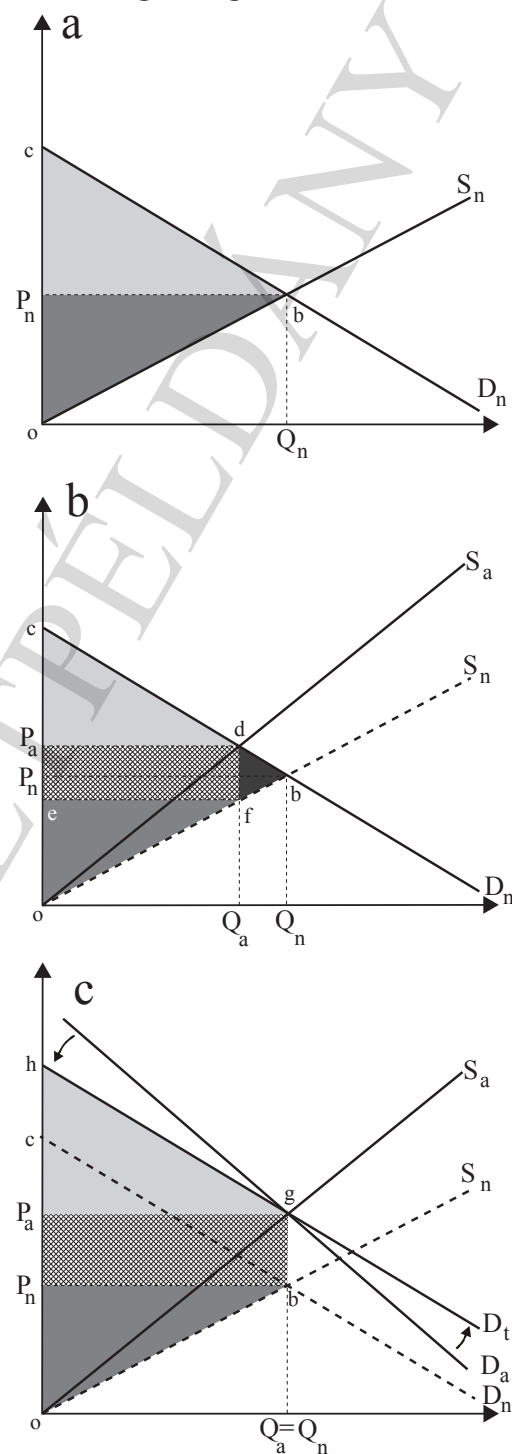
A korábbi állapotban meglévő jóléti többletekből az f , d , b fekete jövedelem-háromszög egyik szereplőhöz sem kerül, meg sem képződik, ún. holtteher veszteséggé válik.

Fontos észrevennünk, hogy a 2.b. ábrán, mind a termelői, mind a fogyasztói többlet csökken a 2.a. ábrán láthatóhoz képest, tehát az ad valorem adó a termelőknek és a fogyasztóknak (felvásárlóknak) a jövedelemcsökkenésével – a költségvetés számára történő jövedelemtranszferével – jár.

A 2.c ábrán az áfa jóléti közgazdaságtani hatásait mutatjuk be egy olyan piacon, ahol a felvásárló(k) nem végső fogyasztói helyzetben van(nak), vagyis beszerzési árainak áfatartalmát visszaigényelhetik, illetve áfaegyenlegeikben érvényesíthetik. Az áfasemlegesség a vertikum nem végső fogyasztói szintjei közötti piaci kapcsolatokban, jóléti közgazdaságtani értelmezésben úgy jelenik meg, hogy sem a termelői, sem a fogyasztói többlet nem csökken az adó alkalmazásának következtében.

A piaci egyensúly az áfa nélküli, nettó árak figyelembevételével alakul ki, azonban az üzletek az áfát is tartalmazó bruttó értékeken köttetnek meg. A 2.c ábrán az áfamentes költségekhez igazodó S_n görbét felváltja az S_a – az áfakulccsal kalkulált – kínálati görbe. A kereslet oldalán ugyancsak minden termékmennyiség mellett az áfakulcs százalékaival megnövelt áralképzések jelennek meg. A keresleti árvárakozások görbéje (D_a) így rajzolódik ki. Vagyis, a D_n keresleti görbe eltolódik az áfa százaléknak megfelelő értékkel az ártengely mentén felfelé. A „számlára kerülő” egyensúlyi bruttó ár az S_a és a D_a metszéspontjához tartozó ár lesz. Tehát a piaci egyensúly üzletileg a g pontban, ellenben a vevők és az eladók érdekeit tekintve a b pontban alakul ki. Mindkettő egyensúly ugyanahhoz a $Q_a = Q_n$ mennyiséghez tartozik, tehát az áfa bevezetése az értékesítés mennyiségét nem korlátozza.

2. ábra: A százalékos adó típus jóléti közgazdaságtani értelmezése

Forrás: Készült jóléti közgazdaságtani alapgrafikák alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Az egyensúlyi ár ismertté és általánosan elfogadottá válását követően minden egyes Q mennyiség fix árban ugyanakkora lesz az áfatartalom, ezért a 2.c ábrán a keresleti görbe (D_a) a g pont körül elfordul a D_t helyzetbe (az ábrán ferde nyilak), és az áfa nélküli állapot keresleti görbéjével (D_n) lesz párhuzamos. Ezáltal az ábrán a termelői és fogyasztói többletek az áfa nélküli állapotban megfigyelhetőekkel lesznek azonos mértékűek.

Ugyanis, a 2.c ábrán látható, hogy a P_n , c , b fogyasztói többlet háromszög értékmódosulás nélkül eltolódik a P_a , h , g háromszögbe. A o , P_n , b termelői többlet – amíg a termelők áfa-egyenlegeiket nem rendezik – megnövekszik a o , P_n , P_a , g , b trapéz alakú termelői többletté, majd az áfa (P_n , P_a , g , b téglalap) befizetését (vagy egyenlegének rendezését) követően „visszazsugorodik” eredeti o , P_n , b méretére. Ezáltal a termelői többlet is változatlan marad. Tehát, a vertikum legfelső szintjén elhelyezkedő végső fogyasztók beszerzési piacán a jóléti közgazdaságtani „helyzetkép” a 2.c. ábrán bemutatottal lesz azonos.

A vertikális szintek közötti áfa-jövedelemtranszfereket mutatja be a 3. ábracsoport (3.a – 3.d ábrák). Minden egyes szinten a P_n , P_a , g , b téglalap áfa összege egyenlő lesz a következő szinten a o , i , j , b rombold⁸ áfa összegével. Ez a o , i , j , b terület a „hozott” áfa, és az i , g , j terület⁹ a hozzáadott érték miatt jelentkező áfanövekmény alkotja a szint értékesítési árában keletkező áfát.

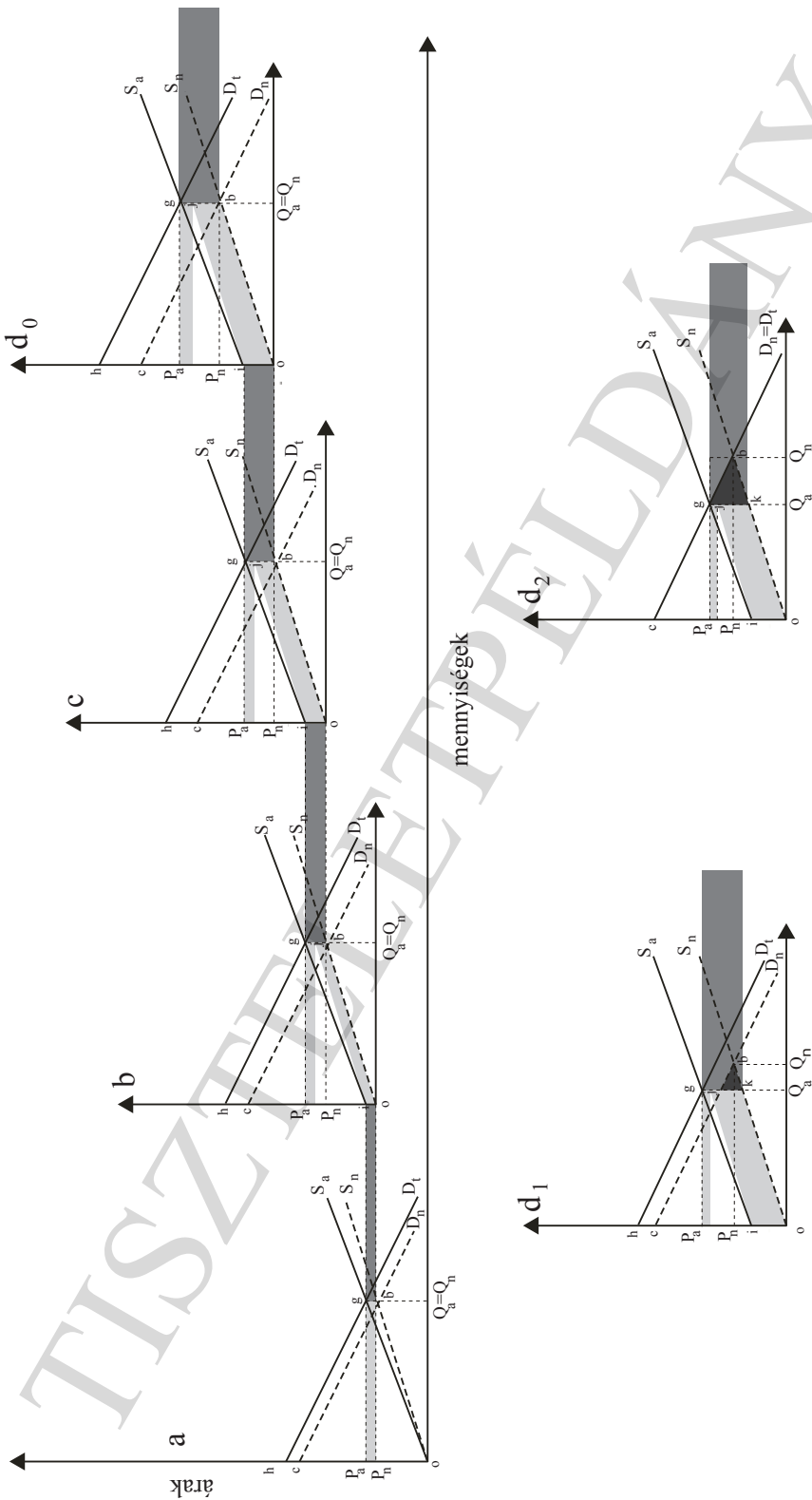
A vertikális termékláncban az induló szerepet betöltő ágazat áfa helyzetét láthatjuk a 3.a ábrán. Az ide tartozó gazdasági egységeknek (ideális helyzetet feltételezve) nincsenek beszállítóik, így áfát tartalmazó költségeik sincsenek. Áfát befizetnek, de vissza nem igényelnek. Viszont, termékeik felvásárlói a 3.b. ábrán és az azt követőkön, fizetnek és vissza is igényelnek.

A láncolat utolsó lépcsőjében, ahol a felvásárló egyben a végső fogyasztó is, áfavisszaigénylés nem történik, ezért az áfa növekedése keresletmérséklődést, csökkenése keresletnövekedést okozhat. A fogyasztók piaci pozíciója határozza meg áfaösszeg elfogadásának a mértékét. A 3. ábracsoport d_0 , d_1 , d_2 ábrái az áfanövekedés hatását mutatják be. Az első esetben (d_0) a fogyasztók az áfát teljes egészében elfogadják, a piacon a kereslet változatlan marad az áfa nélküli helyzethez képest. A második változatban (d_1) csökken a kereslet, ezért csökken az értékesítés, és holtteher veszteség is fellép (a holtteher veszteség az alaphelyzethez képest meg nem képződött eredmény), vagyis keletkezik olyan kieső jövedelem, amely – az árak és az áfa „játéka” folytán – sem a termelőhöz, sem a fogyasztóhoz, sem pedig a költségvetéshez nem kerül. A harmadik, szélsőséges helyzetben (d_2) a fogyasztó nem vállal semmit az áfából és keresletét ehhez igazítva a legnagyobb csökkenést idézi elő az értékesítésben (Q_a). A holtteher veszteség ebben az esetben a legnagyobb.

⁸ A d_1 és d_2 ábrákon az o , i , j , k rombold.

⁹ Az a ábrán az o , g , b háromszög.

3. ábra: Az áfarendszer jóléti közgazdaságtani értelmezése

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A láncolat egymást követő szintjei között az áfa növekedését a vertikális szintek közötti sötét-szürke sávok szemléltetik. A legszélesebb, a teljes sáv a végső felhasználónál jelentkezik. A szomszédos szintek között – az ábrákon látható módon – kiegyenlítődik az áfaszaldó, függetlenül annak mértékétől. Ez azért van így, mert a láncolat belső szintjein történő bármilyen mértékű áfakulcs változások – miután mindegyikük kétszer, de ellentétes előjellel jelenik meg – kioltják egymást¹⁰.

A fentiekből következően, az áfakulcsok változása a végső fogyasztó reakciójának (fogyasztás csökkenés vagy növekedés) a termelési láncban történő végiggűrűzését követően, a rendszer egyensúlya és semlegessége helyreáll.

A forgalmi adózáshoz fűződő előnyök, hátrányok, valamint a működéssel összefüggő nemzetközi gyakorlati tapasztalatok

A nemzetközi szakirodalomban számos tanulmány foglalkozik a hozzáadottérték-adó (VAT, áfa) bevezetésének előnyeivel, illetve hátrányaival, különös tekintettel az Egyesült Államok néhány tagállamára, ahol ezt az adóformát bevezették. Bár az USA hozzáadott érték szabályozása eltér az európaiótól, de mégis hasznos információkkal szolgálnak az ezen adónemmel foglalkozó tanulmányok, különösen azok, amelyek az európai helyzet elemzését végzik el (Hooper és Smith, 2002, Ballard *et al.*, 1987, Miller, 1986, Metcalf, 1995). A felsoroltak közül Hooper és Smith (2002) cikke foglalja össze legkörültekintőbben azokat a megállapításokat, előnyöket, hátrányokat, amelyek az áfa működésével kapcsolatosak.

Az áfarendszer működésének talán legfontosabb haszna, hogy nem torzítja a termelési tényezők relatív árait, ezért a gazdaságok az optimális input-kombinációk mellett tudják előállítani termékeiket. Nincsenek olyan inputok, amelyekhez valamilyen adóelőny kapcsolódna áfa szempontból.¹¹

A másik előnye a rendszernek, hogy nemcsak jelentős, a pénzügyi stabilitáshoz elengedhetetlen költségvetési forrást eredményez, de az ilyen típusú adóból származó bevétel jól is tervezhető, hiszen az áfa befizetés nem függ a jövedelmezőségtől. A társasági adó, vagy a személyi jövedelemadó esetében például sok függ a gazdaságok eredményességétől, valamint az általános gazdasági feltételektől. Egy gyenge gazdaság alacsonyabb bevételeket produkál, ugyanakkor nagyobbak az állam kiadásai, különösen recessziós időszakokban.

Az áfa, bár elsősorban a fogyasztás és kevésbé a gazdálkodási és gazdasági feltételek függvénye, folyamatos bevételt biztosít, hozzájárulva ezzel a költségvetés és így a gazdaság stabilitásához.

A kedvező aspektusok mellett, ez az adónem hátrányokkal is rendelkezik. Ilyen például az adóterhelés degresszív természete a jövedelem növekedésének függvényében. Miután fogyasztási adóról beszélünk, azok a háztartások, amelyek alacsonyabb jövedelemmel rendelkeznek, arányosan több adót kell, hogy fizessenek. Ennek oka, hogy a jövedelem növekedésével csökken a fogyasztásra szánt összeg (nő a megtakarítás). Ez a probléma akkor áll fenn, ha csak egy normál kulccsal történik az adófizetés. A megoldás a kulcsok differenciálása annak érdekében, hogy az alacsonyabb jövedelműek számára az adófizetés kiegyenlítősebb legyen. (Például az alapvető fogyasztási cikkeket terhelő alacsonyabb adókulcs.)

¹⁰ A jelenség hasonló a bázisviszonyszám láncviszonyszámokból történő számításának ismert összefüggéséhez, amikor azt a két szélső láncviszonyszám hányadosaként kapjuk. Esetünkben „bázis-„és „láncdifferenciákról” beszélhetnénk.

¹¹ Előfordulhatnak persze bizonyos termékek, amelyekre a normál kulcstól eltérő kulcs vonatkozik. Ki kell azonban hangsúlyozni, hogy ez sohasem egy adott termékhez, hanem egy adott termékkörhöz kapcsolódik, amely általában hasonló típusú termékeket foglal magában.

A másik fő hátrány, hogy az áfa emelése vagy bevezetése az árak növekedésével jár, ami nem más, mint inflációs hatás. Nem mindegy azonban, hogy milyen termékekről beszélünk. Az alapvető fogyasztási cikkek (mind például a tej, kenyér stb.) iránti kereslet árugalmatlan, mivel ezeket a fogyasztók mindenképpen kénytelenek megvásárolni, mert az alapvető szükségleteiket elégítik ki. Ilyen esetben az eladók könnyebben átháríthatják az áfa emelkedéséből származó árnövekedést a fogyasztóra, mint az árugalmas, luxus termékek esetében, ahol az eladó kénytelen az áremelkedés egy részét „lenyelni”.

Érdekes és fontos kérdés, hogy mikor célszerű az áfát bevezetni, vagy a mértékét változtatni. Nagy-Britanniában például 1979-ben 11 százalékról 15 százalékra emelték az áfakulcsot, aminek következménye egy jelentős bér-ár infláció lett. Ebben a példában az egyéb inflációs hatások és nem utolsósorban a kedvező gazdasági körülmények arra ösztönözték a kereskedőket, hogy az áfakulcs változásánál is nagyobb mértékben növeljék az áraikat. Ezzel szemben, amikor 1968-ban a Német Szövetségi Köztársaság vezette be az áfát recessziós periódusban volt a gazdaság, visszaesett a fogyasztás ezért az áfa önmagában csak minimális inflációs hatást okozott. Későbbiekben is a gyengébb német gazdasági időszakokban az áfakulcs emelése sokkal kevésbé gerjesztette az inflációt és a fogyasztásra nem gyakorolt érzékelhető hatást. (Hooper és Smith, 2002)

Az áfakulcs mérséklésének hatását, annak erősségét elsősorban az alacsonyabb árakra történő fogyasztói reakció, valamint a verseny szintje határozza meg. (Copenhagen Economics, 2007). Itt is fontos szerepe van a különféle termékek árugalmasságának. Az alacsony árugalmasságú termékek esetében az áfacsökkenés sem keresleti oldalon a fogyasztásban, sem kínálati oldalon a termelésben, sem pedig a foglalkoztatottságban nem eredményez komoly növekedést.

Az áfa csökkentése jelentős költségvetési forráskieséssel jár együtt. A fogyasztás növekedése nem tudja ellensúlyozni a kiesést.

Az EU élelmiszergazdaságának áfaterhei

Az Európai Unióban nincs egységes adópolitika, a szabályozás a tagállami adóhatóságok együttműködésén alapul. A hozzáadottérték-adók (héta) területén azonban – mivel azok az Európai Unió költségvetésének jelentős forrásai, melyek a tagállamok héa-alapjait terhelik – szükség van uniós harmonizációra az egységes piac megfelelő működése és az uniós tagországok közötti tisztességes verseny érdekében. A következőkben az ezen keretszabályozás által kijelölt határok, illetve az egyes országok e határokon belül alkalmazott héa-kulcsai (azok száma, mértéke és stabilitása) kerülnek bemutatásra. A hozzáadottérték-adó Magyarországon az általános forgalmi adó (továbbiakban az Unióra vonatkoztatva „héa”, Magyarország esetében „áfa” rövidítést használunk).

Héa-szabályozás az EU-ban (héa-irányelv)

A tagállamok hozzáadott értékre vonatkozó jogszabályait az Európai Unió Tanácsa 2006/112/EK irányelve hangolja össze. A közös hozzáadottérték-adó rendszerét azon áruk és szolgáltatások esetében alkalmazzák, amelyeket az EU-ban történő fogyasztás vagy igénybevétel céljából értékesítenek az EU-ban. A héa-t a rendeltetési hely szerinti országban kell befizetni.

Az irányelv szerint a tagállamoknak egy általános héa-mértéket kell alkalmazniuk, amely nem lehet kevesebb, mint 15 százalék.¹² Az egyes tagállamok e küszöbérték felett szabadon dönthetnek a héa mértékéről, mert az EU felső határt nem ír elő. Bár korábban a Bizottság többször is tett javaslatot a normál héa-kulcsok 15–25 százalékos sávon belüli rögzítésére vonatkozóan (COM(95)731; COM(1998)693), az Európa Tanács azt mindig elutasította. Egy nyilatkozatban azonban elkötelezték magukat amellett, hogy az uniós adóharmonizáció keretében a tagállamoknak feltétlenül törekedniük kell a legfeljebb 10 százalékpontos ingadozási sáv megőrzésére, tehát arra, hogy a legalacsonyabb és a legmagasabb adómértékek közötti 10 százalékpontos olló ne szélesedjen. Magyarország 2012-ben a normál áfakulcsot 25 százalékról 27 százalékra növelte, miközben Luxemburg 15 százalékos kulcsot alkalmaz, így a hazai áfa legutóbbi módosításával a tíz százalékpontos ajánlott ingadozási sáv első ízben átlépésre került.

Emellett a tagállamoknak lehetőségük van egy vagy két kedvezményes adómérték meghatározására az áruk és szolgáltatások széles körében. A héa-irányelv III. melléklete pontosan meghatározza (ennek legutóbbi módosítása a 2009/47/EK irányelv), hogy mely termékekre és szolgáltatásokra alkalmazhatók kedvezményes adókulcsok. Ide tartoznak „Az emberi és állati fogyasztásra szolgáló élelmiszerek (beleértve az italokat is, az alkoholos italok kivételével), az általában élelmiszerkészítésre szolgáló élő állatok, magvak, növények és összetevők, valamint az általában élelmiszer kiegészítésére vagy helyettesítésére szolgáló termékek”. A Tanács 1994-től két évente felülvizsgálja a kedvezményes adómértékek alkalmazási területét és módosíthatja a III. mellékletben szereplő termékek és szolgáltatások körét. A kedvezményes adómérték nem lehet kevesebb, mint 5 százalék.

Azon tagállamok, amelyek 1991. január 1-jén az előzetesen felszámított héa levonásának jogával járó mentességet tartottak fenn, valamint az 5 százalékos minimum adómértéknél alacsonyabb kedvezményes kulcsot alkalmaztak, továbbra is megtarthatták e szabályozást. Ennek feltétele, hogy összhangban legyenek a közösségi joggal, és azok pontosan meghatározott szociális okokat figyelembe véve, valamint a végső felhasználó javára kerüljenek megállapításra. (2006/112/EK irányelv, 110. cikk) Ezen kivételek egy része csak 2010. december 31-ig volt érvényben, más részüket a 2009/47/EK irányelv meghosszabbította vagy beépítette az általános szabályok közé. Így fordulhat elő, hogy egyes uniós országokban háromnál több kulcs is érvényben van. A 0 százalékos kulcs általában alapvető szükségletekre vonatkozik, például élelmiszere, gyógyszerre, gyógyászati segédeszközre, némely esetben könyvre, folyóiratra, újságra.

¹² Ezt a mértéket időről-időre felülvizsgálja az Európa Tanács, jelenlegi mérték 2015. december 31-ig van érvényben (a Tanács 2010/88/EU irányelve).

Abban az esetben, ha a termékértékesítés vagy szolgáltatásnyújtás mentességet élvez (például társadalmi-gazdasági okból, úgymint oktatás, kórházi és orvosi gyógykezelés, bizonyos kulturális szolgáltatások, biztosítás, hitelnyújtás stb.) a végső felhasználónak történő értékesítéskor az eladó nem számíthat fel héa-t, és a beszerzéskor kifizetett héa-t sem vonhatja le. Ez tehát levonási jog nélküli mentesség. Amikor az ügylet nem az áruk vagy szolgáltatások felhasználási és egyben adózási helyén jön létre (EU-n belüli termékértékesítés, export Unión kívüli országba), olyankor a származási országban ez levonási joggal összekapcsolt mentességnek minősül, a héa-t a célországban kell megfizetni.

A héa-irányelv az általánostól eltérő szabályozást tesz lehetővé a mezőgazdasági termelők számára (közös térítésátalány-rendszer). A keretszabályozás kimondja, hogy „A mezőgazdasági termelőket illetően a tagállamoknak lehetőséget kell biztosítaniuk olyan külön szabályozás alkalmazására, amely lehetővé teszi a térítésátalány fizetését az olyan termelők részére, akik nem tartoznak az általános szabályozás hatálya alá. E szabályozás alapelveit rögzíteni kell, és a saját források beszedésének szükségleteire közös módszert kell kidolgozni az ilyen termelők által megvalósított hozzáadott érték meghatározását illetően.” (2006/112/EK irányelv). A hazai szabályozásban e lehetőséget a termelők részére a korábban már bemutatott kompenzációs felár szerinti adózás biztosítja.

A héa-irányelv 193. cikkétől – mely szerint a „héa-t az adóztatandó termékértékesítést vagy szolgáltatást végző adóalany köteles megfizetni.” – eltérő különös intézkedés bevezetését kérelmezhetik a tagállamok. A fordított adózást rendszerint átmeneti időre, általában két évre engedélyezik. Az EU néhány tagállamában alkalmazták/alkalmazzák e rendszert bizonyos termékek, illetve szolgáltatások körében:

- Egyesült Királyságban széndioxid-kereskedelemben, számítógépes chippek, mikroprocesszorok és mobiltelefonok esetében;
- Hollandiában széndioxid-kereskedelemben, elektronikai cikkek körében;
- Romániában 2011 májusától (egy éves engedélyezési eljárás után) a gabona és ipari növények értékesítésénél van érvényben fordított adózás (a liszt és péktermékek, zöldség, hús, cukor értékesítésére viszont nem kapta meg az engedélyt).
- Magyarország az adócsalások visszaszorítása érdekében átmeneti időre bevezette a fordított adózást a gabona, olajos mag- és fehérjenövény szektorban (2012. évi XLIX. törvény).

Az Európai Bizottság 2012. július 31-én egy olyan – gyors reagálási mechanizmusnak (Quick Reaction Mechanism, rövidítve QRM) nevezett – javaslatot tett közzé, amely lehetővé tenné a tagállamok számára a súlyos áfacsalásokra való gyors és hatékony reagálást. A korábbi hosszú és nehézkes engedélyezési folyamattal szemben ezen túl a tagállamok indokolt esetben egy sokkal gyorsabb eljárás keretében már egy hónapon belül alkalmazhatják a fordított adózást. Az Európai Tanács Adózási Munkacsoportja a javaslatot 2012. szeptember 4-i ülésén kezdte tárgyalni, mely azóta is folyamatban van.

Az EU-tagországok héa-kulcsai, különös tekintettel az élelmiszerekre

Az Európai Unióban országonként eltérés mutatkozik az alkalmazott héa-kulcsok számában. Az általános kulcs mellett minden tagállam alkalmaz legalább egy kedvezményes kulcsot is. A kedvezményes kulcsok száma hét országban egy, tizenkét országban kettő, hét országban három, Írországban pedig négy. Az élelmiszereknél Romániában, Bulgáriában, Dániában, Litvániában és Észtországban csak általános héa-kulcs van érvényben, tizenöt ország egy csökkentett héa-kulcsot, hat ország kettőt, egy (Írország) pedig hármat érvényesít (1. táblázat, 6. melléklet).

1. táblázat: Alkalmazott héa-kulcsok száma az EU tagországokban (2012)

Tagállamok	Alkalmazott héa-kulcsok száma	Ebből: élelmiszerek héa-kulcsa
Bulgária	2	1 normál
Dánia	2	1 normál
Hollandia	2	1 kedvezményes
Ausztria	2	1 kedvezményes
Szlovénia	2	1 kedvezményes
Németország	2	1 normál és 1 kedvezményes
Lettország	2	1 normál és 1 kedvezményes
Csehország	3	1 kedvezményes
Észtország	3	1 normál
Görögország	3	1 kedvezményes
Litvánia	3	1 normál
Románia	3	1 normál
Spanyolország	3	2 kedvezményes
Ciprus	3	1 normál és 1 kedvezményes
Magyarország	3	1 normál és 1 kedvezményes
Szlovákia	3	1 normál és 1 kedvezményes
Egyesült Királyság	3	1 normál és 1 kedvezményes
Lengyelország	3	1 normál és 2 kedvezményes
Portugália	3	1 normál és 2 kedvezményes
Luxemburg	4	1 kedvezményes
Málta	4	1 kedvezményes
Finnország	4	1 kedvezményes
Olaszország	4	2 kedvezményes
Svédország	4	1 normál és 1 kedvezményes
Franciaország	4	1 normál és 2 kedvezményes
Belgium	4	1 normál és 2 kedvezményes
Írország	5	1 normál és 3 kedvezményes

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Kevesebb áfakulcs mellett egyszerűbb, hatékonyabb az adórendszer, ám nem veszi figyelembe, hogy az eltérő jövedelműek fogyasztási kosarának szerkezete is különböző, valamint az alacsonyabb jövedelműeket jobban megterheli a magas adókulcs, mivel jövedelmük nagyobb hányadát költik fogyasztásra. A többkulcsos áfarendszert elsősorban szociális célok indokolják, mivel általában a szegényebbek által nagyobb arányban fogyasztott termékek kerülnek a kedvezményes körbe. Emellett kulturális, környezetvédelmi és foglalkoztatási szempontok is érvényre juthatnak általa.

Az EU-országok élelmiszergazdaságában alkalmazott héa-mértékek nagysága

A huszonhét tagország közül mindössze ötben vonatkozik az élelmiszerek összességére általános héa-mérték, ezek Bulgária, Dánia, Észtország, Litvánia és Románia. A többi tagállamban az élelmiszerekre vagy legalább egy részükre (és ez többnyire az élelmiszerek jelentős csoportja, beleértve az alapvető szükségleteket) kedvezményes héa-kulcs van érvényben. (2. táblázat)

2. táblázat: Az élelmiszerekre vonatkozó héa-kulcsok az EU tagállamokban (2012)

I. Minden élelmiszer kedvezményes adókulcs alá tartozik		II. Minden élelmiszer normál héa-kulcs alá tartozik		III. Élelmiszerek egy része kedvezményes héa-kulcs alá tartozik		
Ország	héa-kulcs	Ország	héa-kulcs	Ország	Kedvezményes héa-kulcs	Általános héa-kulcs
Málta	0	Bulgária	20	Belgium	6 ; 12	21
Luxemburg	3	Észtország	20	Németország	7	19
Spanyolország	4 ; 10	Litvánia	21	Franciaország	5,5 ; 7	19,6
Olaszország	4 ; 10	Románia	24	Írország	4,8 ; 13,5 ; 0	23
Hollandia	6	Dánia	25	Ciprus	5	17
Szlovénia	8,5			Lettország	12	21
Ausztria	10			Magyarország	18	27
Finnország	13			Lengyelország	5 ; 8	23
Görögország	13			Portugália	6 ; 13	23
Csehország	14			Szlovákia	10	20
				Svédország	12	25
				Egyesült Királyság	0	20

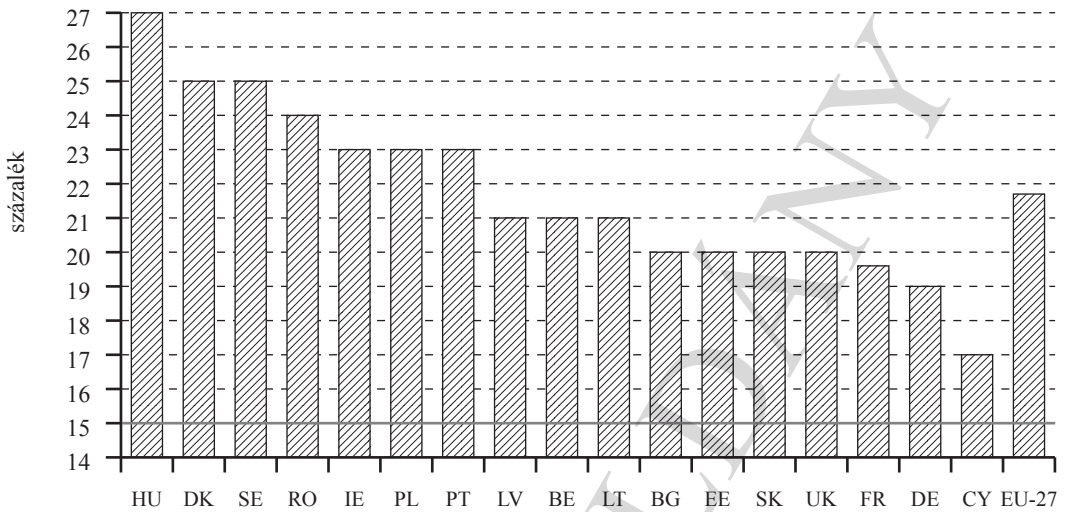
Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az EU-tagországok mintegy 40 százalékánál (10 tagállam) az élelmiszerek teljes köre kedvezményes kulcs alá tartozik (2. táblázat I. blokk), ezek héa-mértéke 0 és 14 százalék közé esik. Málta és Luxemburg az élelmiszerek teljes körében, Olaszország és Spanyolország az alapvető szükségleteknél az 5 százalékos alsó határ alatti speciális kedvezményes kulcsot alkalmaz. Mindössze 5 országban adóztatják az élelmiszerek teljes körét normál adókulccsal (II. blokk). Ezen tagállamokban az adómérték 20 és 25 százalék között változik, Dániában a legmagasabb. A fennmaradó 12 tagállamban az élelmiszerek bizonyos köre kedvezményes kulccsal, másik része általános kulccsal adózik (III. blokk). Jellemzően az alapvető szükségletek, így az élelmiszerek túlnyomó része is a kedvezményes kulcs alá tartozik, Írország és az Egyesült Királyság esetében pedig ez a mérték 0 százalék. Kivételt képez Lettország, ahol csak a bébiételek adómértéke csökkentett, Szlovákia, ott szinte minden élelmiszer normál héa-kulcsos, és Magyarország, ahol a kedvezményes adókulcsú termékek köre igen szűk, mindössze a tej és tejtermékekre, valamint a gabona, liszt, keményítő vagy tej felhasználásával készült termékekre korlátozódik.

Magyarországon uniós összehasonlításban is magas az élelmiszerek áfamértéke, mind a normál, mind pedig a kedvezményes adókulcs itt a legmagasabb. Az élelmiszereket tekintve a normál kulcs esetében előírt 15 százalékos alsó határt minden tagország áfamértéke meghaladja, az átlag 21,7 százalék. Legalacsonyabb, 17 százalék Ciprus esetében, legmagasabb Magyarországon, 27 százalék (4. ábra).

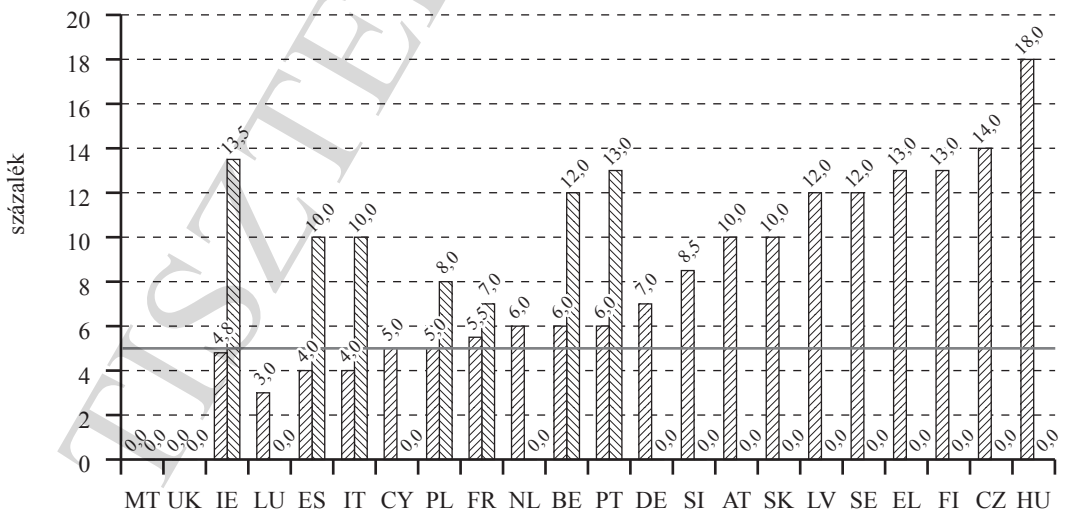
4. ábra: Élelmiszereknél alkalmazott normál héa-kulcsok az EU-ban (2012)

Megjegyzés: Az ábrában csak azok a tagországok szerepelnek, ahol az élelmiszerekre normál héa-mérték (is) vonatkozik.
 Forrás: <http://ec.europa.eu> adatai alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

A kedvezményes kulcsok mértéke 0 és 14 százalék közé esik, kivéve Magyarországot, ahol 18 százalék a kedvezményes felső kulcs (5. ábra). Az öt százalékos küszöb alatti speciális kedvezményt hat ország élelmiszer áráinál érvényesítik. Nagy-Britanniában, Máltán és Írországban érvényben van a 0 százalékos kulcs, Máltán minden élelmiszere kiterjed, a másik két országban az alapvető élelmiszerekre. Luxemburgban 3 százalékos az élelmiszerek áfámértéke, Olaszországban és Spanyolországban alkalmaznak egy 4 százalékos, Írországban pedig 4,8 százalékos kulcsot is. Magyarországon a kedvezményes adókulcsú termékek köre nemcsak szűk, de ráadásul az adó mértéke is magas, 18 százalék, ami az EU-besorolás alapján tulajdonképpen normál kulcsnak felel meg (magasabb, mint 15 százalék).

5. ábra: Élelmiszereknél alkalmazott kedvezményes héa-kulcsok az EU-ban (2012)

Megjegyzés: Az ábrában csak azok a tagországok szerepelnek, ahol az élelmiszerekre kedvezményes héa-mérték (is) vonatkozik.
 Forrás: <http://ec.europa.eu> adatai alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Az országok közötti sorrendet az határozza meg, hogy az alapvető élelmiszerek zöme mely kulcs alá tartozik. Abban az esetben, amikor egy tagország több kedvezményes kulcsot alkalmaz, általában az alapvető élelmiszerekre az alacsonyabb adókulcs van érvényben.

Az EU-tagországok által alkalmazott héa-mértékeknél tapasztalható nagy eltérés a következő problémát veheti fel. A fogyasztási adók, amennyiben különböző termékek különböző kulccsal adóznak, befolyásolják az egyes termékek iránti keresletet. Ha egy adott termék nem helyettesíthető olcsóbbal, ám a szomszédos országban lényegesen alacsonyabb az adott típusú termék héa-ja, megindulhat a bevásárlóturizmus. Ennek intenzitását és vonzáskörzetét befolyásolja a két ország héa kulcsa közötti különbség és a tranzakciós költségek mértéke, valamint az árfolyam alakulása.

Az EU-országok élelmiszergazdaságában alkalmazott héa-mértékek stabilitása

Kiszámítható gazdasági környezethez kiszámítható adórendszerre van szükség, ezért nagy a jelentősége az adókulcsok stabilitásának. Magyarországon mind a normál, mind a kedvezményes kulcs többször és jelentős mértékben változott az elmúlt évek során.

A vizsgált időszak nagy részében, 2000 és 2009 között az egyes tagállamok a héa mértékét alig változtatták. A 2009-es évtől azonban a legtöbb tagország emelte a héa mértékét, amely egyértelműen a gazdasági és pénzügyi válsággal hozható összefüggésbe (3. táblázat).

3. táblázat: Normál áfakulcsok változása

												százalékpont	
2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Normál áfakulcsok változása													
FR(-1)	IE(-1)	IE(+1)	CY(+2)	CZ(-3)	GR(+1)	HU(-5)	DE(+3)	PT(-1)	EE(+2)	CZ(+1)	LV(+1)	IE(+2)	
CY(+2)	NL(+1,5)	CY(+3)	SK(-3)	MT(+3)	PT(+2)				IE(+0,5)	IE(-0,5)	PL(+1)	HU(+2)	
RO(-3)		PT(+2)		SK(-1)					LV(+3)	GR(+4)	PT(+2)	CY(+2)	
		SI(+1)							LT(+3)	ES(+2)	SK(+1)	LV(-1)	
									HU(+5)	PT(+1)	UK(+2,5)	ES(+3)	
									UK(-2,5)	RO(+5)	IT(+1)	NL(+2)	
										FI(+1)			
										UK(+2,5)			
Normál kulccsal adózó élelmiszerek áfaváltozásai													
FR(-1)	IE(-1)	IE(+1)	CY(+2)	SK(-1)	PT(+2)	HU(-5)	DE(+3)	PT(-1)	EE(+2)	IE(-0,5)	LV(+1)	IE(+2)	
CY(+2)		CY(+3)	SK(-3)						IE(+0,5)	PT(+1)	PL(+1)	HU(+2)	
RO(-3)		PT(+2)							LV(+3)	RO(+5)	PT(+2)	CY(+2)	
									LT(+3)	UK(+2,5)	SK(+1)	LV(-1)	
									HU(+5)		UK(+2,5)		
									UK(-2,5)				

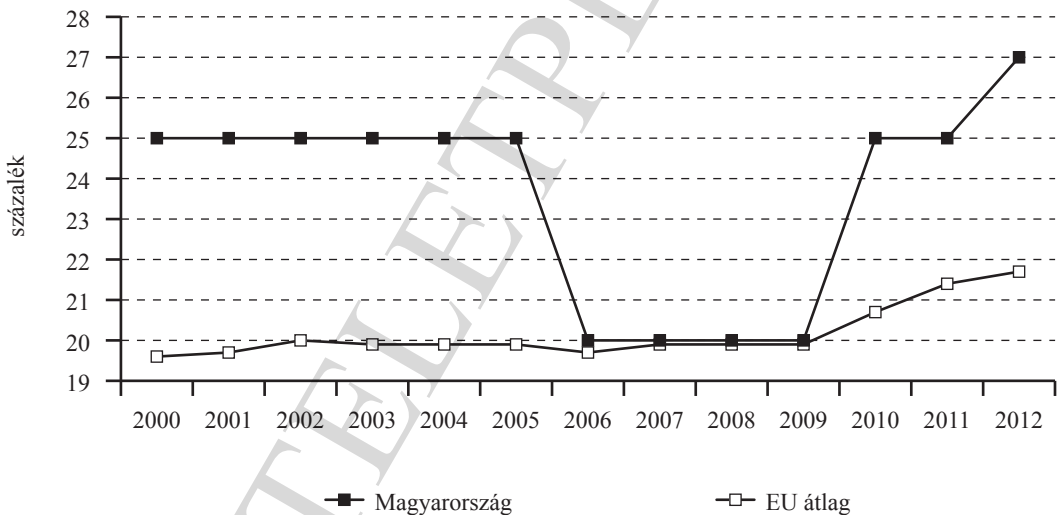
Forrás: <http://ec.europa.eu> adatai alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az elmúlt 12 évben hét országban (Svédországban, Ausztriában, Dániában, Belgiumban, Luxemburgban, Litvániában és Bulgáriában) nem változott a héa-kulcs, nyolc országban mindössze egyszer, öt országban kétszer (7. melléklet). Ennél többször csupán hét országban módosult a héa mértéke, köztük Magyarországon három alkalommal. A változás mértéke legtöbb esetben 1–2 százalékpont. Kiemelkedően magas, 5 százalékpontos emelés Romániában és Magyarországon fordult elő. Az összesen 44 változás egynegyede volt csökkenő, 33 alkalommal héa-emelés történt. E módosítások többsége a 12 éves időszak utolsó három évére esett, amikor is a 25 módosításból 22 alkalommal héa-növelés történt.

A normál héa-kulcsos élelmiszerek adómértékét a vizsgált időszakban öt tagállamban nem, négy országban egyszer, egy országban kétszer, négy országban háromszor, egyben négyszer, kettőben pedig ötször módosították (8. melléklet). A 32 változtatásból 22 emelést jelentett, míg 2009. évet követően a 18-ból 15 eredményezett magasabb kulcsot.

Magyarországon az általános áfamérték jelentősen meghaladja az Európai Unió átlagát, csupán 2006 és 2009 között, az áfacsökkenés időszakában közelítette meg azt (6. ábra). Ezzel szemben az uniós átlag 2009-ig stagnált, utána kiegyenlített növekedésnek indult, ami jelenleg is tart. Csehország, Franciaország, Olaszország, Belgium és Finnország 2012–2013 folyamán további 1–2 százalékpontos héa-emelést irányozott elő.

6. ábra: Normál áfamérték változása Magyarországon az EU átlagához viszonyítva

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

A kedvezményes héa-kulcsokat vizsgálva is megmutatkozik a válság hatása, amit a 2009-et követően az adómértékek gyakoribb, jellemzően 1–2 százalékpontos emelkedése jelez (4. táblázat).

4. táblázat: **Kedvezményes áfakulcsok változása**

												százalékpont
2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kedvezményes áfakulcsok változása												
IE(+0,2)	IE(+0,1)	SI(+0,5)	IE(+1)	IE(+0,1)	GR(+1)	<i>HU(-15)</i>	<i>SK(+10)</i>	CZ(+4)	FI(-5)	CZ(+1)	GR(+2)	CZ(+4)
<i>CY(+5)</i>	<i>LT(+9)</i>		SK(+4)	HU(+3)	IE(+0,4)		<i>BG(+7)</i>	<i>RO(+5)</i>	LV(+5)	GR(+2)	PL(+2)	<i>FR(+7)</i>
<i>PL(+3)</i>			<i>LV(+9)</i>	HU(+5)	GR(+1)				<i>EE(+4)</i>	ES(+1)	PL(+1)	ES(+2)
<i>BE(-1)</i>				<i>RO(+9)</i>	<i>CY(+8)</i>				<i>HU(+18)</i>	PT(+1)	LV(+2)	
<i>EE(+5)</i>				<i>SK(-14)</i>						PT(+1)	GR(+1)	
<i>LT(+5)</i>										FI(+1)	BG(+2)	
<i>RO(-11)</i>										FI(+1)	<i>MT(+7)</i>	
										GR(+1)	<i>SK(-6)</i>	
										<i>SK(+6)</i>		
Kedvezményes kulccsal adózó élelmiszerek áfaváltozásai												
IE(+0,2)	IE(+0,1)	SI(+0,5)	IE(+1)	IE(+0,1)	GR(+1)	<i>HU(-15)</i>	<i>SK(+10)</i>	CZ(+4)	FI(-5)	CZ(+1)	GR(+2)	CZ(+4)
<i>CY(+5)</i>			SK(+4)	HU(+3)	IE(+0,4)				LV(+5)	GR(+2)	PL(+2)	<i>FR(+7)</i>
<i>PL(+3)</i>			<i>LV(+9)</i>	<i>SK(-14)</i>					<i>HU(+18)</i>	ES(+1)	PL(+1)	ES(+2)
<i>BE(-1)</i>										PT(+1)	LV(+2)	
										PT(+1)		
										FI(+1)		

Megjegyzés: Új kulcs bevezetését vagy korábban alkalmazott kulcs eltörlését dőlt, félkövér írással jelöljük, normál írásmóddal a meglévő kulcsok emelését illetve csökkentését mutatjuk be.

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

A vizsgált 12 évben nyolc tagországban nem változtatták a kedvezményes kulcsok mértékét, négy országban egyszer, hat országban kétszer, öt országban háromszor, Magyarországon négyszer, Írországbán, Szlovákiában és Görögországban ötször (9. melléklet). A változtatás mértéke többnyire 1 százalékpont volt, vagy annál is kevesebb. Egy esetet leszámítva (Finnország, 2009) mindig emelés történt. Új kedvezményes kulcsok bevezetésére szinte minden évben volt példa, ritkábban előfordult a meglévő kedvezményes kulcsok eltörlése is.

Az élelmiszereknél kedvezményes kulcsot (is) alkalmazó 22 tagállam közül 8 egyáltalán nem módosította az adómértéket (10. melléklet). Az új kulcsok bevezetése és a korábbiak eltörlése csak kisebb részben érintette az élelmiszereket.

Azokban az országokban, ahol az élelmiszerek, vagy legalábbis azok túlnyomó része kedvezményes héa-kulcs alá tartozik, a korábbi években többnyire nem változtatták az adó mértékét (pl. Németország, Ausztria, Egyesült Királyság, Hollandia) vagy csak ritkán és kis mértékben (pl. Spanyolország, Portugália). Az alapvető élelmiszerek kedvezményes kulcsait a válság ellenére is igyekeztek megőrizni, alacsony szinten tartani. Magyarországon 2000 és 2012 között háromszor is módosult a kedvezményes kulcs. 2004-ben 12 százalékról 15-re emelték, 2006-ban megszüntették, majd 2009-től újra bevezetésre került, immár 18 százalékként. Többszöri változtatás volt még pl. Csehországban, Görögországban, Írországbán. Jelenleg Csehországban és Franciaországban irányozták elő 2013-ra a kedvezményes kulcs növelését.

Hozzáadottérték-adó az Európai Unió néhány tagállamában

Franciaországban a normál hea-kulcs 2000 óta változatlanul 19,6 százalék. A kedvezményes áfamérték 1991 óta 5,5 százalék, ezt a kulcsot alkalmazzák többek között a legtöbb élelmiszernél és mezőgazdasági termékeknél, állati takarmányoknál. 2012. január 1-jén bevezettek egy másik, 7 százalékos kedvezményes rátát, és ide kerültek át például az éttermi ételek és italok, az alkoholok kivételével, tömegközlekedés, javítási, karbantartási munkák. Ezeken túl alkalmazznak még egy szuperkedvezményes, 2,1 százalékos kulcsot gyógyszereknél és újságoknál. A francia kormány 2014. január 1-től tervezi megemlíni a normál hea-kulcsot 20 százalékra, a 7 százalékos kedvezményes kulcsot 10 százalékra, az 5,5 százalékos kulcsot pedig lecsökkentenék 5 százalékra.

Franciaországnak sajátos mezőgazdasági hea-rendszere van. A mezőgazdasági értékesítésben két-féle módszert alkalmaznak:

Remboursement forfaitaire (RFA):

Azokra a gazdálkodókra vonatkozik, akiknek az árbevétele két egymást követő évben nem haladja meg a 46 000 eurót. A gazdálkodó kifizeti a beszerzései hea-ját anélkül, hogy azt visszaigényelhetné, a saját értékesítéseinél pedig nem számít fel hea-t. Az államtól kap egy fix összeget értékesítései után, ami egy 4,63 százalékos kulcs alapján kerül kiszámításra állati termékek, olajos magvak, fehérjenövények és gabona esetében, minden egyéb termékre 3,68 százalékos kulcs vonatkozik. Ezek a kulcsok 2013. január 1-től 5,01 százalékra és 4,06 százalékra emelkednek. A kompenzációs feláras rendszer nyomon követi az áfaváltozásokat.

Régime simplifié agricole (RSA):

Minden olyan agrár vállalkozás számára kötelező, amelyek árbevétele meghaladja a 46 000 eurót. A gazdálkodó negyedévenként átalányt fizet. Év végén a számított egyenleg alapján amennyiben a gazdálkodó hea-fizetési kötelezettsége meghaladja az általa befizetett hea összegét, úgy a különbözetet az állam felé meg kell térítenie. Ellenkező esetben az államtól kell visszaigényelnie azt.

Németországban a normál hea-kulcs 2007 óta 19 százalék, előzőleg 1998-tól 16 százalék volt. A kedvezményes 7 százalékos hea-kulcs 1983 óta változatlan, ez az adómérték vonatkozik az alapvető termékekre és szolgáltatásokra, mint például az élelmiszerek és italok, mezőgazdasági termékek (vetőmag, takarmány, haszonállat), könyvek, művészeti és más kulturális termékek, életfenntartás szempontjából fontos árucsoportok.

Dániában egységes 25 százalékos hea-kulcs van érvényben 1992 óta, ami Európában igen magas. A mezőgazdasági termelők is részesei a hea-rendszernek, nem vonatkozik rájuk különleges rendelkezés. Az adóalanyok minden 3. hónapban kötelesek benyújtani hea-bevallást és megfizetni az összegét. A mezőgazdasági termelők, amennyiben árbevételük nem haladja meg a 67 200 eurót, választhatják a fél éves hea-bevallást és hea-fizetést.

Lengyelországban a normál hea-kulcs 2011-től 23 százalék, előzőleg hosszú ideig 22 százalék volt (1993-tól). A jövőben egy százalékpontos emelést terveznek. A kedvezményes kulcsok 2011-től 5 százalék és 8 százalék (a 2000-től érvényben lévő 3 százalékot és 7 százalékot emelték meg ekkor). A 8 százalékos kulcsot alkalmazzák a mezőgazdasági és erdészeti gépek beszerzésénél, az 5 százalékos kulcs alá tartoznak a tej és tejtermékek, nyers hús, baromfi, hal, és néhány ezekből készült termék. Különleges rendelkezés vonatkozik a mezőgazdasági közösségekre. Amennyiben nem hea-körös a gazdálkodó, nem számít fel hea-t az értékesítéseinél, hanem az államtól kap 5 százalékos kompenzációs felárat.

Csehországban a normál héa-kulcsot 2010-ben emelték fel 19 százalékról a jelenlegi 20 százalékra, és már megszületett a javaslat az újabb egy százalékpontos emelésre. A kedvezményes adómérték 14 százalék, ami az elmúlt években gyakran változott. 2008-ban nőtt 5 százalékról 9 százalékra, 2010-ben 10 százalékra, 2012-ben a jelenlegi 14 százalékra, amit 2013-ban 15 százalékra akarnak emelni. Az élelmiszerek a kedvezményes kulcs alá tartoznak. 2013-tól terveztek egy egységes 17,5 százalékos kulcsra való áttérést, de a javaslatot végül elvetették. Mezőgazdasági termelőknek nincs speciális lehetőségük a héa-val kapcsolatban. Azon vállalkozók kaphatnak mentességet a héa alól, akiknek forgalma kevesebb, mint 31 358 euró. Föld- és épület bérlése, átadása valamint vállalatok értékesítése adómentes.

Spanyolországban a normál héa mértéke 2012. szeptember óta 21 százalék, előtte tizenöt éven keresztül 16 százalék, majd 2010 és 2012 között 18 százalék volt. Van egy 10 százalékos kedvezményes kulcs is, ezt alkalmazzák az élelmiszereknél, állatoknál, bizonyos mezőgazdasági inputoknál, víz, gyógyszerek, közlekedés esetében. Ennek mértéke szintén 2012-ben emelkedett két százalékponttal. Emellett létezik egy 1995 óta változatlanul 4 százalékos szuperkedvezményes ráta az alapvető szükségletekre, mint a tej, kenyér, tojás, kerekesek. Néhány terméket át is soroltak a 2012-es emelés során a kedvezményes körből normálba. A mezőgazdasági termelők számára választható egy speciális rendszer (REAGP) abban az esetben, ha a mezőgazdasági tevékenységükből származó éves forgalmuk nem éri el a 30 000 eurót, illetve a teljes éves forgalmuk a 45 000 eurót. Az értékesítendő agrár-termékek után 7,5 százalékos (állattenyésztés és halászat) és 9 százalékos (mezőgazdasági és erdészeti termékek) kulccsal kell adózni. A saját ellátásra és beszerzésre a normál kulcs vonatkozik. Természetesen dönthetnek a normál adózási rendszer mellett is.

Az Egyesült Királyságban a normál héa mértéke hosszú ideig 17,5 százalék volt, majd 2008-ban csökkentették 15 százalékra, 2010-ben újra 17,5 százalék lett, míg 2011-ben elérte a jelenleg is érvényben lévő 20 százalékos nagyságát. Élelmiszerek közül csak az édességek, alkoholos italok, chips, sós snack, fagylalt, ásványvíz, szénsavas üdítők és az elvihető meleg ételek tartoznak e kulcs alá. A többi élelmiszer nullakulcsos (tehát héa-köteles, de az adó mértéke 0 százalék), és 0 százalék alá tartoznak a gyerekruhák, a tömegközlekedés, könyvek, újságok. A mezőgazdasági termelők beszerzései általában nullakulcsosak. Létezik még egy kedvezményes 5 százalékos kulcs, ezt alkalmazzák például a villamos energia, gáz, fűtőolaj, szilárd tüzelőanyagok esetében. Ennek mértéke 1997 óta nem változott. A mezőgazdasági termelők számára alternatív megoldást jelent az átalánydíjas rendszer. A gazdálkodó ebben az esetben nem héa-körös, mentesül a héa-bevallás benyújtása és a héa fizetés kötelezettsége alól. Ugyanakkor nem igényelheti vissza a beszerzései után előzetesen felszámított héa-t, ezt hivatott kompenzálni az értékesítéseinél érvényesíthető 4 százalékos felár.

Hollandiában a normál héa-kulcs 2012. októbertől 21 százalék, azt megelőzően 11 éven át 19 százalék volt. A kedvezményes héa-kulcs 1986 óta változatlanul 6 százalék, ez alá tartoznak az alapvető szükségletek, így az élelmiszerek is. A gazdákra automatikusan vonatkozik a Mezőgazdasági Megállapodás, mely alapján nincs szükség héa-regisztrációra, nem történik héa-befizetés az államkincstárba. Értékesítésnél 5,1 százalék kompenzációs felárat számítanak fel. Természetesen a mezőgazdasági termelő választhatja a normál adózást is.

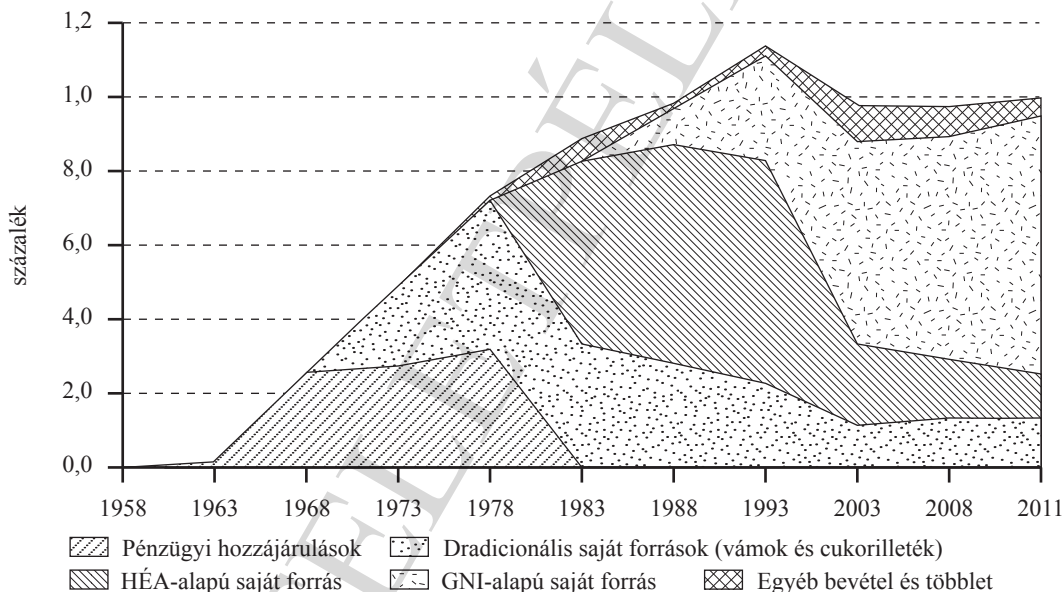
A hÉa szerepe az EU és az egyes tagállamok költségvetésében

A hozzáadottérték-adó szerepe költségvetési szempontból az EU-ban két vonatkozásban érdekes. Egyfelől a tagállamok hÉa-alapú befizetése a közös költségvetés forrásainak egyike, másfelől a szóban forgó adó nem az egyes országok nemzeti költségvetésének is jelentős, ha nem a legjelentősebb (mint például Magyarországon) tétele.

A hÉa-alapú befizetések jelentősége, szerepe az EU költségvetésében

Az EU közös költségvetésének bevételei négy forrásból származnak, tradicionális saját forrásokból, hozzáadottérték-adó alapú befizetésekből, bruttó nemzeti jövedelem (GNI) alapú forrásokból és egyéb bevételi forrásokból. Ezek közül a hÉa-hozzájárulások jelenleg már csak a harmadik legnagyobb jelentőséggel bírnak. (7. ábra)

7. ábra: Az EU költségvetés bevételei 1958–2011 (az uniós GNI százalékában)

Forrás: Európai Bizottság, 2011

A hÉa-alapú hozzájárulás az 1980-as években került bevezetésre, amikor az addig kizárólagos bevételnek számító tradicionális saját források (főként vámok és cukorilleték¹³) már nem fedezték a Közösség kiadásait. Szerepe 1983 és 1993 között volt igazán jelentős, azt követően az időközben (1988-ban) bevezetett GNI alapú források kerültek előtérbe. Az 1983–1993 közötti időszakban a hÉa-hozzájárulásból származó bevételek aránya az összes EU befizetésből elérte, sőt meghaladta a 60 százalékot. Azt követően fokozatosan veszített jelentőségéből, s 2011-ben már csak a teljes bevétel 11 százalékát tette ki, miközben a GNI alapú források 76 százalékkal, a hagyományos saját források 12 százalékkal, az egyéb bevételek pedig 1 százalékkal járultak hozzá az EU közös költségvetésének fedezetéhez.

¹³ Olyan bevételek, amelyek a közös vámunió és a közös agrárpolitika működéséből származnak. Ezek egyrészt a kívülálló, harmadik országokból származó import utáni vámokat, másrészt a mezőgazdasági vámokat és a cukorilletéket tartalmazzák. Tisztán uniós bevételek, és közvetlenül következnek az EU-szabályokból, ugyanakkor a tagállam szedi azt be. Ezért a beszedett összeg bizonyos százalékat visszatarthatja, a beszedés költségeinek finanszírozására (ennek mértéke 2002-től kezdődően 25 százalék, korábban 10 százalék volt).

A hozzáadottérték-adó alapú befizetés összegének meghatározása minden tagállamra vonatkozóan egységes kulcs alkalmazásával történik, amelyet az uniós szabályozásnak megfelelően kiszámított, harmonizált tagországi hozzáadottértékadó-alapra kell vetíteni. E kulcs mértéke kezdetben 1 százalék volt, 1986-ban 1,4 százalékra emelkedett, majd 1995-től 1999-ig fokozatosan visszatért az 1 százalékra. Ezt követően tovább mérséklődött, 2002 és 2003 között 0,75 százalékra, 2004 és 2007 között 0,5 százalékra, 2007 óta pedig 0,3 százalék, néhány országtól eltekintve. Négy, nagy nettó befizető tagállamban a 2007–2013 közötti időszakban 0,3 százaléknál alacsonyabb mértékű a befizetés aránya: Ausztriában 0,225 százalék, Németországban 0,15 százalék, Hollandiában és Svédországban 0,10 százalék. Annak érdekében, hogy a kevésbé jómódú tagállamoknak ne kelljen aránytalanul nagy összeget fizetniük, az adóköteles héa-alap nem haladhatja meg a tagállam bruttó nemzeti jövedelmének (GNI) 50 százalékát.

A 2014-től kezdődő új programozási időszakra vonatkozóan a Bizottság a héa-alapú források fokozatos megszüntetésére tett javaslatot a tagállami hozzájárulások egyszerűsítése és a rejtett korrekciók felszámolása céljából. Új, valós saját forrásként a pénzügyi tranzakciókra kivetett adó merült fel, illetve egy átláthatóbb és a „tagdíjaktól” való elszakadást képviselő héa-forrás bevezetése. Az Európai Tanács 2013. február 7–8-ai ülésén az Unió 2014–2020-as többéves pénzügyi keretének vonatkozásában tett következtetések felhívják a Tanácsot, hogy folytassa a munkát az új héa-alapú saját forrás kialakításáról, mely felválthatná a jelenlegi héa-alapú saját forrást.

Technikailag a tagállami hozzájárulás befizetése úgy történik a héa és GNI alapú forrásoknál, hogy a tagállamok havonta bocsátják a Bizottság rendelkezésére a közös költségvetésbe tervezett összeg 1/12-ed részét. A tagállamoknak az héa-alapú befizetési kötelezettségről szóló jelentést a pénzügyi évet követő év július 31-ig kell eljuttatniuk az EU Költségvetési Főigazgatósága részére.

Magyarországon a Nemzetgazdasági Minisztérium a felelős a harmonizált áfaalapról szóló jelentéstért, amelyet évente a Bizottság ellenőrei mellett az Európai Számvevőszék is ellenőriz¹⁴. (Forgon-Murai, 2005.) A harmonizált áfaalap meghatározásakor kerül kiszámításra az ún. súlyozott átlagos áfakulcs, amely azt jelzi, hogy egy országban mennyi volt az összes adóköteles, de le nem vonható (vissza nem igényelhető) körbe tartozó kiadáson az átlagos áfateher.

A súlyozott átlagos áfakulcs 2009-ig Svédországban volt a legmagasabb, 21,4–21,7 százalék között ingadozott (Dániát nem számítva, amely országra nem áll rendelkezésre a teljes adatsor). A vizsgált időszak utolsó évében (2010-ben) azonban a Magyarország megelőzte Spanyolországot. A hazai 23,0 százalékos átlag messze meghaladja a többi uniós ország jellemzően 11,0 (Spanyolország és Ciprus) és 20,0 (Bulgária, Litvánia, Finnország) százalék közé eső értékeit, egyedül a dán mutatótól marad el. (5. táblázat) A mutatók változékonyságát vizsgálva az is megállapítható, hogy a tagállamok jelentős részében évről évre csak minimális az eltérés. Különösen igaz ez a 2008-ig terjedő időszakra, amely időszakban az ingadozási sáv az országok többségében az 1 százalékponton belül volt. Vagyis amíg a válság miatt a tagállamok nagy része nem kényszerült az áfamértékek változtatására, addig igyekezett azokat – lehetőség szerint – változatlanul hagyni. Ezzel ellentétben Magyarországon az áfakulcs gyakori módosítása miatt a válság előtti években is jellemző volt az átlagos mérték közel 2 százalékpontos ingadozása.

A súlyozott átlagos áfakulcsok alakulását a normál kulcsokéval összevetve az is megállapítható, hogy az EU tagországok többségében a kedvezményes kulcsok köre viszonylag széles.

¹⁴ A befizetés az áfa alapú forrás esetében nem a valós adatok alapján történik, hanem az előző évek adataira épülő becslési eljárással meghatározott előrejelzés alapján.

5. táblázat: Súlyozott átlagos áfakulcs alakulása az EU-tagországokban

Tagállamok	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Belgium	16,89	16,69	16,44	16,52	16,64	16,77	16,27	15,96
Bulgária	20,00	n.a.	20,00	n.a.	19,92	20,00	19,79	19,95
Csehország	11,04	11,90	12,99	11,71	14,30	15,62	15,99	16,80
Dánia	n.a.	n.a.	18,13	n.a.	n.a.	24,99	n.a.	25,00
Németország	14,57	14,58	14,57	14,38	16,64	16,89	16,84	16,74
Észtország	16,68	16,68	16,61	16,76	17,00	17,17	18,19	19,27
Írország	15,61	15,69	15,63	15,49	15,53	15,35	15,78	15,63
Görögország	13,27	13,25	13,76	14,15	13,83	14,32	14,10	16,15
Spanyolország	10,79	10,67	10,63	10,47	10,49	10,52	10,56	11,09
Franciaország	15,19	15,13	14,99	14,86	14,90	15,02	14,99	14,62
Olaszország	14,95	14,85	14,85	14,96	14,99	15,02	15,02	14,87
Ciprus	9,93	11,14	11,32	11,45	11,59	11,03	11,24	11,03
Lettország	16,67	16,67	16,44	16,61	16,12	15,51	19,26	19,53
Litvánia	15,59	15,71	15,81	15,83	16,27	16,05	17,12	20,38
Luxemburg	11,11	11,08	11,50	11,77	11,85	12,14	12,27	12,13
Magyarország	18,68	20,69	20,63	18,08	18,83	18,81	20,57	23,01
Málta	10,05	11,65	12,59	12,56	12,86	12,85	12,07	12,47
Hollandia	15,65	15,51	15,54	15,54	15,61	15,65	15,63	15,63
Ausztria	17,26	17,26	17,22	17,22	17,26	18,57	16,96	16,89
Lengyelország	n.a.	15,31	15,39	15,95	15,54	15,76	15,83	15,86
Portugália	14,43	14,42	14,55	15,58	15,63	15,14	14,85	15,89
Románia	19,00	n.a.	18,87	n.a.	18,81	18,56	18,58	20,59
Szlovénia	15,94	15,84	15,69	15,91	15,99	16,03	16,04	15,90
Szlovákia	18,25	16,76	19,00	19,00	18,89	18,73	18,73	18,74
Finnország	19,87	19,88	19,84	19,87	19,81	19,77	22,00	19,24
Svédország	21,53	21,40	21,45	21,48	21,59	21,61	21,67	21,58
Egyesült Királyság	13,75	13,65	13,71	13,59	13,56	13,51	11,65	13,16

Forrás: EU-tagországok országjelentései

Az áfa mint adónem jelentősége az egyes EU tagállamok szempontjából

Az áfa jelentősége költségvetési szempontból leginkább azzal fejezhető ki, hogy az adóbevételek mekkora hányada tulajdonítható ennek a tételnek. A szóban forgó adónem súlya gazdasági szereplők szemszögéből – elsősorban a fogyasztókéiból, hiszen az áfa mint teher, őket érinti – az adóterhelés mértékével, konkrétan a GDP arányos adóterhelés nagyságával érzékeltethető.

Az államháztartás (benne a központi költségvetés) bevételei nagyrészt adókból, és adó jellegű bevételekből származnak. Az EU-tagállamok költségvetésében ezen adók és adójellegű bevételek közül az áfa mellett jellemzően a személyi jövedelemadó a másik legjelentősebb tétel. Az EU-27 tagállamok körében 2010-ben az összes adó- és adójellegű bevétel¹⁵ átlagosan 23,7 százaléka szár-

¹⁵ Ide értve a közvetlen és közvetett adókat, illetékeket és a társadalombiztosítási hozzájárulást is.

mazott személyi jövedelemadóból, 17,3 százaléka pedig az áfából. Az átlagok háttérben az egyes tagállamok esetében számottevő eltérések húzódnak meg. A 27 tagállam csaknem felében (14-ben, a 6. táblázatban dőlt betűvel szedve) az áfából folyt be a legtöbb adóbevétel. Az arányok széles skálán mozognak, Bulgáriában a költségvetés bevételeinek több mint 30 százalékát fedezte az áfa, miközben Olaszországban ez az arány a 15 százalékot sem érte el. Igaz ugyanakkor, hogy a magas bolgár áfabevétel-arány mellett a személyi jövedelemadó szerepe csak 10,5 százalék, miközben Olaszországban 27,7 százalék.

6. táblázat: Az áfa és a személyi jövedelemadó részesedése az összes adó- és járulékbevételből

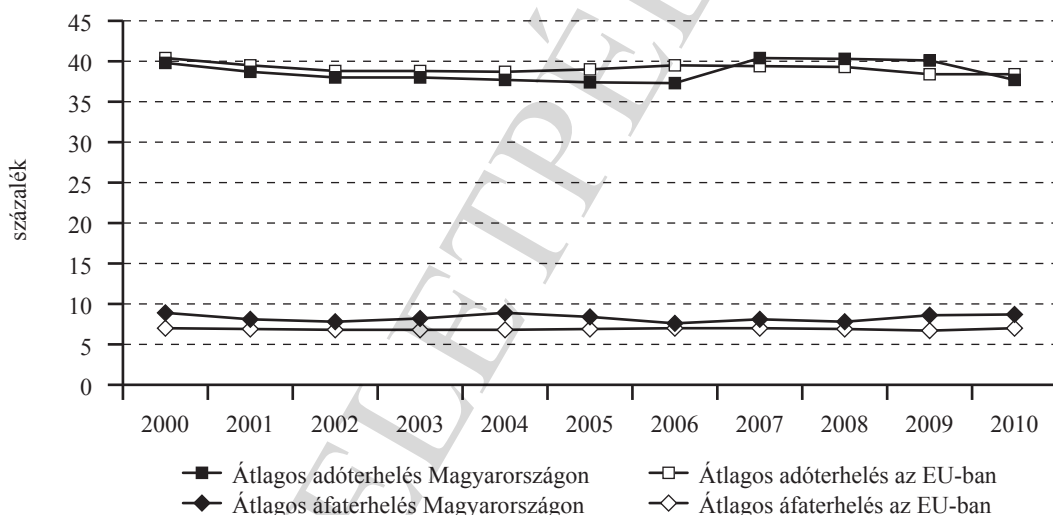
Megnevezés	Áfa aránya az összes adóbevételből		Személyi jövedelemadó aránya az összes bevételből	
	2000	2010	2000	2010
Belgium	15,9	16,2	29,4	28,1
<i>Bulgária</i>	<i>26,4</i>	<i>33,7</i>	<i>12,7</i>	<i>10,5</i>
<i>Csehország</i>	<i>18,4</i>	<i>20,6</i>	<i>13,0</i>	<i>10,6</i>
Dánia	19,4	20,7	51,9	51,1
Németország	16,6	19,1	22,9	22,0
<i>Észtország</i>	<i>27,2</i>	<i>25,7</i>	<i>22,1</i>	<i>15,9</i>
Írország	23,1	22,9	29,3	27,0
<i>Görögország</i>	<i>20,9</i>	<i>23,2</i>	<i>14,4</i>	<i>14,0</i>
Spanyolország	18,1	17,2	19,6	23,1
Franciaország	16,9	16,5	19,0	17,8
Olaszország	15,6	14,7	27,5	27,7
<i>Ciprus</i>	<i>18,2</i>	<i>25,8</i>	<i>12,2</i>	<i>11,6</i>
<i>Lettország</i>	<i>23,9</i>	<i>24,3</i>	<i>18,8</i>	<i>22,5</i>
<i>Litvánia</i>	<i>25,2</i>	<i>29,3</i>	<i>25,6</i>	<i>13,5</i>
Luxemburg	14,3	16,4	18,3	21,2
<i>Magyarország</i>	<i>22,3</i>	<i>23,0</i>	<i>18,5</i>	<i>17,2</i>
<i>Málta</i>	<i>21,0</i>	<i>23,3</i>	<i>19,9</i>	<i>17,9</i>
Hollandia	17,3	18,7	15,0	21,8
Ausztria	18,8	18,9	23,3	23,2
<i>Lengyelország</i>	<i>21,3</i>	<i>24,5</i>	<i>13,5</i>	<i>14,0</i>
<i>Portugália</i>	<i>24,6</i>	<i>24,8</i>	<i>17,1</i>	<i>17,7</i>
<i>Románia</i>	<i>21,4</i>	<i>28,6</i>	<i>11,4</i>	<i>12,3</i>
<i>Szlovénia</i>	<i>23,1</i>	<i>22,4</i>	<i>15,0</i>	<i>15,1</i>
<i>Szlovákia</i>	<i>20,4</i>	<i>22,6</i>	<i>9,9</i>	<i>8,2</i>
Finnország	17,4	20,1	30,6	29,7
Svédország	16,7	21,3	35,2	34,2
Egyesült Királyság	17,9	18,5	29,4	28,3
EU-27 átlag	17,3	18,3	24,3	23,7

Forrás: Taxation trends in the European Union c. kiadvány adatai alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A magyarországi arányok az EU-átlagtól eltérőek. Hazánkban az áfából származó bevételek aránya 2010-ben 23,0 százalékot tett ki, míg a személyi jövedelemadó aránya az összes adóból 17,2 százalék volt. Ezek az arányok az adókulcsok változása miatt 2012-re tovább módosultak, az áfa 27 százalékra történő emelkedése miatt az áfabevételek aránya tovább nőtt, miközben az szja-kulcs 16 százalékra történő mérséklődése miatt az ebből az adónemből származó források aránya mérséklődött. (Átrendeződés a jövedelem típusú adók rovására, a fogyasztási típusú adók javára.)

Az Európai Unió tagállamainak átlagát tekintve a költségvetés adóbevételeinek nagysága 2000 és 2010 között a GDP-hez viszonyítva 39,3–40,6 százalék között változott. Viszonylag alacsony arány (26–28 százalék) jellemezte Lettországot, Litvániát, Bulgáriát, Romániát, vagyis a később csatlakozott, kevésbé fejlett országokat, miközben az adóterhelés magasnak (42–48 százalék) bizonyult a régi tagországokban kiemelten Belgiumban, Dániában, Svédországban, Franciaországban, Finnországban és Olaszországban. (11. melléklet) Magyarországon az államháztartás bevételeinek GDP-hez viszonyított aránya 2006-ig alatta volt az EU-átlagnak, 2007-től azonban emelkedett, 2010-ben az EU-átlag szintjén volt. (8. ábra)

8. ábra: **Átlagos adó- és áfaterhelés az EU-ban és Magyarországon a GDP százalékában, 2000–2010**

Forrás: Taxation trends in the European Union c. kiadvány adatai alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az adóterheléshez képest lényegesen alacsonyabb az áfaterhelés nagysága. Az EU tagállamok fogyasztói 2010-ben a GDP-jük átlagosan 7,0 százalékát fizették be áfaként az államkasszába. Az egyes országokat tekintve jellemzően Spanyolországban a legalacsonyabb a GDP-hez viszonyított áfabevétel, és a tendencia csökkenő. Valószínűleg ez volt az egyik oka, hogy Spanyolország sok év állandóság után megemelte a normál héa-mértéket. Kiegyensúlyozott és viszonylag magas értékeket Dánia és Svédország mutat, a két jellemzően legmagasabb – az 1990-es évek eleje óta nem változtatott – normál héa-kulccsal rendelkező EU tagállam. A Magyarországra jellemző értékek nem térnek el érdemben az uniós átlagtól és nem mutatnak jelentős ingadozást, de a vizsgált időszak valamennyi évében konzekvensen meghaladták az EU-s középértékeket. (7. táblázat)

7. táblázat: Az áfaterhelés mértéke az EU-ban és Magyarországon a GDP százalékában, 2000–2010

Tagállamok	GDP százalékában										
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Belgium	7,2	6,9	6,9	6,8	6,9	7,0	7,1	7,1	7,0	6,9	7,1
Bulgária	8,3	8,4	7,3	8,6	9,9	10,2	10,7	10,4	10,9	9,0	9,2
Csehország	6,2	6,1	6,0	6,1	7,0	6,9	6,4	6,3	6,8	6,9	7,0
Dánia	9,6	9,6	9,6	9,6	9,8	10,1	10,3	10,4	10,1	10,1	9,9
Németország	6,8	6,6	6,4	6,4	6,3	6,3	6,4	7,0	7,1	7,5	7,3
Észtország	8,4	8,2	8,4	8,2	7,7	8,7	9,1	8,9	7,9	8,8	8,8
Írország	7,2	6,8	7,0	7,0	7,3	7,6	7,7	7,5	7,3	6,4	6,4
Görögország	7,2	7,5	7,6	7,0	6,8	6,9	7,1	7,5	7,3	6,4	7,2
Spanyolország	6,2	6,0	5,8	6,0	6,2	6,5	6,5	6,0	5,1	4,1	5,5
Franciaország	7,4	7,3	7,2	7,2	7,3	7,4	7,3	7,2	7,1	6,9	7,0
Olaszország	6,5	6,2	6,2	5,9	5,8	5,9	6,2	6,2	5,9	5,7	6,2
Ciprus	5,5	5,7	6,6	7,8	8,4	9,1	9,7	10,2	10,6	9,2	9,2
Lettország	7,1	6,8	6,7	7,2	7,0	7,8	8,6	8,2	6,7	6,0	6,6
Litvánia	7,5	7,3	7,3	6,7	6,4	7,1	7,6	8,1	8,0	7,4	7,9
Luxemburg	5,6	5,8	5,8	5,7	6,1	6,2	5,8	5,8	5,9	6,3	6,1
Magyarország	8,9	8,1	7,8	8,2	8,9	8,4	7,6	8,1	7,8	8,6	8,7
Málta	5,8	6,3	6,3	6,4	7,3	8,3	8,1	7,7	7,9	7,9	7,8
Hollandia	6,9	7,3	7,2	7,3	7,3	7,2	7,4	7,5	7,3	7,0	7,2
Ausztria	8,1	8,1	8,1	8,0	7,9	7,9	7,6	7,7	7,8	8,1	7,9
Lengyelország	6,9	6,8	7,2	7,1	7,2	7,7	8,1	8,3	8,0	7,4	7,8
Portugália	7,7	7,5	7,6	7,7	7,8	8,5	8,6	8,5	8,4	7,1	7,8
Románia	6,5	6,2	7,1	7,2	6,7	8,1	7,9	8,1	7,9	6,6	7,8
Szlovénia	8,6	8,3	8,5	8,5	8,5	8,6	8,5	8,5	8,5	8,5	8,5
Szlovákia	7,0	7,2	7,0	7,5	7,8	7,9	7,5	6,7	6,9	6,7	6,3
Finnország	8,2	8,0	8,1	8,6	8,5	8,7	8,7	8,4	8,4	8,6	8,5
Svédország	8,6	8,7	8,8	8,8	8,8	9,0	8,9	9,0	9,3	9,7	9,8
Egyesült Királyság	6,6	6,6	6,6	6,8	6,8	6,7	6,6	6,5	6,4	5,7	6,6
EU-átlag	7,0	6,9	6,8	6,8	6,8	6,9	7,0	7,0	6,9	6,7	7,0

Forrás: Taxation trends in the European Union c. kiadvány adatai alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Áfaváltoztatások Magyarországon, különös tekintettel az agrárszférára

A fejezet célja, hogy képet adjon az agrárszféra, azaz a mezőgazdaság és az élelmiszeripar áfával összefüggő költségvetési kapcsolatairól az elmúlt mintegy tíz évben folyamatosan módosított szabályozás tükrében.

A rendelkezésünkre bocsátott áfa adatok és a korábban Merkel-Felkai (2008) által készített, az ágazat költségvetési kapcsolataival foglalkozó tanulmány adatai alapján áttekintettük a mezőgazdasági és az élelmiszeripari ágazat befizetések nagyságát az áfakulcsok változása és az esetleges termékátSOROLÁSOK tükrében. Az agrárszféra (benne a mezőgazdaság és az élelmiszeripar) áfa be- és kifizetések egyenlege a 2000 és 2010 közötti időszak elején egyértelműen negatív előjelű volt. (8. táblázat). Ennek oka, hogy 2000-2003 között az élelmiszertermékek nagy része a kedvezményes (12 százalékos) kulcs alá tartozott, miközben az azok termeléséhez/előállításához felhasznált inputok a standard (25 százalékos) áfakulcs alá estek. Az értékesítéssel egyidejűleg beszedett áfa összege tehát – tekintettel a két kulcs mértéke közötti különbségre – szükségszerűen alacsonyabb volt, mint a beszerzések kapcsán visszaigényelhető.

8. táblázat: **Áfabefizetések és -kiutalások összege az agrárszférában (2000–2011)**

millió HUF

Év	Befizetések	Kiutalások	Egyenleg
2000	67 231	86 634	-19 403
2001	69 496	99 665	-30 169
2002	74 219	120 855	-46 636
2003	74 537	111 261	-36 724
2004	93 496	91 716	1 780
2005	116 892	96 308	20 584
2006	635 739	597 059	38 680
2007	763 949	720 629	43 320
2008	845 743	785 238	60 505
2009	884 208	822 466	61 743
2010	959 488	893 361	66 126
2011	1 086 256	1 072 303	13 953

Forrás: NAV adatai alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Az áfaegyenleg érdemi változása 2004-ben következett be, amely évben a kedvezményes kulcs mértéke – amely alá a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek nagy része tartozott (9. táblázat) 12 százalékról 15 százalékra emelkedett. Ennél fogva az input és output kulcs közötti különbség mérséklődött. Nőtt továbbá az alanyi adómentesség értékhatára, ami a központi költségvetés bevételeinek csökkenése irányába ható tényező volt. Mindezek eredőjeként 2003-ról 2004-re az élelmiszeripar és a mezőgazdaság együttes áfaegyenlege a -36,7 milliárd forintról 1,8 milliárd forintra, 2005-re (amely évben az előző évi változások hatása már egész évben érvényesült) 20,6 milliárd forintra nőtt. (8. táblázat, 11. melléklet)

9. táblázat: **Kedvezményes áfakulcs szerint adózó mezőgazdasági termékek**

Év	Az áfakulcs mértéke és a kulcs alá eső termékek köre
2000 12%	<p>Élő állatok. Élelmezési célra alkalmas hús, vágási melléktermék és belseőség. Halak, rákok, puhatestű és más gerinctelen víziállatok. Tejtermékek, madártojás, természetes méz, egyéb élelmezési célra alkalmas állati eredetű élelmiszer Élő fa és, egyéb növény, hagyma, gumó, gyökér stb. Élelmezési célra alkalmas zöldségfélék, gyökerek és gumók. Élelmezési célra alkalmas gyümölcs és dió, citrusfélék. Tea (nem fermentált). Gabonafélék. Malomipari termékek. Olajos magvak és olajtartalmú gyümölcsök, különféle gyümölcsök, ipari és gyógynövények (gyógyszer-alapanyagok kivételével), szalma és takarmány. Mákgubó. Növényi eredetű nyersanyag fonásra; másutt nem említett növényi termék. Állati és növényi zsírok (csak az emberi fogyasztásra alkalmasak). Élelmiszer-készítmények hús-, hal-, rák-, rákféle, puhatestű, valamint más gerinctelen víziállat tartalommal. Cukor és cukorárak. Rúd alakú, túróval töltött, csokoládéval bevont termék. Gabona, liszt, keményítő vagy tej felhasználásával készült termék. Zöldségfélékből, gyümölcsből, dióból és más növényrészekből előállított készítmények. Egyéb ehető készítmények. Víz. Ízesített tej. Ecet. Élelmiszer- ipari melléktermékek, hulladékok, elkészített állati takarmányok.</p>
2004 15%	
2006	Megszűnik a kedvezményes kulcs.
2009 18%	<p>Tej és tejtermékek (kivéve anyatej), madártojás, természetes méz, másutt nem említett élelmezési célra alkalmas állati eredetű élelmiszer. Tejtermékek (kivéve az italként közvetlen fogyasztásra alkalmas, tej pótlására szolgáló imitátumokat, melyek általában tej és permeátum – esetenként savó és/vagy tejszín – különböző arányú keverékéből állnak, és melyek minősége, mennyiségi összetétele különbözik a természetes tejtől, tejfehérje tartalma lényegesen alacsonyabb a természetes tejénél). Ízesített tej. Gabona, liszt, keményítő vagy tej felhasználásával készült termék.</p>

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

A standard és kedvezményes kulcs közötti különbség 2006. január 1-től tovább csökkent, a normál kulcs 20 százalékra történő változtatása következtében. Ugyanezen év szeptemberétől a közép-ső kulcs 20 százalékra történő emelésével a kedvezményes kulcs és a normál kulcs közötti különbség teljesen eltűnt, így az ágazat áfakulcsok különbözőségéből eredő likviditási hátránya teljes egészében megszűnt.

Ismert, hogy 2006-ban kifejezetten gazdaságélénkítő céllal csökkentették az áfakulcsot, figyelmen kívül hagyva, hogy az akkori viszonylagos pénzbőség, hitelbőség időszakában az áfa csökkentése nem az árakat fogja mérsékelni, hanem a kereskedők hasznát fogja növelni. Ugyanakkor a szegény rétegek terheit növelték, a 15 százalékos áfakulcs 20 százalékra történő emelésével. Ennek

eredményeként néhány hónap alatt több mint 350 milliárd forint esett ki a költségvetésből. Ennek a kudarnak a tanulsága, hogy az áfacsökkentés idejét, körülményeit, mértékét és az érintett termékkört is körültekintően kell meghatározni.

Az egységes áfakulcs 2009. július 1-ig volt érvényben, ettől az időponttól gazdaságpolitikai megfontolásból ismét differenciált áfamértékek kerültek bevezetésre. A normál áfa 25 százalékra emelkedett, azzal egyidejűleg 18 százalékos kedvezményes kategóriába kerültek a tejtermékek és a pékáru.

Az élelmiszergazdaság áfaegyenlegének alakulásában markáns változás, jelentős csökkenés következett be 2011-ben, amikor a fizetendő és előzetesen felszámított áfa különbözete az egy évvel korábbi 66,1 milliárd forintról 14,0 milliárd forintra esett vissza (8. táblázat). A változás elsősorban az élelmiszeripari ágazathoz köthető. Ugyan a mezőgazdasági ágazat áfaegyenlege is csökkent az előző évhez viszonyítva mintegy 6 milliárd forinttal (12. melléklet), az azonban az évenkénti ingadozás mértékét figyelembe véve nem számít kiemelkedőnek. Más a helyzet az élelmiszeriparban, ahol az ágazatban tevékenykedő vállalkozások áfaegyenlege 2011-ben -6,6 milliárd forint volt, szemben a korábbi 39,5 milliárd forinttal. A kedvezőtlen változás egyfelől piaci okokkal magyarázható, az inputok árának emelkedését több élelmiszeripari ágazat (zöldség-gyümölcs, cukor, növényi olaj) sem tudta érvényesíteni a fogyasztók felé. Másfelől néhány nagyvállalat nagy összegű és negatív előjelű áfaegyenlege áll a háttérben, amely így nem tükrözi e cégek hozzáadottérték-termelő képességét.

Az áfabefizetéseket az alanyi adómentességet választók teljesítményei is befolyásolják. Az alanyi adómentesség határa kezdetben, az 1992-es törvény alapján 1 millió forint éves árbevétel volt. Ezt 1996-ban törvénymódosítással 2 millió forintra emelték, és 2003-ig így is maradt. 2004 és 2007 között 4 millió forint, azt követően 5 millió forint, 2013-tól pedig 6 millió forint a határ. Aki ezt az eljárást választja, annak előző év végén nyilatkozatot kell tennie róla. Az alanyi adómentességet választók számáról nem áll rendelkezésünkre információ.

A harmadik áfa elszámolási mód a mezőgazdaságban a kompenzációs felár. A kompenzációs felár lényegét és fogalmát már ismertettük, most csak annak mértékével, illetve az érintett termékek és termelők körével foglalkozunk. A kompenzációs felár már az első 1992. évi LXXIV. törvényben is szerepelt, ekkor még mértéke 10 és 6 százalék volt. Ebben az időben a normál áfakulcs 25 százalék, a kedvezményes pedig 6 százalék volt. Az 1996-os törvénymódosítás itt is változást eredményezett, a kompenzációs felár értéke 12 és 7 százalék lett, jelenleg is ez van érvényben, ami azért figyelemreméltó, mert nemcsak a normál áfakulcs, de a kedvezményes is többször növekedett.

A kompenzációs felárhoz kapcsolódó termékek és szolgáltatások köre is többször változott. Az 1992. évi törvény mellékletében szereplőkhöz képest 1996-ra szűkült a kör, a 12 százalékos (korábban 10) felár alól kikerült például a „Gyümölcsök elsődleges feldolgozásai”, „Zöldségfélék elsődleges feldolgozásai” vagy például a „Tejipari termékek” is. A 2007. évi áfa törvény egy teljesen új szerkezetet hozott létre, egyértelműen külön választva a kompenzációs felár alá tartozó termékek és szolgáltatások körét. A 2007-es áfatörvény változása még egy tekintetben bonyolította a „kompenzációs felár – áfabevallás” kapcsolatát. Amennyiben az addig általános áfaszabályok szerint adózó vállalkozás a törvény módosításakor nem nyilatkozott azon szándékáról, hogy továbbra is áfakörös marad, automatikusan átkerült a kompenzációs felárat alkalmazók közé. Ez több esetben is félreértéseket okozott.

A kompenzációs felár szerint adózókról az ágazati szereplők áfabevallásának előzetesen felszámított áfával kapcsolatos adatai adnak információt.¹⁶ Ezek alapján 2011-ben összesen 14,0 milliárd forint került ilyen formában kifizetésre, mely csaknem teljes egészében a 12 százalékos mértékhez kapcsolódott (10. táblázat).

¹⁶ Ezen adatok csak az élelmiszergazdaságba sorolt társas vállalkozások által kifizetett kompenzációs felárat tartalmazzák, nem a nemzetgazdaság egészére vonatkoznak.

10. táblázat: **A felvásárlók által kifizetett kompenzációs felár az élelmiszergazdaságban (2006–2011)**

millió HUF

Év	7 százalékos	12 százalékos	Összesen
2006	1 208	12 343	13 550
2007	1 178	13 515	14 693
2008	1 061	12 646	13 707
2009	871	10 111	10 982
2010	815	10 606	11 421
2011	931	13 058	13 989

Forrás: NAV adatai alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

TISZTELETTEL PÉLDÁNK

Az áfaváltoztatások hatása a gazdaság szereplőire

Az áfa működési mechanizmusa kapcsán már bemutatásra került, hogy az, mint adóteher a fogyasztókat sújtja, mint bevétel pedig a költségvetést érinti. A termékpálya közbeni szereplőire nézve hatása lényegében semleges, csak likviditásukat befolyásolja. Ugyanez igaz az áfaváltoztatásra is, az adóteher változása alapvetően a fogyasztók és a költségvetés szempontjából érdekes, a gazdálkodóknak csak a likviditását érinti. Azonban a ténylegesen bekövetkező árváltozás, amely jellemzően eltér az áfakulcs mértékének változásától, valamint az árváltozás irányától függően a fogyasztók keresletének csökkenése vagy növekedése a vállalkozások eredményességére is hatással van. Nem utolsósorban pedig a gazdaság egészére az áfaváltoztatás irányától függő inflációs hatást gyakorol.

Az áfaváltoztatások Lakatos (2007) szerint négy csoportba sorolhatók:

- Termékek és szolgáltatások átcsoportosítása az alacsonyabb kategóriából a magasabb kulcsúba;
- Termékek és szolgáltatások áfájának általános csökkentése;
- Termékek és szolgáltatások áfájának általános emelése;
- Az adó-visszatérítések szigorítása.

Az áfaváltoztatások közül Magyarországon az elmúlt tizenkét éves időszakban az adókulcs módosítása volt a leggyakoribb (az egyes termékeket nézve lényegében az egyes kategóriák közötti átcsoportosítás is az áfakulcs változását jelenti), azon belül is az áfakulcs emelése fordult elő a legtöbbször. Ebből adódóan a hatások vizsgálatakor is elsősorban az adó mértékének változására koncentrálnak.

Áfaváltoztatásból származó árváltozás hatása a fogyasztókra

Az áfaváltoztatások hatása leggyorsabban a fogyasztói árak alakulásában érhető tetten. A végső fogyasztói árakra gyakorolt hatás elvileg az áfakulcs változásának mértéke; mind áfaemeléskor, mind pedig az áfa csökkentésekor. Az áfakulcs módosítása miatt bekövetkező elvi és valós árszínvonal-változás azonban jellemzően nem esik egybe.

Az áfaváltoztatás fogyasztói árakra gyakorolt hatását Gábrriel és Reiff (2006) részletesen is vizsgálta. A szerzőpáros tanulmányában a középső és alsó kulcsok 2004. januári emelésekor, valamint a felső kulcs 2006. januári csökkentésekor bekövetkező árváltozásokat elemezte a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) fogyasztóiárindex-számításhoz használt, bolti szintű árfelírásai alapján.

Az eredmények alapján az eltérő irányú változások közös jellemzőjeként megállapították, hogy az adókulcsok módosulásának hatása nem azonnal és nem automatikusan csapódik le a boltok áraiban. Az emelésre és a csökkentésre egyaránt igaz, hogy rövidtávon a boltok nem teljeskörűen, és nem is feltétlenül az áfa mértékének megfelelően változtatják az árakat.

Az áfaemeléskor és -csökkentéskor megfigyelhető legfontosabb eltérés a reakciók mértékében és időzítésében tapasztalható. Míg emeléskor a változás nagy része rövid idő alatt megjelenik az árakban, addig a csökkentés jóval kisebb mértékben, és időben elnyújtva mérsékli az árakat. Vagyis míg emeléskor a kereskedők arra törekednek, hogy a többlet adóterhet minél hamarabb – esetleg már előrehozva – áthárítsák a fogyasztókra, addig csökkentéskor az árak mérséklésének egyszeri költségét (termékek, polcok átcímkezése stb.) a boltok igyekeznek megspórolni, mivel pozitív inflációs környezetben rövid időn belül egyébként is áremelésre kényszerülnek. Így az áfacsökkentés nem azonnal és közvetlenül jelenik meg az árakban, hanem a hosszabb távon elmaradó áremeléseken keresztül gyűrűzik be.

Az MNB számításai szerint az áfaemelések azonnali (1-2 hónapon belüli) hatása az árakra a teljes fogyasztói kosarat illetően magas, jellemzően 80 százaléknál feletti. (11. táblázat) Ez alól csak a 2009. júliusi áfaemelés képez kivételt, amely évben csaknem 10 százalékkal csökkent a GDP Magyarországon, így a nyomott kereslet miatt a kereskedők az áfaemelést nem tudták érvényesíteni, vagy legalábbis nem azonnal. A 2006. januári áfacsökkentés alacsony begyűrűzését a már leírtak magyarázzák, nevezetesen, hogy az áfacsökkentés hosszabb időszakon keresztül megy át az árakba.

11. táblázat: **Áfaváltoztatások begyűrűzése a fogyasztói árakba, rövidtávon**

Áfaváltoztatás időpontja	Érintett kulcs, változtatás iránya, mértéke	Teljes fogyasztói kosár	százalék	
			Piaci árazású termékek	Feldolgozott élelmiszerek
2004. január	középső kulcs, +3 százalékpont	87,6	74,0	92,5
2006. január	felső kulcs, -5 százalékpont	47,3	42,1	n. a.
2006. szeptember	középső kulcs, +5 százalékpont	84,4	77,6	81,3
2009. július	standard kulcs, +5 százalékpont	66,4	60,0	70,4
2012. január	standard kulcs, +2 százalékpont	82,7	80,6	98,2

Forrás: MNB számítások

Egy másik tanulmány (Karádi-Reiff, 2010) kimutatta, hogy az asszimétrikus hatás szektoronként, a trendinflációtól függően eltérő lehet. A trendinfláció lényegében a hosszú távú infláció, amely az olyan egyedi sokkok nélkül alakulna ki, mint például az áfakulcs változtatása. Az áfaváltoztatás fogyasztói árakra gyakorolt hatása erősen függ az adott terméket jellemző inflációs viszonyoktól. Magasabb trendinfláció és az árak „ragadóssága” esetén – amely az élelmiszerárakat is jellemzi – az inflációs asszimétria is nagyobb. Ezt a begyűrűzés mértékét jelző számok is alátámasztják, amelyek nagysága – a 2006. szeptemberi áfaemelést kivéve – rendre meghaladták a teljes fogyasztói kosárét.

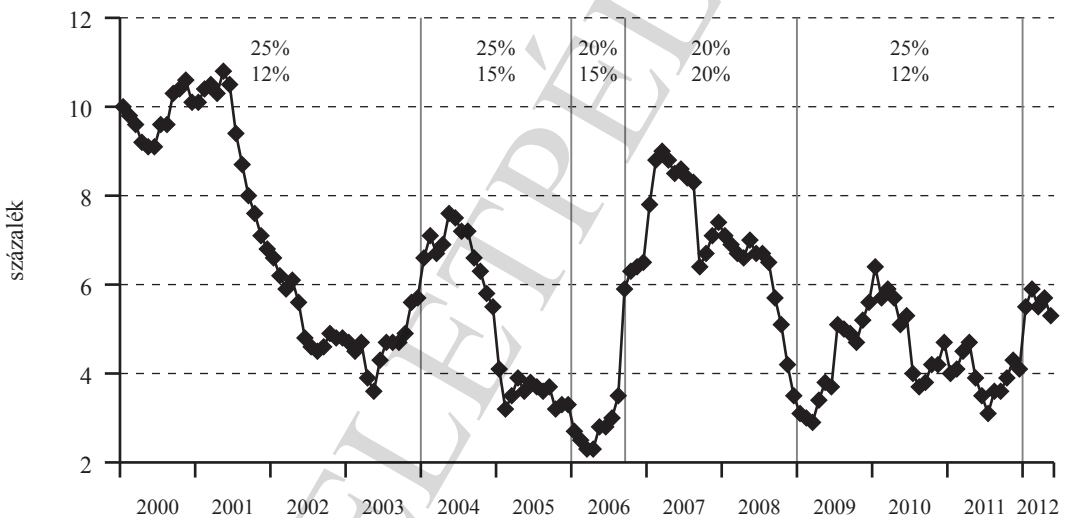
Az áfaváltoztatás hatását illetően – mint ahogyan arra már eddig is utaltunk – meghatározó a gazdaság állapota. A normál körülményekhez képest máshogy jelentkezhet az áfaváltoztatás hatása válsághelyzetben, ekkor ugyanis a gazdasági szereplők eltérően reagálhatnak. A 2012. január 1-jei 2 százalékpontos áfaemelés látszólag azonnal és teljes egészében megjelent az árakban, legalábbis erre utal a januári 102,1 százalékos fogyasztói árindex, amelyben nagy szerepet játszott a gazdaság aktuális helyzete is. A pénzügyi válság kezdetén a kereslet szinten tartása érdekében a kereskedők a bármilyen okból bekövetkező emelkedést igyekeztek nem érvényesíteni áraikban. A már lényegében 2008. óta folyamatosan tartó válság az árakat azonban úgy „kifeszítette”, hogy a kereskedők már nem tudták részben sem „lenyelni” az áfaemelést, hanem teljes egészében átterheltek azt. Ekkorra a kereslet is olyan mélypontra süllyedt, hogy az üzletek már nem tartottak annak további csökkenésétől, helyette a megszerezhető bevételt igyekeztek stabilizálni.

A makroszintű áralakulást tekintve az áfaváltoztatás ugyanakkor csak egy, jellemzően 2–3 havi hatással bíró elem az árváltozások okai közt. A fogyasztói árak változását egyidejűleg egy sor egyéb makroökonómiai és mikroökonómiai tényező is befolyásolja, úgymint a világpiaci árak változása, az általános gazdasági helyzet, a forint árfolyamának alakulása, ún. beépülő termékek árának alakulása (pl. üzemanyag), más adószabályok változása (pl. jövedéki adó), vállalkozás piaci pozíciója, az érintett termék(ek) árrugalmassága, a vállalati szektor „profitrésének vastagsága”, a kiskereskedelmi

egység árképzési politikája stb. Ezek együttesen alakítják a közvetlenül a végső fogyasztókkal kapcsolatban álló (kereskedő, üzlet) döntését a tényleges árváltoztatást illetően. Előfordulhat, hogy a felsorolt tényezők befolyása az árakra nagyobb, mint a forgalmi adó változtatása, ez természetesen az utóbbi mértékétől nagyban függ. A legutóbbi, azaz a 2012. januári áfaemeléssel egyidejűleg folyamatosan épült be az árakba a 2011. év végén elszabadult árfolyam, az üzemanyagárak emelkedése, illetve a jövedéki adó emelése is.

Mindezt igazolni látszik az áfakulcsok, valamint a fogyasztói árindex alakulása, amelyek között első ránézésre alig fedezhető fel kapcsolat. (9. ábra) A fogyasztói árindex a 2000–2006 közötti időszakban változatlan általános áfakulcs mellett is konzekvensen emelkedett. (Közben a kedvezményes áfakulcs nőtt ugyan 2004-ben három százalékponttal – 12 százalékról 15 százalékra –, az e kulcs alá tartozó termékek volumene az összes fogyasztáson belül azonban nem számottevő, így az a fogyasztói árindexet is csak kevésbé befolyásolta.) A standard áfakulcs 5 százalékpontos csökkentése 2006. január – 2009. július között ugyancsak nem járt együtt a fogyasztói árindex mérséklődésével.

9. ábra: A fogyasztói árindex alakulása a vizsgált időszakban, (előző hó = 100)

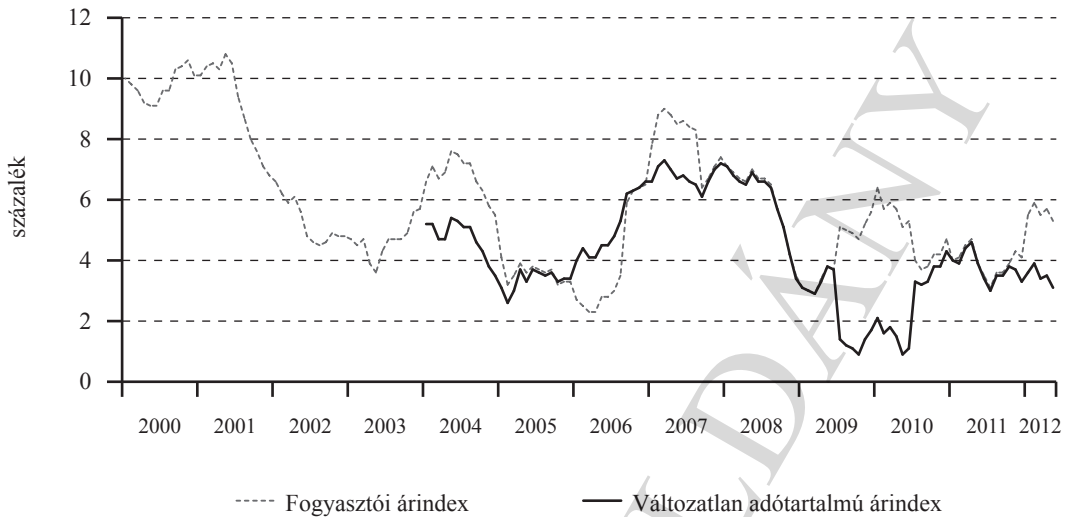

Forrás: KSH adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az eddig leírtakból egyértelműen látszik, hogy kifejezetten az áfaemelés vagy -csökkentés hatására bekövetkezett fogyasztói árváltozás makroszinten csak nehezen mutatható ki, mivel az nem választható szét egyértelműen az egyéb hatások miatt bekövetkezett árváltozásoktól. Ugyanakkor az igény, az adózási szabályokból eredő, valamint az egyéb tényezőknek tulajdonítható árváltozások szétválasztása iránt más gazdaságpolitikai okból is felmerült (Józsa, 2005), így a KSH a fogyasztói árindex mellett 2003. január 1-től a változatlan adótartalmú árindexet (VAI) is rendszeresen kiszámítja és publikálja.

A VAI lényege, hogy – a fogyasztói árindextől eltérően – kiszűri a közvetett adóváltozások hatását. Azok ugyanis magától értetődően jelentősen befolyásolhatják az infláció mértékét, de hatásuk csak egyszeri, az adórendszer megváltoztatásához köthető. Az index számításánál olyan árak kerülnek figyelembe vételre, amelyek bázisidőszaki adójogszabályok mellett lennének megfigyelhetők. (Józsa, 2005) Habár a VAI az összes közvetett adó (ideértve az áfa mellett a jövedéki és regisztrációs adót is) hatását kiszűri, a mutató és a fogyasztói árindex eltérései az áfaváltoztatások időpontjaiban a legmarkánsabbak. (10. ábra)

10. ábra: **Fogyasztói árindex és változatlan adótartalmú árindex**

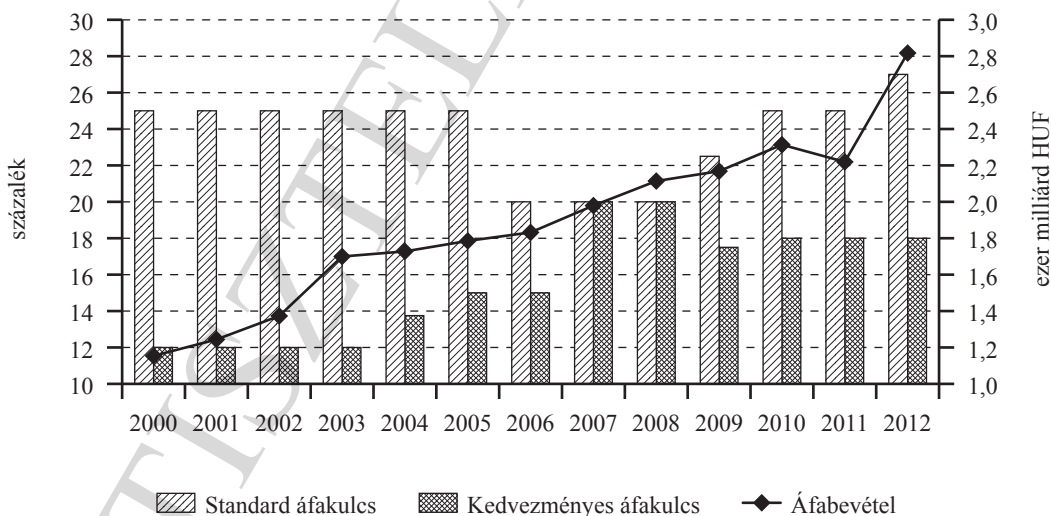

Forrás: MNB adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az áfaváltoztatás hatása a költségvetésre

Az áfaváltoztatás másik, markáns hatása a költségvetésnél jelentkezik. Magyarország költségvetésében az áfából származó bevételek összege a legnagyobb, 2011-ben a központi költségvetés összes bevételeinek 26,7 százalékának volt a forrása. Az áfából származó befizetések összege az elmúlt tizenkét évben nominálértéken dinamikusan bővült, tíz év alatt (2000 és 2010 között) csaknem megkétszereződött (11. ábra). Amennyiben a 2012-re tervezett bevételt realizálta a költségvetés, úgy tizenkét évet tekintve 2,4 lesz ez az arány.

11. ábra: **Az áfakulcsok és a költségvetés áfabevételének alakulása (2000–2012)**

Megjegyzés: a 2011. évi adat előzetes, a 2012. évi adat előirányzat.

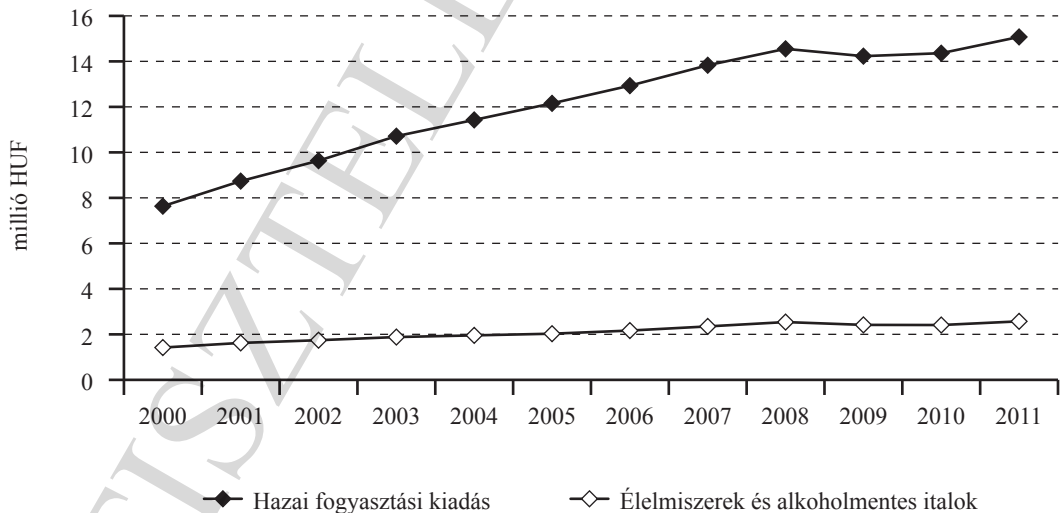
Forrás: Az államháztartás mérlegei, 2000–2010, Az államháztartás központi alrendszerének előzetes mérlege

A tanulmány első részében már bemutatásra kerültek az áfa mint adónem költségvetési szempontból előnyös tulajdonságai, úgymint a stabilitás és a jó tervezhetőség. További előnye az adónemnek, hogy igen széles körben „terül”, így az áfát megfizető végső fogyasztó számára az áfakulcs 1-2 százalékpontos emelése alig érezhető, más áremelkedést okozó tényezőkhöz képest a változás mértéke elenyésző, ugyanakkor a költségvetés számára érdemi bevétel növekedést eredményez. Ez az oka annak, hogy költségvetési nehézségek esetén a hiányt előszeretettel korrigálják áfaemeléssel. Ez az oka ugyanakkor annak is, hogy az áfacsökkentés igen nehézkes, mivel – még ha végre is hajtják a csökkentést, és a kereskedelem a különbözetet nem „nyeli le” – az árak mérséklődése alig érzékelhető, miközben komolyabb költségvetési hiány keletkezik.

Az áfa fogyasztási típusú adó, az abból származó költségvetési bevétel lényegében, és kissé leegyszerűsítve a fogyasztás áfakulcs szerinti százaléka. Vagyis alakulását közvetlenül e két tényező határozza meg. Közvetve, a fogyasztás nagyságán keresztül az adóbevételeket a makrogazdasági folyamatok változása determinálja, úgymint a gazdaság növekedése, a beruházások, külkereskedelem, infláció, államháztartás folyó termelő felhasználása, beruházás utáni áfabevételek. A makrogazdasági folyamatokon túl az adóintézkedések is hatással vannak az áfabevételekre, így pl. a személyi jövedelemadó mérséklődése közvetlenül hozzájárul az áfabevételek emelkedéséhez vagy például a jövedéki adó emelése az áfabevételeket is növeli, mivel a forgalmi adó a jövedéki adóval növelt árra kerül felszámításra.

A háztartások fogyasztása folyó áron számítva 2000-től 2008-ig konzekvensen növekedett. A válság előrehaladtával a belső fogyasztás volumene folyamatosan visszaesett, amely visszaesés 2009-ben és 2010-ben a fogyasztás értékében is megmutatkozott, és csak 2011-ben érte le ismét a 2008. évi szintet (12. ábra). Ez egyben azt is jelenti, hogy míg a 2008. évet megelőzően az áfabevétel növekedésének fő forrása a fogyasztás bővülése volt, azt követően a 2009. évi visszaesés miatt a bevételek szinten tartása érdekében az áfakulcs emelése mellett döntött a gazdaságpolitika.

12. ábra: A háztartások összes és élelmiszer jellegű fogyasztási kiadásai (COICOP csoportosítás szerint, 2000–2011)

Forrás: KSH adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Az élelmiszerfogyasztást lényegében ugyanaz a tendencia jellemezte, mint az összes fogyasztást, 2008-ig nominálisan folyamatos bővülés figyelhető meg, amely 2009-re kissé visszaesett, és csak 2011-ben növekedett ismét. Az összes fogyasztást, és az élelmiszerfogyasztást összevetve egyértel-

műen megállapítható, hogy az utóbbi növekedése messze nem olyan dinamikus (inkább degresszív jellegű), mint az előzőé. Ennek elsősorban fizikai-fiziológiai oka van: az egyén fizikai élelmiszerfogyasztása nem növekedhet a végtelenségig, szemben az egyéb javak fogyasztásával, mely fogyasztás nem fiziológiai természetű. Alacsonyabb vagy csökkenő vásárlóerő esetében átrendeződés is tapasztalható a fogyasztás szerkezetében a drágább termékek rovására, az olcsóbb termékek javára. A kevésbé dinamikus növekedés egyben azt is jelenti, hogy a nagyobb visszaesés sem valószínű. Vagyis az élelmiszerek értékesítéséből származó áfa a költségvetés számára a többi termékhez vagy szolgáltatáshoz kapcsolódó bevételeknél stabilabb bevételt jelent.

Az élelmiszerfogyasztás alakulása gazdaságpolitikai szempontból nehezen befolyásolható, nem úgy az áfakulcs, amelynek emelése a költségvetési bevételek bővítése szempontjából gyorsabb és kiszámíthatóbb eszköz. Az áfabevétel 8 százalékos növeléséhez a fogyasztást 8 százalékkal kellene bővíteni, miközben ennek eléréséhez (25 százalékos áfa esetén) az áfakulcsot elegendő 2 százalékponttal emelni. Ugyanez visszafelé is igaz, viszonylag jelentős áfacsökkentést kell ahhoz végrehajtani, hogy a fogyasztás növekedhessen, a költségvetési kiesést azonban a fogyasztás növekedéséből származó többletbevétel nem tudja ellentételezni.

Az élelmiszerek után befizetett áfa mértékéről sem a NAV-nak, sem a KSH-nak nincs pontos kimutatása. Ennek oka az, hogy az áfát gazdálkodó szervezetek vallják be és fizetik meg, így a nyilvántartások is a gazdálkodó szervezeteként tartalmazzák a forgalmi adót, és nem a gazdálkodó szervezetek által előállított termékek szerint. Az élelmiszerek után befizetett áfa nagyságának becsléséhez a fogyasztói kosár alapján elfogadott módszer áll rendelkezésre. A KSH-nak a GDP felhasználási oldalának kiszámításához készített statisztikája a háztartások fogyasztási kiadásait tartalmazza. A hazai fogyasztási kiadásból kiindulva, a fogyasztói kosár termék- és szolgáltatás-csoportonkénti súlyarányait felhasználva az élelmiszerekből származó áfabevétel jól becsülhető. A 2011. évi adatok alapján az élelmiszertermékek után megfizetett áfa összege 628,3 milliárd forint. (Az egyes termékcsoportok becsült áfa adóalapját a 13. melléklet tartalmazza.)

Az áfaváltoztatás hatása a vállalkozásokra

Az áfa a gazdasági folyamatokra, és így a vállalkozások tevékenységére nézve is semleges. Ugyanakkor az áfakulcsok változása mégis érinti a gazdasági szereplőket, egyfelől az árakon és a keresletváltozáson keresztül befolyásolja az értékesítést, ezáltal a realizálható bevételt és eredményt, másfelől az áfa bruttó jellege miatt a vállalkozások részt vesznek az áfarendszer finanszírozásában, így likviditásuknál erre figyelemmel kell lenni.

Az áfarendszer vállalkozások likviditására gyakorolt hatása

Az általános áfaszabályok szerint adózó termékpálya szereplők értékesítéskor a vevőktől beszedik az áfát (fizetendő áfa), és a költségvetés részére továbbítják. Az értékesítéshez kapcsolódóan az áfa beszedése és a befizetése közötti időszakban többletlikviditás keletkezik. Az előzetesen felszámított áfa ezzel éppen ellentétes, a beszerzéskor az eladó részére megfizetett áfát a vállalkozások a költségvetéstől visszaigénylik. A közben eltelt időszakban likviditási hiány keletkezik. Normál körülmények között, vagyis pozitív hozzáadott érték termelést és folyamatos működést feltételezve az értékesítéshez kapcsolódó áfa adóalapja szükségszerűen meghaladja a beszerzését. Amennyiben a termelő hozzáadott értéket állít elő és szimmetrikus helyzetben van, vagyis mind beszerzési, mind értékesítési oldalon az áfa általános szabályai szerint adózókkal áll kapcsolatban, és az áfakulcs mértéke is azonos (jelenleg egyaránt 27 százalék), akkor a befizetendő áfa meghaladja a visszaigényelendőt. A keletkezett likviditási többlet szükségszerűen nagyobb, mint a likviditási hiány, így a termelőt semmilyen hátrány nem éri az áfával összefüggésben. Más a helyzet, ha

- a vállalkozás nem termel hozzáadott értéket,
- adózási szempontból aszimmetrikus helyzetben van (az értékesítési oldalon alacsonyabb az

áfakulcs, mint a beszerzési oldalon, az értékesítési oldalon álló másik vállalkozás alanyi adómentes, fordított áfás stb.),

- ha a termelés jellege olyan, hogy a bevételek és ráfordítások nem folyamatosan, hanem szakaszosan merülnek fel.

A pozitív hozzáadott érték előállítását a továbbiakban általánosan feltételezzük. Negatív vagy nullás hozzáadott érték profitorientált vállalkozásoknál csak átmenetileg, rövidtávon fordulhat elő, hosszú távon szükségszerűen csőd(közeli) helyzet alakul ki, ami a vállalkozás tevékenységének megszűnéséhez/megszüntetéséhez vezet. Ezt az esetet nem vizsgáljuk, már csak azért sem, mert egy ország gazdasága, gazdaságpolitikája nem alapozódhat ilyen esetekre.

A második körülmény, vagyis az aszimmetrikus adózási helyzet többféleképpen is előállhat. A hatféle adófizetési forma (általános áfaszabályok szerinti adózás, egyes tevékenységek vagy szolgáltatások adómentessége, alanyi mentesség, kompenzációs felár, EVA, fordított áfa) elvben számos adózási szituációt teremthet. A gyakorlatban a mezőgazdasági és élelmiszeripari tevékenység jellege, valamint a mezőgazdasági különös adózási szabályok alkalmazhatósága miatt azonban lényegesen egyszerűbb a helyzet.

A különböző adózási formák közül az egyes tevékenységek vagy szolgáltatások adómentessége (korábban tárgyi mentesség) a mezőgazdaságban és az élelmiszeriparban nem választható, mint ahogyan az a tanulmány első részében a hazai szabályozással összefüggésben már bemutatásra került.

Az alanyi adómentesség bárki/bármely vállalkozás számára választható, a vonatkozó szabályok miatt a mezőgazdaságban és az élelmiszeriparban azonban meglehetősen szűk körnek érdekes. Alanyi adómentességnél ugyanis:

- Az adózót a beszerzésnél adólevonási jog nem illeti meg, így beszerzéseinél az áfás árat kell megfizetnie, de az áfát a költségvetéstől nem igényelheti vissza. Ebből következik, hogy nem célszerű ezt az adózási formát választani olyan tevékenységnél, ahol nagy értékű berendezések vagy szolgáltatások vásárlása szükséges.
- Az értékesítésnél nem számít fel adót, áfamentes számlát állít ki. Áfamentes számla után a vevő nem igényelheti vissza az áfát, vagyis csak akkor érdemes választani, ha az értékesítés olyan adóalanyok részére történik, aki nem élhet adólevonási jogával (például a végfelhasználó, vagy másik alanyi adómentes szereplő részére).
- A 6 millió forintos bevételi értékhatár meglehetősen alacsony.

A leírtakból egyértelműen kiderül, hogy az alanyi adómentes adózót az áfa nem érinti, vagyis likviditására nem gyakorol hatást.

A kompenzációs felár szerint adózó termelő beszerzései után nem igényelhet vissza áfát, értékesítéskor a vevőtől a vételárral együtt megkapja a kompenzációs felárat is (melynek mértéke növényi eredetű termékeknél 12 százalék, állati eredetű termékeknél 7 százalék). Az ilyen adózó egyrészt – visszaigénylés híján – a teljes termelési folyamatban finanszírozza beszerzései áfáját, miközben fizetendő áfája (vagyis likviditási többlete) nem keletkezik. Likviditási szempontból helyzete hátrányos az általános áfaszabályok szerint adózó vállalkozásokhoz képest, ilyen jellegű előny a beszerzőnél keletkezik. A kompenzációs felárat csak az alkalmazhatja, akinek beszerzője belföldön, a Közösség más tagállamában vagy harmadik államban nyilvántartásba vett adóalany, aki az áfa általános szabályai szerint adózik. A vevőnek a termék beszerzésekor a normál áfamértéknél alacsonyabb mértékű kompenzációs felárat kell megfizetnie és a költségvetéstől visszaigényelnie.

A kompenzációs felár szerint adózók hátrányos likviditási helyzetét súlyosbította, hogy a legutóbbi, 2012. januári 2 százalékpontos áfaemeléskor a felár mértéke (a már említett 12 és 7 százalék) változatlan maradt, miközben beszerzéseik után felszámított áfa mértéke 27 százalékra emelkedett.

Az egyszerűsített vállalkozói adó (továbbiakban eva) alapvetően nem tekinthető az áfa valamely fizetési formájának, azonban a bevétel százalékában megállapított adómérték befizetésével a vállalkozás egyúttal az áfafizetési kötelezettségének is eleget tesz, vagyis kiváltja az áfa adóalanyiságot.

Az evát a mezőgazdaságban csak nagyon kevesen választják, mivel a tevékenység jellege miatt sem a mezőgazdaságban, sem az élelmiszeriparban nem előnyös¹⁷, ráadásul a mezőgazdaságban az ágazatra vonatkozó speciális jövedelemadózási szabályozás az egyéni gazdaságok részére östermelőként sokkal kedvezőbb helyzetet teremt. Az eva szabályok szigorodásával az eva-adóalanyok száma az utóbbi időben egyre csökken. A mezőgazdaságban 2010-ben mindössze 335 egyéni gazdálkodó készített EVA bevallást, adóalapjuk átlagosan 5,6 millió forintot tett ki. További 281 társas vállalkozás is az eva szerint adózást választott, esetükben az egy gazdasági szervezetre jutó adóalap 6,2 millió forint volt.

Az általános áfaszabályok szerint adózó vállalkozások likviditására gyakorolt hatás az áfa működési mechanizmusával kapcsolatban a tanulmány első részében került bemutatásra. A fordított áfa működési mechanizmusáról, illetve az azzal kapcsolatban keletkező likviditási előnyökről és hátrányokról a következő fejezetben számolunk be.

Amennyiben az értékesítési oldalon alacsonyabb az áfakulcs, mint a beszerzésin, a hozzáadott értéket termelőknél is keletkezhet likviditási hiány. Az eltérő áfamérték gazdaságpolitikai döntésből fakad, amelyet erős gazdasági, szociális, kulturális, környezetvédelmi érdekek indokolnak. A döntésből származó egyensúlytalanságot, a látszólag megbomlott semlegességet a költségvetéstől visszaigényelt áfa gyors visszautalásával lehet helyreállítani.

A harmadik eshetőség, azaz a bevételek és ráfordítások folyamatos felmerülését illetően a mezőgazdaság speciális helyzetben van. A mezőgazdasági tevékenység jellemzője, hogy a kiadások és a bevételek eltérő ütemben, az év különböző szakaszaiban merülnek fel. Ez mind a növénytermesztésre, mind pedig az állattenyésztésre igaz.

A növénytermesztésben éves ciklusok jellemzőek, a ráfordítások a termelési ciklus elejétől kezdve folyamatosan jelentkeznek, miközben a bevételek a termelési ciklus végén egyszerre, betakarítás után, értékesítéskor keletkeznek. Mindezt a NAV áfabevallások adatai is alátámasztják.

Az ágazatban tevékenykedő, az áfa általános szabályai szerint adózó vállalkozások adatai alapján jól nyomon követhető, hogy az értékesítéshez kapcsolódó áfa növénytermesztési vállalkozásoknál a nyári betakarítást követően folyik be, zömmel júliustól decemberig. A beszerzéshez kapcsolódó áfa ugyanakkor elsősorban a tavaszi hónapokban jelentős. Mindezek eredőjeként a növénytermesztésben a havi áfabevallók február, március, április, május és június hónapokban nettó visszaigénylő pozícióban vannak, annak ellenére, hogy az év egészét tekintve a fizetendő áfa meghaladja a visszaigényelhetőt. Vagyis a növénytermesztésben az ágazati sajátosságok miatt akkor is keletkezhet likviditási hátrány és finanszírozási teher, ha az üzem egyébként jól gazdálkodik, és hozzáadott értéket állít elő. A negyedéves áfabevallást benyújtók az év első két negyedévében küzdenek likviditási nehézségekkel, igaz ugyanakkor, hogy ez a vállalkozási kör összességében is nettó visszaigénylő pozícióban van. Ez utóbbi megállapítás az éves áfabevallást készítőkre is igaz (12. táblázat).

¹⁷ Az evát olyan adóalanynak érdemes választania, akinek tevékenysége alacsony költséghányaddal bír, így a bevétel utáni adózás – amely tartalmazza az áfát is – kedvezőbb, mint a jövedelemadózás.

12. táblázat: Áfabefizetések és visszaigénylések a növénytermesztésben, 2011

millió HUF

Megnevezés	Fizetendő áfa	Előzetesen felszámított áfa	Áfaegyenleg
Éves áfabevallások	6 809	7 140	-331
Negyedéves áfabevallások			
I. negyedév	11 531	14 475	-2 944
II. negyedév	10 107	18 061	-7 954
III. negyedév	23 139	18 526	4 613
IV. negyedév	28 468	22 828	5 640
Összesen	73 245	73 890	-645
Havi áfabevallások			
Január	5 094	4 404	690
Február	4 239	4 667	-428
Március	5 381	7 569	-2 189
Április	7 032	11 096	-4 065
Május	6 672	8 557	-1 884
Június	7 188	8 037	-849
Július	12 233	8 871	3 362
Augusztus	12 641	11 059	1 581
Szeptember	16 663	11 720	4 943
Október	22 995	15 679	7 316
November	18 591	14 501	4 091
December	14 718	13 250	1 467
Összesen	133 444	119 410	14 035
MINDÖSSZESEN	213 498	200 440	13 058

Forrás: NAV adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Az állattenyésztésben a ciklikusság más módon jelentkezik. Egyfelől a tenyésztési jellegű tevékenységnél itt is jellemző, hogy a ráfordítások a ciklus kezdetétől folyamatosan merülnek fel, miközben a bevételek a végén, értékesítéskor jelentkeznek. A tenyésztési ciklusok ugyanakkor eltérő időtartamúak (pl. broiler csirke nevelés, 6-8 hét, sertésenyésztés kb. félév, stb.), többnyire egy évnél rövidebbek, és a növénytermesztéssel ellentétben nem évszakokhoz kötöttek, ezáltal a gazdálkodónak lehetősége van a likviditás folyamatos megteremtésére. Másfelől vannak olyan ágazatok is, mint például a tejtermelés vagy a tojástermelés, amelyeknél a bevételek és ráfordítások folyamatosak.

Mindezek következtében a havi bevallást készítő áfaegyenlegének alakulása a növénytermesztéshez képest egyenletesebb. Megfigyelhető azonban, hogy a tavaszi hónapokban – elsősorban a tej- és tojástermelés visszaesése miatt – az áfaegyenleg inkább negatív előjelű, miközben az év második felében egyértelműen pozitív. A negyedéves áfabevallást készítő ugyancsak az év első felében nettó visszaigénylők, és az év második felében nettó befizetők. (13. táblázat)

13. táblázat: **Áfabefizetések és visszaigénylések az állattenyésztésben, vegyes gazdaságokban és egyéb ágazatokban, 2011**

millió HUF

Megnevezés	Fizetendő áfa	Előzetesen felszámított áfa	Áfaegyenleg
Éves áfabevallások	5 177	5 247	-70
Negyedéves áfabevallások			
I. negyedév	16 676	17 400	-724
II. negyedév	13 990	16 357	-2 367
III. negyedév	15 768	15 670	98
IV. negyedév	18 137	17 940	197
Összesen	64 571	67 367	-2 796
Havi áfabevallások			
Január	10 378	9 228	1 150
Február	10 242	9 806	436
Március	11 675	12 001	-326
Április	13 877	14 846	-969
Május	13 566	14 036	-470
Június	12 780	12 793	-14
Július	15 246	13 788	1 458
Augusztus	15 725	14 906	819
Szeptember	18 708	15 837	2 871
Október	20 865	18 416	2 449
November	20 584	18 629	1 955
December	18 041	17 049	992
Összesen	181 687	171 336	10 351
MINDÖSSZESEN	251 436	243 950	7 485

Forrás: NAV adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Az élelmiszeriparban tevékenykedő vállalkozásoknál a fizetendő áfa és az előzetesen felszámított áfa az állattenyésztéshez hasonlóan a havi bevallást készítőknél egymással összhangban alakult. A nettó áfa pozíció a fizetendő áfa többletét jelzi, vagyis a likviditás szempontjából kedvező volt. Ez alól csak egy hónap képez kivételt az október. Az élelmiszeripar a mezőgazdasághoz képest egyenletesebb ütemű termelést jelent, azonban itt is megfigyelhető egyfajta szezonális, amelyet az alapanyag termelő ágazattal való szoros kapcsolat okoz. A negyedéves áfások egyenlege az első negyedév kivételével negatív előjelű volt, az év egészét tekintve az előzetesen felszámított áfa, vagyis a visszaigénylés összege meghaladja a befizetését. (14. táblázat)

14. táblázat: Áfabefizetések és visszaigénylések az élelmiszeriparban, 2011

millió HUF

Megnevezés	Fizetendő áfa	Előzetesen felszámított áfa	Áfaegyenleg
Éves áfabevallások	1 068	1 039	29
Negyedéves áfabevallások			
I. negyedév	22 640	23 222	-582
II. negyedév	16 421	16 689	-268
III. negyedév	11 192	12 651	-1 459
IV. negyedév	13 484	15 110	-1 626
Összesen	63 738	67 672	-3 934
Havi áfabevallások			
Január	33 690	33 612	78
Február	35 476	34 621	854
Március	43 415	40 100	3 315
Április	44 374	39 966	4 408
Május	45 298	42 536	2 762
Június	48 374	45 165	3 209
Július	47 337	48 196	-858
Augusztus	52 403	52 565	-161
Szeptember	51 121	55 450	-4 329
Október	50 346	56 398	-6 052
November	50 925	56 786	-5 861
December	53 757	53 808	-51
Összesen	556 516	559 202	-2 686
MINDÖSSZESEN	621 322	627 913	-6 591

Forrás: NAV adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Az áfabefizetések és visszaigénylések ismeretében az is megbecsülhető, hogy mekkora az áfa által okozott likviditási hátrány finanszírozási terhe. A mezőgazdaságban tevékenykedő, nettó visszaigénylő vállalkozásoknak az áfa megelőlegezésére 2011-ben csaknem 2270 millió forintot kellett fordítaniuk. (15. táblázat) Ez a finanszírozási teher becslések szerint 2012-re elsősorban az áfa szabályok változása miatt kétharmadával, közel 3721,0 millió forintra növekszik. A különbség kisebb részt az áfakulcs 2 százalékponttal történő növeléséből, nagyjából az áfa-visszaigénylések korábbi 45 napos határidejének, 75 napra történő emeléséből származik. A finanszírozás költségét növeli, hogy a két időszak között a folyószámlahitelek kamatlába is emelkedett. A kereskedelmi bankok átlagos kamata 2011-ben 12–15 százalék között változott, erre az időszakra átlagosan 13 százalékot vettünk figyelembe. Az előző évhez képest 2012-re 1 százalékpontos kamatláb emelkedéssel számoltunk.

Mindezekon túl a 2012. július 1-től bevezetett fordított áfa a növénytermesztési ágazat likviditási helyzetét tovább nehezíti, amely változások itt még nem kerültek figyelembe vételre. A fordított áfával kapcsolatos módosításokat a következő fejezet tartalmazza.

15. táblázat: A nettó visszaigénylők finanszírozási terhe a mezőgazdaságban

millió HUF

Bevallások gyakorisága	Fizetendő áfa	Előzetesen felszámított áfa	Áfa-egyenleg	Kamatláb (százalék)	Futamidő (nap)	Finanszírozási terhe
2011. évi feltételekkel						
Évente	4 168	5 958	-1 790		225	-143
Negyedévente	47 103	75 418	-28 315	13,0	90	-908
Havonta	87 789	144 771	-56 982		60	-1 218
Összesen	139 060	226 146	-87 086			-2 269
2012. évi feltételekkel						
Évente	4 502	6 435	-1 933		255	-189
Negyedévente	50 871	81 451	-30 580	14,0	120	-1 408
Havonta	94 812	156 352	-61 540		90	-2 124
Összesen	150 185	244 238	-94 053			-3 721

Forrás: NAV adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Az élelmiszeriparban tevékenykedő, nettó visszaigénylő pozícióban lévő vállalkozások áfa-egyenlege, -111,0 milliárd forint volt, az ehhez kapcsolódó áfa finanszírozási terhe pedig 2480,5 millió forintra tehető, amely összeg meghaladta a mezőgazdaságét, és amely összeg 2012-re várhatóan mintegy 4264,8 millió forintra növekszik. (16. táblázat)

16. táblázat: A nettó visszaigénylők finanszírozási terhe az élelmiszeriparban

millió HUF

Bevallások gyakorisága	Fizetendő áfa	Előzetesen felszámított áfa	Áfa-egyenleg	Kamatláb (százalék)	Futamidő (nap)	Finanszírozási terhe
2010. évi feltételekkel						
Évente	379	477	-98		225	-8
Negyedévente	35 852	45 424	-9 573	13,0	90	-307
Havonta	184 964	286 314	-101 351		60	-2 166
Összesen	221 194	332 215	-111 021			-2 481
2012. évi feltételekkel						
Évente	409	515	-106		255	-10
Negyedévente	38 720	49 058	-10 338	14,0	120	-476
Havonta	199 761	309 219	-109 459		90	-3 779
Összesen	238 890	358 792	-119 903			-4 265

Forrás: NAV adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Az eddig leírtakkal kapcsolatban fel kell hívni a figyelmet, hogy a nettó visszaigénylők között szerepelnek azon vállalkozások is, amelyek nem állítanak elő hozzáadott értéket, illetve azok is, amelyek a bevételek és ráfordítások eltérő üteme miatt válnak időszakosan nettó visszaigénylővé, miközben pozitív hozzáadott értéket termelnek. Vagyis a számszerűsített finanszírozási tehernek csak egy része indokolt.

Meg kell továbbá jegyezni, hogy a számítás során 75 nappal kalkuláltunk, ez a futamidő azonban csökkenthető. A korábbi 30, illetve 45 napos kiutalási határidők¹⁸ bizonyos feltételek teljesítése esetében továbbra is fennállnak. Ha az adózó minden érintett számláját (ami alapján visszaigényel) kiegyenlítette, megkaphatja korábban az áfát. Amennyiben akár egy számla esetében nem történt meg a kiegyenlítés, akkor a kiutalás fő szabálya vonatkozik a teljes visszaigényelt összegre, ami 75 nap.

Az áfa előnyt is jelent/jelenthet a vállalkozások számára abban az esetben, ha a vállalkozás nettó befizető, vagyis a fizetendő áfája meghaladja az előzetesen felszámítottat. A mezőgazdasági ágazatban a nettó befizetőknél keletkező likviditási többlet 2010-ben összesen 1033,3 millió forint. (17. táblázat) Ez az összeg lényegesen elmarad a korábban már számszerűsített, mintegy 2270 millió forintos finanszírozási tehertől. A különbség oka, hogy a pozitív áfaegyenleg befizetésének a bevalással egyidejűleg kell megtörténnie, vagyis a finanszírozási előny futamideje lényegesen rövidebb, mint a korábban már ismertetett finanszírozási hátrány esetében.

17. táblázat: **A nettó befizetők finanszírozási előnye a mezőgazdaságban**

millió HUF						
Bevallások gyakorisága	Fizetendő áfa	Előzetesen felszámított áfa	Áfa-egyenleg	Kamatláb (százalék)	Futamidő (nap)	Finanszírozási teher
2011. évi feltételekkel						
Évente	7 631	5 941	1 690		180	108
Negyedévente	90 000	60 927	29 073	13,0	45	466
Havonta	226 587	140 678	85 909		15	459
Összesen	324 218	207 546	116 672			1 033
2012. évi feltételekkel						
Évente	8 241	6 416	1 825		180	126
Negyedévente	97 200	65 801	31 399	14,0	45	542
Havonta	244 714	151 933	92 781		15	534
Összesen	350 155	224 150	126 005			1 202

Forrás: NAV adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

A 2012. januári áfaemelés hatására, valamint a megnövekedett kamatoknak köszönhetően a becsült likviditási előny 2012-ben várhatóan kevesebb, mint egyötödével, 1200 millió forintra nő.

Az élelmiszeriparban jelentkező finanszírozási előny 2011-ben a rendelkezésre álló adatok alapján mintegy 625,6 millió forintra becsülhető, amely előny 2012-re hozzávetőlegesen 727,7 milliárd forintra nő. (18. táblázat)

¹⁸ Az adózó az 1 millió forint alatti összegre 30 napon belül, e feletti kiutalások esetén pedig 45 napon belül számíthat, feltéve, hogy a kiegyenlítésre vonatkozó új szabályok teljesülnek, illetve egy adóellenőrzés menete az adott időpontokat nem írja felül. Ez a limit korábban 500 ezer forint volt.

18. táblázat: A nettó befizetők finanszírozási előnye az élelmiszeriparban

millió HUF

Bevallások gyakorisága	Fizetendő áfa	Előzetesen felszámított áfa	Áfa-egyenleg	Kamatláb (százalék)	Futamidő (nap)	Finanszírozási teher
2011. évi feltételekkel						
Évente	667	538	130		180	8
Negyedévente	27 148	21 604	5 545	13,0	45	89
Havonta	371 298	272 382	98 916		15	528
Összesen	399 114	294 523	104 591			626
2012. évi feltételekkel						
Évente	721	581	140		180	10
Negyedévente	29 320	23 332	5 988	14,0	45	103
Havonta	401 002	294 172	106 829		15	615
Összesen	431 043	318 085	112 958			728

Forrás: NAV adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Az áfacsalás elmélete, gyakorlata és a fordított áfa

A NAV információ szerint a felderített adócsalások 90 százaléka áfacsalás, a többi adónemhez mindössze a fennmaradó 10 százalék köthető. Az adócsalások, és azon belül az áfacsalások visszaszorítására az utóbbi időben több intézkedés is történt, úgy, mint az APEH és a VPOP összeolvadása, amely hatékonyabbá tette az ellenőrzést, az adóregisztráció bevezetése és a kapcsolódó kockázatelemzés, fokozott ellenőrzés, a tételes áfabevallás a 2 millió forintot elérő és meghaladó áfatartalmú számláknál, vagy a fordított áfa bevezetése.

Áfacsalás mechanizmusa Magyarországon

Az előzőekben bemutatott, adóbevallásokon alapuló adatok csak a legális, kimutatott termékforgalomhoz kapcsolódó áfáról adnak tájékoztatást. Nem tartalmaznak (nem is tartalmazhatnak) információt a papíron nem létező feketegazdaságról, és ugyancsak nem adnak információt az áfacsalásokról sem. Az áfacsalás és feketegazdaság fogalmát mindenképpen szükséges külön kezelni. Azok között alapvető különbség, hogy míg az áfacsalás valóságos – legalább is időszakosan létező – vállalkozások között, sokféle, de dokumentált módon, bizonylatok segítségével történik, addig a feketegazdaság papíron semmilyen formában nem létezik. Habár végső soron mindkettő a költségvetési bevételeket csökkenti, azok ellen eltérő jellegükből adódóan más és más módszerekkel kell fellépni. Az áfacsalás ellen hozott intézkedések (például a fordított adózás) csekély mértékű hatással vannak a feketegazdaságra. A nagyságrendeket illetően a feketegazdaságra vonatkozóan csak megalapozatlan, körvonalazott becslések állnak rendelkezésre. Ugyancsak becslések vannak az áfacsalások mértékére is, azok a NAV által felderített ügyek alapján azonban valamivel pontosabbak. Ezért a továbbiakban a feketegazdasággal nem, hanem kizárólag az áfacsalással, illetve az áfabefizetés elkerülésével foglalkozunk.

Az áfacsalásokkal összefüggésben elsőként annak elméletét érdemes áttekinteni, amely rávilágít az áfa mértéke és a csalások közötti összefüggésre. Az áfát illetően két lehetősége van az adózónak. Az egyik, hogy tisztességesen bevallja a bevételét, azaz számlát bocsát ki minden értékesítéskor, melyen az aktuális áfakulcs is szerepel, vagy pedig eltitkolja a jövedelme illetve bevétel egy részét, hogy kevesebb adót kelljen befizetnie, áfa esetében, hogy visszaigénylő pozícióba kerüljön. Az első esetben a gazdaság jövedelme Y_n , míg a második esetben Y_a , amely a beszedett áfa összegét is tartalmazza, amely ugyancsak a gazdaságé lesz. Ez utóbbinál azonban viselni kell a lebukás kockázatát is. Az elvárt jövedelem (Y_a) teljes egészében csak akkor realizálódik az adócsalónál, ha az adóhatóságok nem ellenőrzik az adott jogi vagy természetes személyt. Ha ellenőrzéskor lebukik, akkor csak Y_b jövedelemre tesz szert, ami jóval kevesebb, mint Y_a . A következő reláció jelzi az adócsalással összefüggő, lehetséges jövedelemviszonyokat (Semjén *et al.*, 2001):

$$Y_b < Y_n < Y_a$$

Felmerül a kérdés, hogy mikor éri meg adót csalni, jövedelmet eltitkolni? Ez alapvetően egy – bár igencsak általános – tényezőtől függ, nevezetesen, hogy az adócsalásból származó többletjövedelem meghaladta-e a csalásból származó veszteségeket, amelyek nyilvánvalóan lebukáskor keletkeznének. Az alábbi egyenletet Becker állította össze a fent említett összefüggés érzékeltetésére (Becker 1968, in: Semjén *et al.*, 2001):

$$\text{Max. } E [U(Y)] = pU(Y-f) + (1-p) U(Y)$$

Ahol:

$\text{Max. } E$ = a csalásból maximum elérhető összhaszon;

U = hasznosság;

p = a lebukás valószínűsége;

$1-p$ = a lebukás elkerülésének valószínűsége;

Y = a bűnelkövetésből származó nettó jövedelem;

f = a bírság vagy a lebukást követő egyéb büntetés (pl. börtön) pénzben kifejezett összege.

Az egyenlet tehát azt mutatja, hogy minél kisebb a várható büntetés vagy a bírság összege, és minél kisebb a lebukás valószínűsége, annál nagyobb jövedelem érhető el az adócsalás által. Ezt a bűnözésre általában érvényes összefüggést az áfa esetében tovább árnyaltuk. Kifejezetten az áfacsalásokra vonatkoztatva az összefüggést az a következő formában írható fel:

$$\text{Max } E[U(Y_n - Y_n)] = pU(Y_n\alpha - t - f) + (1-p) U(Y_n\alpha - t)$$

Ahol:

α : áfakulcs;

t : az áfacsalás tranzakciós költsége.

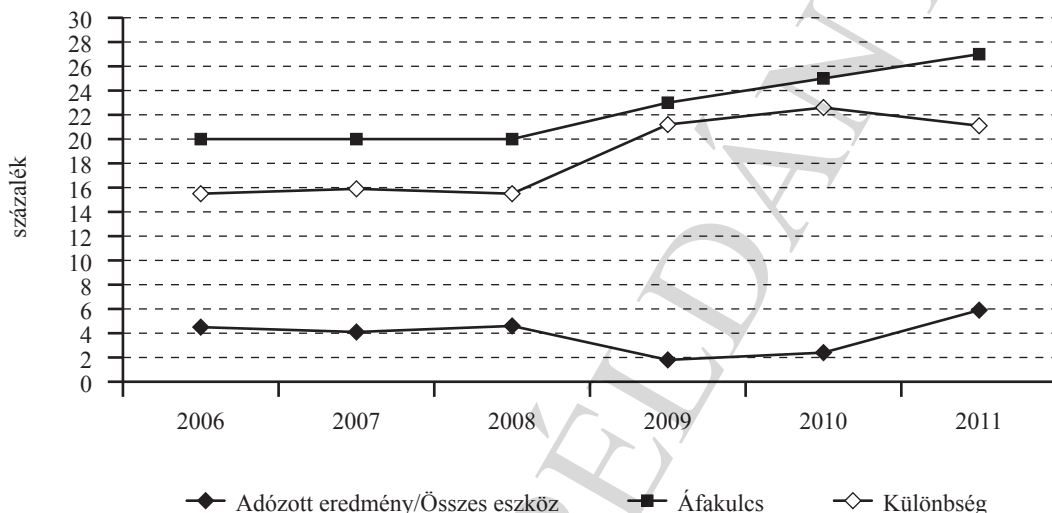
$(Y_n\alpha - t - f)$ fejezi ki azt a plusz jövedelmet, amit az áfafizetés eltitkolása az adócsaló számára jelent. Ez a plusz jövedelem pedig annál nagyobb, minél magasabb az áfa kulcsa. Ha a büntetési tételek nem változnak, és a lebukás esélye sem nő meg (tehát nem nő pl. az adóellenőrzések száma), azaz nem változik a p és az f , akkor az áfakulcs növekedésével párhuzamosan sokkal nagyobb az esélye az áfacsalásnak.

Az előző egyenletben az áfakulcs változásától is függ, hogy mekkora hasznot tud realizálni az, aki csalást követ el. Véleményünk szerint annál nagyobb csalásból eredeztethető haszon realizálható, minél nagyobb a különbség a jövedelmezőség és az áfakulcs között. Tehát, ha azt vizsgáljuk, hogy mikor éri meg az áfát eltitkolni, akkor érdemes az ágazat jövedelmezőségéhez viszonyítani. Ekkor érvényessé válik az összefüggés miszerint a jövedelmezőség és az áfakulcs közötti különbség, mint extraprofit realizálható. A következő ábra (13. ábra) bemutatja, hogy az adókulcs és a mezőgazdaság jövedelmezősége között mekkora a különbség.

Ha élünk azzal a feltételezéssel, hogy 10 százalékpont a lebukás miatti haszonkockázat, az áfakulcs és a jövedelmezőség különbségből e 10 százalékot levonva, a csalásból még mindig jelentős hozamtöbblet realizálható. A hozamtöbblet különösen a 2008 utáni időszakban nőtt meg érdemben, mértéke még a 10 százalékpontot is meghaladta. (13. ábra) Megjegyezzük, hogy jelen esetben nem számoltunk a csaláshoz szükséges tranzakciós költségekkel, ami ugyan csökkenti ezt a különbséget, de így is jelentős a potenciális haszontöbblet. Mindezekből az következik, hogy a csalásból származó extra hozam csak akkor tűnik el, ha legalább 10 százalékponttal csökkentjük az áfa kulcsát a mezőgazdasági termékek esetében, vagy pedig növeljük a büntetésből származó potenciális veszteséget. Ez utóbbi jelentős, az ellenőrzéshez köthető költségvetési többletkiadást vonna maga után. Ugyanakkor az áfakulcs csökkentése nemcsak az

áfabefizetési hajlandóságot, hanem az értékesítéshez kapcsolható egyéb, például jövedelemtípusú adóbevételeket is növelné az értékesítés kifehéredésén keresztül (Fedeli és Forte, 1998).

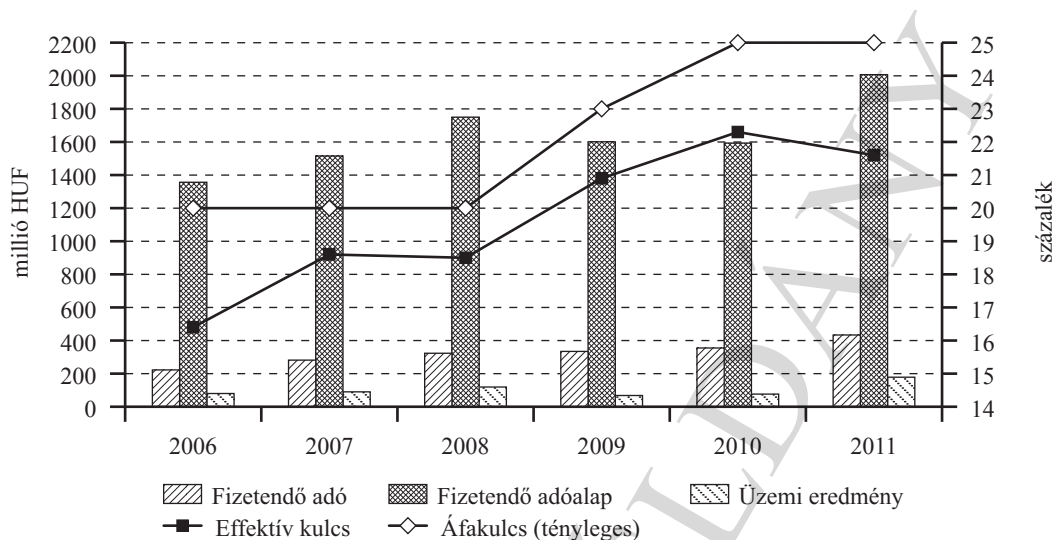
13. ábra: Az adókulcs és a jövedelmezőség viszonya a mezőgazdasági termelésben

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

A következőkben bemutatjuk, hogy ez a folyamat hogyan jelentkezik konkrétan a mezőgazdaság fizetendő áfájának tükrében, azaz az adókulcs változása hogyan hat az ágazat által fizetendő áfára, illetve áfaalap nagyságára. (A 14. ábra, az ábrán a jobb oldali tengelyen a tényleges és effektív adókulcsok szerepelnek százalékban, a baloldalin pedig a fizetendő adó és az adóalap millió forintban.) A görbék jól reprezentálják az effektív és a tényleges adókulcs változását. Látható, hogy a fizetendő adóalap az adókulcs mozgásával ellentétes irányban mozdul el, miközben a fizetendő adó is egyre kisebb mértékben növekszik. A fizetendő adó görbéje a Laffer-görbéhez hasonló: az adóbevételek az adókulcs növekedését lassabb ütemben követik. Az ábrán jól látszik, hogy 2010-re az adóalapnál csökkenés észlelhető, amit akár a számlás értékesítések csökkenése, az áfafizetés eltitkolása is okozhat. Érdeemes a fentiekén túl az üzemi eredmény alakulását is megfigyelni az ábrán. Jól látható, hogy 2009 után 2010-ben az üzemi eredmény is növekedésnek indult, míg az áfaalap nem követte ezt a növekedési ütemet. A 2011. évi eredményben és adóalapban egyaránt tükröződik a mezőgazdaság jó teljesítménye, ugyanakkor a fizetendő adó görbéjének meredeksége kevésbé követi az adóalap és az eredmény növekedését. Megjegyezzük, hogy azért választottuk az üzemi eredményt szemléltetésként, mert ez az eredménykategória mutatja tisztán a gazdaság működéséből eredő jövedelmet.

14. ábra: A mezőgazdaság által fizetendő áfa változása az adókulcsok függvényében

Forrás: A NAV adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Össességében a túl magas áfakulcs adatokkal alátámasztható módon elősegíti az adócsalás volumenének növekedését. Az optimális adókulcs meghatározásánál elengedhetetlen a jövedelmezőség vizsgálata, hiszen a kulcsnak és a jövedelmezőség százalékos értékének konvergálnia, nem pedig távolodnia kell egymástól. Azaz minél jobban közelít az ágazati jövedelmezőséghez az áfakulcs, annál kevésbé éri meg csalni, hiszen annál kisebb extra (fekete) profit realizálható.

Az áfaelkerülés gyakorlati módszerei

Az áfaelkerülés a gyakorlatban három alapvető módon valósulhat meg, és ezen belül lehetséges még több variáció is (Krekó és Kiss, 2008).

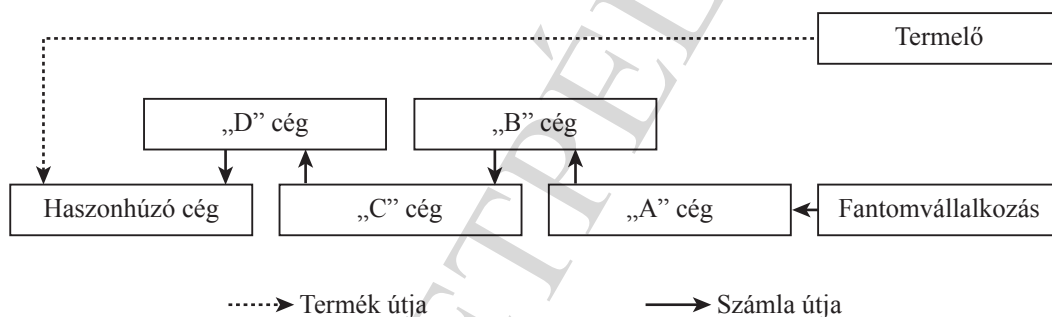
1. Az első és egyben legegyszerűbb módozat, hogy a termelő eltitkolja az értékesítés egy részét így fizetve kevesebb adót, illetve a különféle barterügyletekhez sem kapcsolható fizetendő áfa. Ebben az esetben az áfa teljes egészében levonható marad, nem lesz ellentételezés a másik oldalon.
2. A második lehetőség alapvetően az Európai Unión belüli kereskedelemről következik. Miután megszűntek a vámhatárok az EU-n belül már nem a vámhatóság állapítja meg az adót kivételével, hanem az adózó önbevallást nyújt be. Ennek következtében megnőtt az adóeltitkolás lehetősége is. Hasonló a helyzet az áfakörös visszatérítésre nem jogosult adózó esetében is, ahol az áfaelkerülés még nagyobb mértékben jelent meg.
3. A harmadik lehetőség pedig az alanyi adómentesség elérése alacsonyabb forgalom kimutatásával, vagy pedig az adóhatóságtól teljesen eltitkolt tevékenységet végez az adott vállalkozás.

Az első két ponthoz kapcsolódóan a következő speciális áfacsalási módszereket szemléltetjük. (Derogációs kérelem, 2012).

a) Belföldi láncolat-értékesítéssel megvalósított csalás

E módszer lényege, hogy a vállalkozások a terméket egy fiktív kereskedelmi láncolaton keresztül értékesítik, fantomcég (adóhatóság által elérhetetlen) beiktatásával. Ilyen ügyekben az áru jellemzően fizikailag nem mozdul, kizárólag a számlázások történnek meg. A fantom cég (mint „hiányzó kereskedő”) az értékesítése után az általános forgalmi adót nem fizeti meg, azonban a láncolat tagjai által kibocsátott számlák után a vállalkozások az adólevonási jogukkal élnek. A színlelt, sok szereplőt magába foglaló kereskedelmi láncolat kialakítására ezen ügyekben azért van szükség, hogy megnehezítse az adóhatóság tényfeltáró tevékenységét. Sem az átszámlázó (csatorna-) társaságok, sem az ún. fantomvállalkozások raktárral, fuvarszkózzal, illetőleg a számlákon dokumentált volumenű és napi rendszerességű terménykereskedelemhez nélkülözhetetlen tárgyi és személyi feltételekkel nem rendelkeznek, a kiállított számlák mögött nem húzódik meg a valóságban végbement gazdasági esemény, azok csupán fiktív ügyletek dokumentálására szolgálnak. E konstrukciót azok a gabonakereskedelmi társaságok is alkalmazzák, amelyek illegális, nem igazolt úton jutnak az áruhoz és a náluk található termékeket kívánják legalizálni.

15. ábra: Belföldi láncolat-értékesítéssel megvalósított csalás

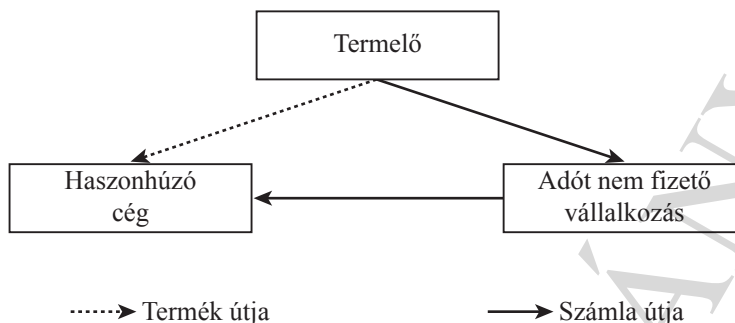
Forrás: Derogációs kérelem, fordított áfa, 2012.

A példában (15. ábra) a „Hasznhúzó cég” a „D” cégtől fogad be számlát, amelynek áfatartalmát levonásba helyezi. „D”–„A” cégeknél minimális árrés alkalmazása esetén csekély adófizetési kötelezettség keletkezik, a „Fantomvállalkozás” adófizetésének hiányában a „Hasznhúzó cégnél” levont áfa a költségvetés kieső bevétele.

b) Adó megfizetésének szándékos elmulasztásával elkövetett csalás

A gabonakereskedelem területén elkövetett csalások között viszonylag „egyszerű” módszerként alkalmazzák azt a technikát, hogy a termelőtől, gabona tulajdonosától olyan vállalkozás vásárolja fel és értékesíti tovább a terméket, aki már bizonyosan nem fizeti meg az általános forgalmi adót. Ilyen vállalkozás lehet az, amely már csődközeli helyzetben van, vagy éppen az ügyletet közvetlenül megelőzően, illetve azt követően fantomizálódik (elérhetetlen külföldi magánszemély, társaság részére eladásra kerül stb.). Gyakori az is, hogy e vállalkozások végrehajtható vagyonnal nem rendelkező, a társadalom alsó rétegeiben élő, sokszor hajléktalan személyek tulajdonában állnak, a tulajdonosok, vezető tisztségviselők a cég adózással összefüggő irataival nem rendelkeznek. A „Hasznhúzó társaság” él adólevonási jogával, míg ezen áthárított általános forgalmi adó befizetése nem történik meg, így a költségvetést kár éri. (16. ábra)

16. ábra: Adó megfizetésének szándékos elmulasztásával elkövetett csalás

Forrás: Derogációs kérelem, fordított áfa, 2012.

Ezekben az ügyekben nehezen bizonyítható, hogy az érintett vállalkozás az adót kizárólag a „Hasznhúzó társaság” érdekében nem fizette meg, valamint e vállalkozások összejátszására vonatkozóan bizonyítékok általában nincsenek.

- c) Színlelt közösségen belüli értékesítéssel megvalósított körhintacsalás, az egyik legelterjedtebb módszer

A gabonával rendelkező vállalkozás a terméket közösségen belüli értékesítésként adómentesen eladja egy másik tagállamba bejegyzett társaságnak. Egyszerűbb esetekben e külföldi székhelyű társaság a gabonát rögtön, saját nevében visszaértékesíti egy adóhatóság által elérhetetlen magyarországi fantomvállalkozásnak. Abból adódóan, hogy a fiktív ügyletek szervezői észlelték, miszerint az ilyen azonnali visszaértékesítések az adóhatósági rendszerek útján könnyen azonosíthatók, ezért jellemzően a másik tagállamban is láncszámlázás történik, mely miatt nem ugyanazon társaság értékesíti Magyarországra felé a terméket, aki egyébként innen beszerezte. A fantomvállalkozás továbbértékesíti általános forgalmi adó felszámításával a gabonát belföldön. Ezt követően, a bizonylatok szerint a gabona egy kereskedelmi láncolaton keresztül újra eljut az eredetileg közösségen belülről értékesítő társasághoz, amely a beszerzése alapján az általános forgalmi adót levonásba helyezi, illetve visszaigényli.

Korábban az ilyen ügyletek során a terméket nem fuvarozták, kizárólag számlázás történt. A fokozott ellenőrzési tevékenység – ideértve a vámszakmai terület vizsgálatait is – hatására az érintett társaságok elkezdtek ténylegesen is fuvarozni a termékeket. Az áru fizikai mozgása jellemzően úgy történik, hogy a terméket Magyarországról a másik tagállamba fuvarozzák, majd onnan visszaszállítják a kiinduló vállalkozás valamely tározójába. Kezdetben ugyanazon szállítójármű szállította ki és vissza a termékeket (gyakorlatilag csak egy fordulót tett az áruval), azonban a vámszakmai terület fokozott ellenőrzései (az országhatárnál, tározóknál) miatt mára „finomították” a módszert, azaz a kiszállító jármű az árut a másik tagállamban lerakja, helyette felvesz más árut, mely szintén érintett a csalásban, és ezt szállítja vissza Magyarországra. A következő fuvar ugyanezt alkalmazza, vagyis az előző árut szállítja vissza a kiinduló vállalkozáshoz. Ezáltal a fuvarok ellenőrzése során nem egyeznek meg a szállított termékek ugyanazon szállítójármű más tagállam felé, illetve innen vissza, belföldre történő szállításai esetében.

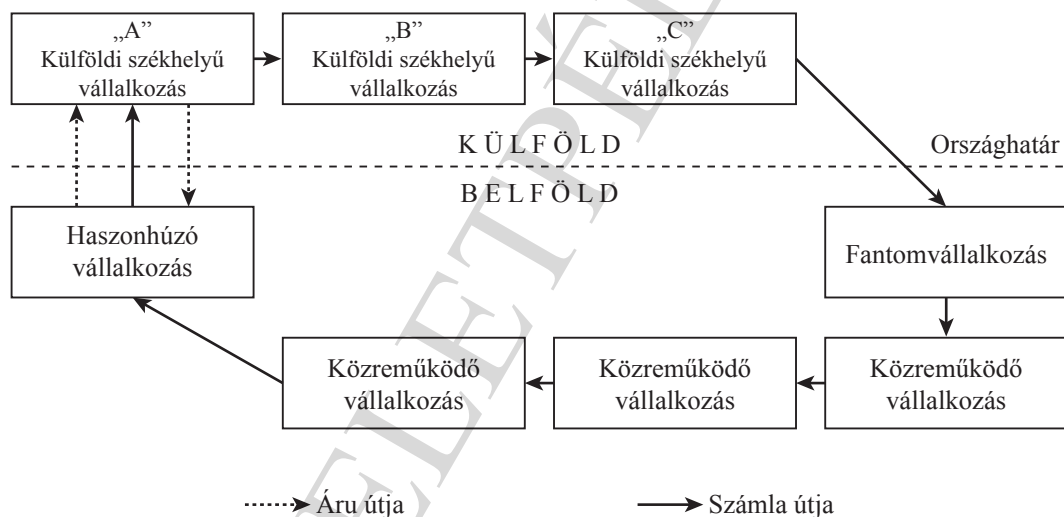
Az előző pontban foglaltakkal kapcsolatban az is elmondható, hogy a fokozott vámszakmai ellenőrzések hatására az ország területéről történő kiszállítás, illetve a visszaszállítás a határ nem azonos pontján történik, így a helyi ellenőrzési tevékenység fizikailag nem észlelheti a visszaélésekre utaló jeleket. A termékek fizikai mozgásának dokumentálása – a már beszerzett információk szerint – úgy történik, hogy a Magyarországra történő visszaértékesítés során a járművek először egy külföldi vállalkozástól egy magyar vállalkozás felé történő értékesítésre vonatkozó fuvarokmányval lépik át

a határt, majd belföldön (egy parkolóban, benzinkútnál, stb.) e fuvarokmányt a szervezőkhöz tartozó személyek kicserélik egy belföldi – magyar vállalkozástól szintén magyar vállalkozás felé történő értékesítést tartalmazó – fuvarokmányra.

Az alábbi példában a „Haszonhúzó vállalkozás” értékesíti a terméket „A” külföldi székhelyű vállalkozásnak. A termék felrakódása, országhatáron történő átszállítása megtörténik. (17. ábra) A terméket ezt követően (akár lerakodás nélkül) visszaszállítják a „Haszonhúzó vállalkozás” által megjelölt telephelyre. A számlázási láncban a „Haszonhúzó vállalkozás” áfamentes értékesítésről állít ki számlát „A” külföldi székhelyű vállalkozásnak, amely továbbszámláz „B” külföldi székhelyű vállalkozásnak, aki szintén továbbszámláz „C” külföldi székhelyű vállalkozásnak. „A”-„B”-„C” külföldi vállalkozások adózását nem igazán érinti az ügylet, mivel alacsony árréssel történik az egymás közötti értékesítés. „C” külföldi vállalkozás a számláját „Fantomvállalkozás”-nak állítja ki, mely kiszámláz egy közreműködő vállalkozásnak, azonban az áfa befizetését nem teljesíti. Ezt követően Magyarországon egy láncolatszámolás útján végül beszámláznak a „Haszonhúzó vállalkozás”-nak, amelynél az adómentes közösségen belüli értékesítés és az áfa felszámításával történő beszerzés miatt visszaigényelhető adó keletkezik.

17. ábra: Színlelt közösségen belüli értékesítéssel megvalósított körhintacsalás

Forrás: Derogációs kérelem, fordított áfa, 2012.

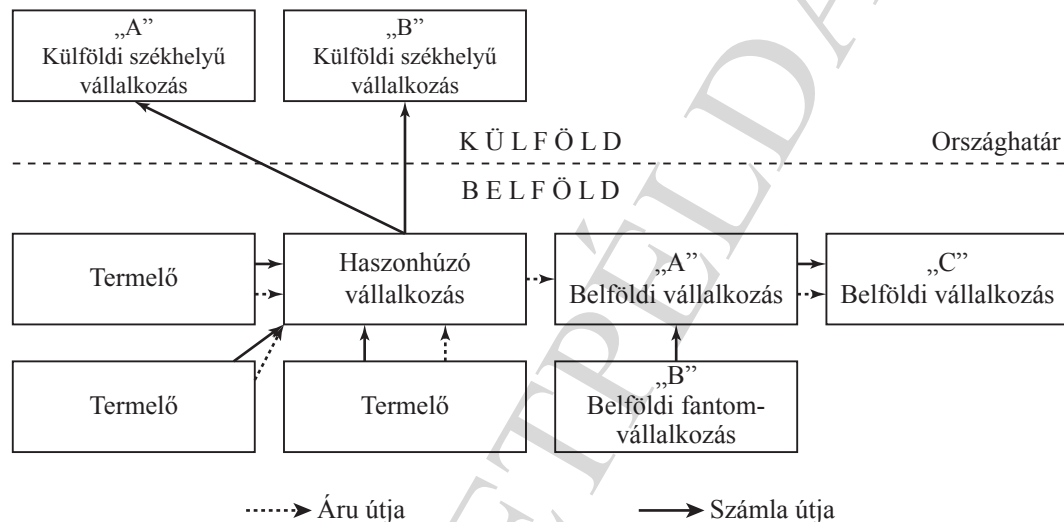
d) Termelőtől vásárolt készlet közösségen belüli értékesítésének színlelése belföldi értékesítés mellett

Szintén gyakran alkalmazott csalási módszer, melynek lényege, hogy a termelőktől felvásárolják a gabonát közösségi értékesítés céljából, azonban valójában belföldön értékesítik azt, így kerülve el a belföldi értékesítés adókötelezettségét. Ezekben az esetekben kétféle fuvarlevelet állítanak ki, a valós, belföldi útvonalat feltüntetve kerül a fuvarozóhoz, hiteltelen okmányokkal pedig a termék másik közösségi tagállamba való elszállítását igazolják, amely az adómentességet hivatott igazolni. A vevőkör folyamatosan változik, mindig újabb cégek lépnek a régiek helyébe. A közösségi értékesítés színlelése a gabonát megvásárló és ténylegesen belföldön tovább értékesítő társaságok láncolatában több esetben is előfordulhat az adófizetési kötelezettségük csökkentése céljából, azonban az sem ritka, hogy az áru végül ténylegesen külföldre kerül, azonban a valós közösségi értékesítő a láncúgyletek sokadik szereplője.

A példában a „Haszonhúzó vállalkozás” a termelőktől felvásárolja a termékeket, majd azt színleltan eladja adómentes közösségen belüli értékesítésként külföldi vállalkozásoknak. Valójában a termék „A” belföldi vállalkozáshoz kerül számlakibocsátás nélkül. „A” belföldi vállalkozásnak ahhoz, hogy legalizálja a beszerzését „B” belföldi fantom vállalkozástól fiktív számlát fogad be. A legalizált terméket „A” belföldi vállalkozás értékesíti a piacon „C” belföldi vállalkozásnak. E konstrukcióban két csalási elem is megjelenik, egyfelől a „Haszonhúzó vállalkozás” az egyébként adóköteles belföldi értékesítése után az adót nem fizeti meg, illetve „A” belföldi vállalkozás fiktív számlát fogad be a termékek legalizálása céljából. (18. ábra)

18. ábra: Termelőtől vásárolt készlet közösségen belüli értékesítésének színlelése belföldi értékesítés mellett

Forrás: Derogációs kérelem, fordított áfa, 2012.

e) Kombinált csalási módszerek

Bizonyos esetekben egyes vállalkozások a korábbiakban említett csalási módszereket általában egyidejűleg alkalmazzák. Vannak olyan beszerzéseik, melyek esetében a közvetlen szállító társaság az adóhatóság számára elérhetetlen, vagy éppen adózási iratokkal nem rendelkező, a vállalkozás tevékenységéről információkkal nem rendelkező személy tulajdonában van. Ezzel egyidejűleg színlelt belföldi értékesítési láncolatok útján is fogad be számlákat, valamint színlelt közösségen belüli értékesítések is történnek.

Fordított áfa a gabonaszektorban

A fordított adózás az általános áfaszabályok szerinti adózáshoz képest abban különbözik, hogy értékesítéskor a számlában foglalt összeg után felszámított áfát nem az eladó fizeti meg, hanem a vevő. Az eladónál fizetendő áfa nem merül fel, azt bevallásában elszámolnia nem kell. Az adót a vevő állapítja meg és saját bevallásában fizetendő áfaként szerepelteti, illetve áfaalanyként jogosult az adó levonására is, vagyis tényleges befizetési kötelezettsége nem keletkezik.

A fordított adózás kizárólag áfaalanyok közötti ügyletekben alkalmazható. A fordított áfa személyi feltétele, hogy az eladó és a vevő egyaránt belföldön nyilvántartásba vett adóalany legyen, amelyekről az áfa megfizetése követelhető. Amennyiben egy termékügylet két szereplője közül legalább az egyik

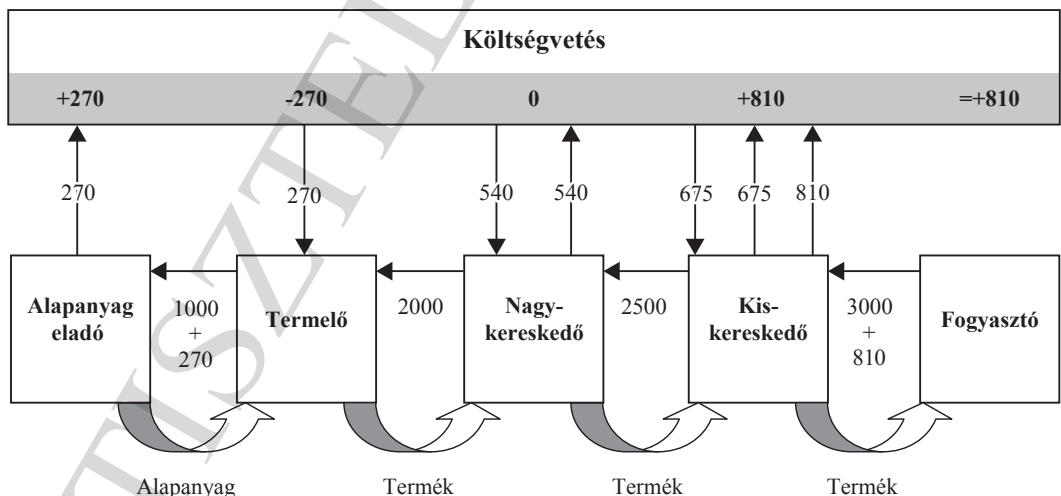
- nem adóalany természetes személy,
- alanyi adómentes adóalany, vagy
- olyan adóalany, amely az áfa tekintetében különleges jogállású, kompenzációs felárra jogosult termelő,

akkor a fordított adózásra nincs lehetőség (utóbbi két személyi kör tekintetében azért nem, mert speciális jogállásuk miatt áfa fizetésére nem kötelezhetők).

A személyi feltételekből következően a mezőgazdasági termelési-értékesítési láncolat legelején (kompenzációs feláras termelők értékesítései) és legvégén (természetes személy fogyasztók élelmiszervásárlásai) csak az egyenes adózás érvényesülhet, a fordított nem. Ebből azonban az a tárgyi feltétel adódik, hogy a fordított adózás tárgya csak úgynevezett köztes termék lehet.

A fordított áfa bevezetése a gazdasági szereplők likviditását eltérően befolyásolja, az általános adózási szabályokhoz képest a szereplők egy részénél likviditási előnyök, más részénél likviditási hátrányok keletkeznek. A vevőnek az áfával megegyező összeget nem kell ténylegesen kifizetnie az eladó felé, így az finanszírozási terhet még átmenetileg sem jelent számára. Ez azt jelenti, hogy azon adóalanyoknál, amelyeknél a végzett tevékenység és a beszerzéseik zöme is a fordított adózás alá fog esni, ez az adózási mód finanszírozási szempontból egyértelmű előnnyel jár.

19. ábra: A fordított áfa működési mechanizmusa

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Azon adóalanyok azonban, amelyek a fordított adózás bevezetése után is rendelkeznek majd egyéb, egyenes adózású beszerzésekkel, könnyen áfa-visszaigénylő pozícióba kerülhetnek. Ezen szereplőknek az egyéb, egyenes adózású beszerzések kapcsán az eladó felé ténylegesen ki kell fizetni az áfát, amelyet a visszaigénylés keretében időben csak később, jóval a kifizetés után fognak visszakapni. Ilyen finanszírozási hátrány érheti például azokat az adóalanyokat, amelyek a fordított adózással érintett értékesítési lánc első szereplőivé válnak. Értékesítéseik után fizetendő áfájuk nem keletkezik, a beszerzéseiket azonban továbbra is előzetesen felszámított áfa terheli. Áfaegyenlegük így negatív előjelűvé válik, amelyhez visszaigénylés útján jutnak hozzá, vagyis átmeneti likviditási teher keletkezik.

Költségvetési szempontból nézve a fordított áfa a folyó finanszírozásban kiesést jelent, az államháztartással kapcsolatos pénzmozgás egy része kiiktatódik, az áfa megfizetésére nettó módon, az általános áfaszabályokhoz képest később kerül sor. A költségvetési bevételek ez által nem csökkennek, a folyó finanszírozásban a bevezetés évében azonban átmeneti, pénzforgalmi jellegű likviditási hiány keletkezik.

A teljesség igénye nélkül az alábbi fő tevékenységekre vonatkozik fordított áfafizetés:

- Építési-szerelési munkával létrehozott ingatlan eladása, értékesítése;
- Építési hatósági engedély-köteles ingatlan létrehozás, bővítés, átalakítás, egyéb megváltoztatás, szolgáltatás nyújtása;
- Az előző két ponthoz tartozóan munkaerő kölcsönzése, kirendelése, személyzet rendelkezésre bocsátása;
- Különböző fémek, hulladékok, törmelékek, visszanyert papír vagy karton, üvegcserep, üveghulladék, műanyag, hulladék, forgács, használt vagy új rongy, kötél, használt akkumulátorok, elemek stb. értékesítés esetén;
- Beépített ingatlan(rész), valamint az ehhez tartozó földrészlet értékesítése, ahol a használatba vételre jogosító engedély és az értékesítés között legalább 2 év eltelt, és amennyiben a terméket értékesítő adóalany élt adókötelességének választási jogával;
- Adós és hitelező viszonylatában dologi biztosítékként lejárt követelés kielégítésének érvényesítésére irányuló termék értékesítése esetén vállalkozásban használt 100 000 forint feletti tárgyi eszközök értékesítése, vagy szolgáltatás nyújtása, ha az értékesítő felszámolás vagy fizetésképtelenségét jogerősen megállapító eljárás hatálya alatt van;
- Szén-dioxid kvóták értékesítése;
- Egyes mezőgazdaságban érintett termékek értékesítése (pl. kukorica, búza, árpa, rozs, zab, triticale, napraforgó-mag, repce- vagy olajrepcemag, szójabab 2012. július 1-től két éves átmeneti időtartamra kerül bevezetésre).

Magyarországon a szántóterület mintegy 4500 ezer hektár, aminek 80 százalékán, több mint 3600 ezer hektáron folyik gabonafélék, olajnövények és szójabab termesztése. A termés mennyisége évről-évre függően a gabonafélék esetében 12–15 millió tonna, olajnövényeknél 1,5–2 millió tonna, a szójabab ezekhez képest nem számottevő. E szektorok jelentőségét jelzi, hogy az említett termékmennyiség a szántóföldi növénytermelés értékének mintegy háromnegyedét adja. A 15 millió tonna körüli összes termésből belföldi kereskedelemben mintegy 5,5 millió tonna kerül, a fennmaradó rész külföldön kerül értékesítésre, illetve egy részre nem kerül forgalomba, hanem a termelők saját (takarmány-) felhasználását képezi. (19. táblázat)

19. táblázat: **A gabona, olajosmag- és fehérjenövény szektor termelési adatai (2008–2010)**

Megnevezés	Termés (tonna/év)	Termőterület (hektár)	Import (tonna/év)	Export (tonna/év)
I. Gabona szektor				
Kukorica	7–9 millió	1,1–1,2 millió	45–100 ezer	3,5–5 millió
Búza és kétszeres	4–6 millió	1–1,1 millió	40–80 ezer	1,8–2,2 millió
Árpa	1–1,3 millió	280–330 ezer	20–80 ezer	250–500 ezer
Rozs	70–120 ezer	37–45 ezer	1–2 ezer	8–15 ezer
Zab	120–180 ezer	50–60 ezer	1–1,5 ezer	4–6 ezer
Tritikálé	350–500 ezer	120–130 ezer	0,5–1 ezer	11–17 ezer
II. Olajos mag és fehérjenövény szektor				
Napraforgómag, törve is	1,1–1,5 millió	500–550 ezer	20–60 ezer	600–800 ezer
Olajrepcé- vagy repcemag, törve is	500–700 ezer	200–250 ezer	15–80 ezer	500–700 ezer
Szójabab, törve is	60–90 ezer	30–35 ezer	15–35 ezer	15–35 ezer

Forrás: KSH pontosabb forrásmegjelölést!

A KSH havi forgalmi és ár adatainak, valamint a NAV 2011. évi vállalatsoros áfa adatainak felhasználásával vizsgáltuk a fordított áfa bevezetésének a gabonaágazatban tevékenykedő vállalkozásokra gyakorolt hatását.

A NAV adatbázis 2011. évi adatai szerint a mezőgazdasági ágazatban tevékenykedő, általános áfaszabályok szerint adózó vállalkozások éves szinten mintegy 464,9 milliárd forint fizetendő áfa és mintegy 444,4 milliárd forint előzetesen felszámított áfa egyenlegeként 20,5 milliárd forint nettó áfa befizetői pozícióban vannak a költségvetéssel szemben. (20. táblázat)

A fordított áfával kapcsolatos átmeneti finanszírozási probléma legerősebben a bevezetés évében, a július 1-jét követő három hónapban jelentkezik. Az áfavisszaigénylés szabályai szerint a NAV a visszaigénylést követő (2012-től!) 75 nap elteltével utalja vissza az áfát. A bevezetést követő három hónapban, amely időszak egybeesik a gabonafélék betakarításával és az értékesítés jelentős részével, összesen közel 20 milliárd forint értékű áfát nem az ágazatnak fizetnek meg a vevők, ami készpénz kiesést és átmeneti likviditás csökkenést jelent.

20. táblázat: A fordított áfa bevezetésének becsült hatása a mezőgazdaságban a bevezetés évében

millió HUF

Megnevezés	Fizetendő áfa	Előzetesen felszámított áfa	Áfa-egyenleg	Áfabevétel-kiesés a fordított áfa miatt	Módosult áfaegyenleg
Éves áfabevallók	11 986	12 387	-401	-1 288	-1 689
Negyedéves áfabevallók					
I. negyedév	28 207	31 875	-3 668		
II. negyedév	24 097	34 418	-10 321		
III. negyedév	38 907	34 196	4 711	-5 088	
IV. negyedév	46 605	40 768	5 837	-7 381	-377
Összesen	137 816	141 258	-3 441	-12 469	-377
Havi áfabevallók					
Január	15 472	13 632	1 840		
Február	14 480	14 472	8		
Március	17 056	19 570	-2 515		
Április	20 909	25 943	-5 034		
Május	20 239	22 593	-2 355		
Június	19 967	20 830	-863		
Július	27 479	22 659	4 819	-2 820	
Augusztus	28 366	25 965	2 401	-3 924	
Szeptember	35 370	27 557	7 813	-3 230	
Október	43 860	34 095	9 765	-4 965	2 000
November	39 176	33 130	6 046	-6 088	-1 523
December	32 758	30 299	2 459	-4 547	4 583
Összesen	315 132	290 746	24 386	-25 575	5 059
MINDÖSSZESEN	464 934	444 390	20 544	-39 332	2 993

Forrás: NAV és KSH adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Éves szinten mintegy 54,9 milliárd forint összegű áfát nem a vevők fizetnek meg a termelők részére, hanem azok közvetlenül számolnak el a költségvetéssel (21. táblázat). Ezért a mezőgazdasági ágazat nettó áfabefizetőből nettó áfa-visszaigénylővé válik. A mezőgazdasági ágazat éves szintű áfa visszaigénylése (a termelő az általa vásárolt termék után megfizetett áfa és az általa értékesített termékek után beszedett áfa – ami most már kevesebb a fordított áfa körbe tartozó növények értékesítése utáni áfával – egyenlegét igényli vissza a költségvetéstől) összesen mintegy 34,4 milliárd forint lesz. A mezőgazdasági ágazat nettó áfabefizetési pozíciójának nettó visszaigénylő pozícióra való változása a fordított áfa fizetés bevezetésének a következménye, semmilyen teljesítményváltozás nem áll mögötte.

21. táblázat: A fordított áfa bevezetésének várható hatása a mezőgazdaságban éves szinten

millió HUF					
Megnevezés	Fizetendő áfa	Előzetesen felszámított áfa	Áfa-egyenleg	Áfabevétel-kiesés a fordított áfa miatt	Módosult áfaegyenleg
Éves áfabevallók	11 986	12 387	-401	-1 717	-2 118
Negyedéves áfabevallók					
I. negyedév	28 207	31 875	-3 668	-2 604	-1 544
II. negyedév	24 097	34 418	-10 321	-2 396	-6 272
III. negyedév	38 907	34 196	4 711	-5 088	-12 717
IV. negyedév	46 605	40 768	5 837	-7 381	-377
Összesen	137 816	141 258	-3 441	-17 470	-20 911
Havi áfabevallók					
Január	15 472	13 632	1 840	-1 155	4 800
Február	14 480	14 472	8	-1 317	-42
Március	17 056	19 570	-2 515	-2 011	-2 088
Április	20 909	25 943	-5 034	-2 130	685
Május	20 239	22 593	-2 355	-1 778	-1 309
Június	19 967	20 830	-863	-1 729	-4 526
Július	27 479	22 659	4 819	-2 820	-7 163
Augusztus	28 366	25 965	2 401	-3 924	-4 132
Szeptember	35 370	27 557	7 813	-3 230	-2 592
Október	43 860	34 095	9 765	-4 965	2 000
November	39 176	33 130	6 046	-6 088	-1 523
December	32 758	30 299	2 459	-4 547	4 583
Összesen	315 132	290 746	24 386	-35 694	-11 308
MINDÖSSZESEN	464 934	444 390	20 544	-54 881	-34 337

Forrás: NAV és KSH adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

A növénytermesztési ágazat a mintegy 213,5 milliárd forint fizetendő áfa és a mintegy 200,4 milliárd forint előzetesen felszámított áfa egyenlegeként éves szinten nettó 13,1 milliárd forint áfabefizető a költségvetés számára.

A bevezetés évében a negyedéves elszámolóknak, az utolsó két negyedévben a mintegy 10,2 milliárd forint pozitív áfaegyenlegük 0,5 milliárdnyi negatív egyenlegre vált, ami közel 10,0 milliárd forint pénzforgalmi csökkenést jelent. Az átállást követő három hónapban a visszaigénylésekkel is számolva, mintegy 15,2 milliárd forint áfabevételtől esnek el, a visszaigénylésük eléri a 2,2 milliárd forintot. Az éves áfabevallók áfa bevétele 1,3 milliárd forinttal csökken, amely összeget a következő

évi visszaigénylésig finanszírozniuk kell. Ezek a termelők kicsik, bár az éves áfavisszaigénylés sem tűnik soknak, azonban eddig is visszaigénylők voltak, így ez a helyzet jelentősen rontja likviditását. (22. táblázat)

22. táblázat: **A fordított áfa bevezetésének várható hatása a növénytermesztésnél a bevezetés évében**

millió HUF					
Megnevezés	Fizetendő áfa	Előzetesen felszámított áfa	Áfa-egyenleg	Áfabevétel-kiesés a fordított áfa miatt	Módosult áfaegyenleg
Éves áfabevallók	6 809	7 140	-331	-1 288	-1 619
Negyedéves áfabevallók					
I. negyedév	11 531	14 475	-2 944		
II. negyedév	10 107	18 061	-7 954		
III. negyedév	23 139	18 526	4 613	-5 088	
IV. negyedév	28 468	22 828	5 640	-7 381	-476
Összesen	73 245	73 890	-645	-12 469	-476
Havi áfabevallók					
Január	5 094	4 404	690		
Február	4 239	4 667	-428		
Március	5 381	7 569	-2 189		
Április	7 032	11 096	-4 065		
Május	6 672	8 557	-1 884		
Június	7 188	8 037	-849		
Július	12 233	8 871	3 362	-2 820	
Augusztus	12 641	11 059	1 581	-3 924	
Szeptember	16 663	11 720	4 943	-3 230	
Október	22 995	15 679	7 316	-4 965	542
November	18 591	14 501	4 091	-6 088	-2 343
December	14 718	13 250	1 467	-4 547	1 712
Összesen	133 444	119 410	14 035	-25 575	-89
MINDÖSSZESEN	213 498	200 440	13 058	-39 332	-2 183

Forrás: NAV és KSH adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

A fordított áfa bevezetését követően, a vevők által nem a termelőknek fizetett áfa értéke éves szinten 54,9 milliárd forint. Vagyis a növénytermesztés 41,8 milliárd forinttal nettó visszaigénylő pozícióba kerül. (23. táblázat). Az ágazat rövid távú, átmeneti finanszírozási képessége éves szinten 13,1 milliárd forinttal romlott.

23. táblázat: A fordított áfa bevezetésének várható hatása a növénytermesztésben éves szinten

millió HUF					
Megnevezés	Fizetendő áfa	Előzetesen felszámított áfa	Áfa-egyenleg	Áfabevétel-kiesés a fordított áfa miatt	Módosult áfaegyenleg
Éves áfabevallók	6 809	7 140	-331	-1 717	-2 048
Negyedéves áfabevallók					
I. negyedév	11 531	14 475	-2 944	-2 604	-1 741
II. negyedév	10 107	18 061	-7 954	-2 396	-5 548
III. negyedév	23 139	18 526	4 613	-5 088	-10 350
IV. negyedév	28 468	22 828	5 640	-7 381	-476
Összesen	73 245	73 890	-645	-17 470	-18 115
Havi áfabevallók					
Január	5 094	4 404	690	-1 155	2 350
Február	4 239	4 667	-428	-1 317	-1 997
Március	5 381	7 569	-2 189	-2 011	-3 080
Április	7 032	11 096	-4 065	-2 130	-465
Május	6 672	8 557	-1 884	-1 778	-1 745
Június	7 188	8 037	-849	-1 729	-4 200
Július	12 233	8 871	3 362	-2 820	-6 194
Augusztus	12 641	11 059	1 581	-3 924	-3 662
Szeptember	16 663	11 720	4 943	-3 230	-2 579
Október	22 995	15 679	7 316	-4 965	542
November	18 591	14 501	4 091	-6 088	-2 343
December	14 718	13 250	1 467	-4 547	1 712
Összesen	133 444	119 410	14 035	-35 694	-21 660
MINDÖSSZESEN	213 498	200 440	13 058	-54 881	-41 822

Forrás: NAV és KSH adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Ha megvizsgáljuk a havi, a negyedéves és az éves áfaelszámolókat helyzetének a változását kitűnik, hogy a havi elszámolásban lévők éves szinten, a visszaigényelt áfát figyelembe véve, mintegy 14,0 milliárd forint áfabevételtől esnek el, ami a rövid távú (hónapon belüli) forrásokat csökkenti. A negyedéves áfabevallók jelenleg éves szinten mintegy 331 millió forinttal nettó áfa-visszaigénylők. Ez az egyenleg 1,7 milliárd forinttal fog nőni, ami komoly pénzforgalmi változást jelent. Ezen összegeknek a hiánya – amíg a rendszer „be nem áll” és a visszaigénylések meg nem érkeznek – minden bevallási kategóriában, finanszírozási gondokat okozhatnak az ágazatban.

A fordított áfa miatt a kompenzációs rendszer szerint adózók hátrányos helyzetbe kerülnek. A felvásárlóknak eddig megérte a gabonát a kompenzációs rendszer szerint adózóktól vásárolni, mivel részükre – az általános áfa szerint adózóktól eltérően – nem a teljes áfát (27 százalékot) kellett a vásárláskor megfizetnie, hanem annak csak egy részét, a kompenzációs felár mértékének megfelelő összeget (7 illetve 12 százalékot). A fordított áfánál megfordul a helyzet, hiszen az általános szabályok szerinti adózó eladó részére egyáltalán nem kell áfát fizetni, miközben a kompenzációs rendszer szerint adózók részére továbbra is meg kellene fizetni a 7, illetve 12 százalékot.

A fordított áfa a csalások csak egy bizonyos típusa, az ún. körhintacsalások ellen véd, azok ellen az első tapasztalatok (NAV-tól kapott információk) szerint azonban sikeresen. A 2012. július 1-jei bevezetést követően a határátkelőhelyeken a gabonaszállítmány forgalma 70,2 százalékkal, az áruokmány szerinti mennyiség pedig 70,8 százalékkal esett vissza az előző év azonos időszakához képest (24. táblázat).

24. táblázat: **Gabonaszállítmányok forgalma Ártánd és Csengersima határátkelőhelyeken**

	Megnevezés	2011. július hónap	2012. július hónap	Változás (százalék)
	Forgalom	525	227	-56,8
Behozatal	Áruokmány szerinti mennyiség (ezer kg)	12 671	5 557	-56,1
	Mérlegelt mennyiség (ezer kg)	20 517	9 124	-55,5
	Forgalom	872	190	-78,2
Kivitel	Áruokmány szerinti mennyiség (ezer kg)	21 444	4 419	-79,4
	Mérlegelt mennyiség (ezer kg)	34 069	7 337	-78,5
	Forgalom	1 397	417	-70,2
Összesen	Áruokmány szerinti mennyiség (ezer kg)	34 115	9 977	-70,8
	Mérlegelt mennyiség (ezer kg)	54 587	16 461	-69,8

Forrás: NAV

A gabonaforgalommal kapcsolatos tapasztalatokkal összefüggésben mindenképpen meg kell jegyezni, hogy a 2011. évi kedvező évhez képes 2012-ben lényegesen kevesebb gabona termett, jelentősen visszaesett a termésmennyiség, ugyanakkor nőttek az árak, ami ugyancsak nagy szerepet játszhatott a határátkelőhelyeken tapasztalt árumozgások visszaesésében.

A fordított áfa a gabonaszektorban 2012. július 1-től kétéves, átmeneti időszakra alkalmazható. A kétéves átmeneti időszak lényegében arra szolgál, hogy legyen idő megoldani az áfacsalások problémáját valamilyen végleges megoldással.

Az áfaátrendezés hatása a hazai élelmiszergazdaságra és a költségvetésre

Az áfa nemzetközi viszonylatban is magas mértéke hátrányosan hat a gazdaságra. A leggyakrabban hangoztatott érv az áfa csökkentésére, hogy annak segítségével lehetséges a tisztességes gazdálkodást, a valós piaci versenyt, a társadalmi morált romboló méreteket öltött áfacsalások visszaszorítása. Alacsony áfa mellett ugyanis – figyelembe véve a magas kockázatot és a viszonylag alacsony nyereséget – nem érdemes áfát csalni. A gazdálkodásra gyakorolt hatással éppen ellentétesek a költségvetési szempontok. Az áfa a költségvetés legjobban tervezhető és legnagyobb adóbevételét biztosító adóneme, amelynek csökkentésekor a kieső bevételt nem lehet, vagy nagyon nehéz más forrásból pótolni.

A korábban is magasnak számító magyarországi áfamérték a legfelső (általános) kulcs 2012. évi januári 2 százalékpontos emelésével rekordot döntött. Az eddig is magas fogyasztói terhek tovább nőttek, aminek következtében a kereslet tovább zsugorodott.

Az élelmiszergazdaság tisztességes szereplői szerint a jelenlegi helyzet egyre inkább tarthatatlan, mert a magas áfamérték rontja versenyképességüket a következő okok miatt:

- Az áfacsalások magas száma rombolja a piacot, egyre több termék kerül feketén értékesítésre, szűkítve ezzel a tisztességes szereplők piacait, akadályozva piacbővítési lehetőségeiket, fejlődési és így fejlesztési, beruházási elképzeléseiket. Egyes esetekben ez már üzemszerkezeti problémát is okoz, hisz azok a nagyüzemek, amelyek termelésüket szigorú ellenőrzés alatt folyamatosan figyelemmel kísérik, nem tudnak versenyezni a tisztességtelen szereplőkkel, ezáltal nem tudnak tovább fejlődni, hatékonyságjavulással ellensúlyozni az áfacsalás mértékét. A fejlődés és a fejlesztés elmaradása rontja a hazai és nemzetközi versenyképességüket.
- Az áfa magas mértéke, visszaigénylésének hosszú, esetenként elhúzódó ideje, a keresleti, pénzügyi és hitelválság idején többletforrásokat köt le, nehezebbé és drágábbá téve a gazdálkodás feltételeit.
- A fizetőképes kereslet csökkenése a fogyasztási szerkezet olcsóbb termékek irányába történő elmozdulása párosulva a feketekereskedelemmel, mára már érzékelhető problémákat okoz, egyes esetekben az élelmiszerbiztonság terén. Míg a tisztességes szereplők jelentős összegeket költenek a minőségbiztosítási és minőségtanúsítási rendszerekre, és fizetik az élelmiszerbiztonsággal kapcsolatos díjakat, addig a csaló szereplőknek ezzel nem kell számolniuk.

A válság nyomasztó hatása egyre nehezebb helyzetbe sodorja a szegény, az alacsony jövedelmű rétegeket. Az alapvető élelmiszerek kedvezményes áfakulcsba történő sorolása az unió tagországainak döntő hányadában része a szociális rendszernek, ezzel is enyhítve ezen rétegek élelmiszerhez jutásának problémáit.

Általános inflációs körülmények között¹⁹ markáns áfacsökkentést nehéz végrehajtani, mivel a költségvetésben a kieső bevételeket sem a fogyasztásnövekedés, sem pedig az áfacsökkentés egyéb pozitív haszna nem pótolhatja. A gazdaságra gyakorolt hatás szempontjából ugyanakkor a kismértékű, jelképes áfacsökkentésnek nem lenne érdemi eredménye, annak társadalmi-gazdasági haszna igen rövid idő alatt elenyészne. A fogyasztók szinte nem is érzékelnék a változást, a kereskedelem saját hasznaként realizálná a csökkenő áfát. Jó megoldásnak tűnik, a termékeknek, szolgáltatásoknak csak egy bizonyos körét érintő, ugyanakkor érzékelhető mértékű áfacsökkentés.

Az érintett termékek, szolgáltatások körét illetően – a szegényebb társadalmi rétegek érdekeit szem előtt tartva – azoknak az élelmiszerek, azon belül is az alapvető élelmiszerek köréből kell kike-

¹⁹ Más a helyzet inflációs viszonyok esetén, amikor az áremelkedés miatt érdemben bővülő áfaalap miatt a keletkező többletbevétel jórészt fedezi a kulcs csökkentéséből származó kiesést.

rülnie, mint ahogyan a kedvezményes áfamérték alá eső termékek zömét eddig is az élelmiszerek adták. Jó példa erre az EU. Az alacsonyabb jövedelmű rétegek fogyasztási szerkezetében jelentős arányú az alapvető élelmiszerekre költött összeg. E szociális szemponton túl a tehetősebb rétegek alacsonyabb élelmiszerárfából eredő megtakarításaikból nem az élelmiszerfogyasztásukat növelik, hanem más, magasabb áfakörbe tartozó, a gazdaság dinamikáját jobban szolgáló termékekre költik.

Alapvető élelmiszerek azon élelmiszerek tekinthetők, amelyeket a lakosság – anyagi, jövedelmi helyzetre tekintet nélkül – a legnagyobb gyakorisággal és mértékben fogyaszt, és amelyek szerepe, súlya a fogyasztásban és a lakossági kiadásokban meghatározó (25. táblázat). Az élelmiszerek összesített súlyaránya a fogyasztói kosárban 2011-ben 23,18 százalék volt, amelyből az alapvető élelmiszerek 11,61 százalékot tettek ki. Nem minősül alapvető élelmiszernek, de jelenleg is a középső kulcs alá tartozik a sajt, amely 0,44 százalékkal részesedik az összes fogyasztásból. Így a kedvezményes kulcs alá eső termékek köre a teljes fogyasztás 12,1 százalékát teszi ki.

25. táblázat: Az áfacsökkentés által érintett termékek köre, 2012

Termékek, szolgáltatások	Súly (százalék)
Alapvető élelmiszerek	
100 Sertéshús	1,102
101 Marha- és borjúhús	0,137
104 Baromfihús	0,918
110 Tojás	0,414
111 Tej	1,602
113 Tejtermékek (sajt nélkül)	1,332
120 Vaj, -krém	0,057
123 Étolaj	0,346
130 Liszt, dara	0,333
132 Kenyér	1,599
133 Péksütemények	0,398
134 Szárzetszta	0,356
140 Burgonya	0,171
141 Friss zöldség, főzelék	1,287
142 Friss hazai és déligyümölcs	1,195
162 Iskolai étkezés	0,25
163 Óvodai, bölcsődei étkezés	0,115
Nem alapvető, jelenleg kedvezményes kulcs alá eső élelmiszerek	
112 Sajt	0,442
Összesen	12,054

Forrás: KSH Tájékoztatási adatbázis.

A kedvezményes kulcs minden szempontból elfogadható mértékének meghatározásához jó kiindulási alapot teremt a héa-irányelv, és az EU-tagországok gyakorlata. A héa-irányelv a 15,0 százalékos mértéket a standard kulcs alsó határaként jelöli meg, vagyis kedvezményesnek az ettől alacsonyabb mérték tekinthető. A kedvezményes kulcs alsó határa 5 százalék, ennél vannak ugyan alacsonyabb mértékek az EU-ban, azok azonban átmeneti jellegűek. Mint azt már korábban leír-

tuk, az EU-tagországok közül tíz valamennyi élelmiszere, további tizenkettő pedig az élelmiszerek egy bizonyos körére kedvezményes kulcsot alkalmaz. A kedvezményes kulcsok nagysága – Magyarországot nem számítva – 0 (Málta) és 14 százalék (Csehország) között szóródik, átlagosan 9–11 százalék közötti.

Magyarország esetében a meglévő 27 százalékos standard kulcs mellett reális lehetőségnek tűnik a kedvezményes áfakulcs 9–14 százalékra történő csökkentése az alapvető élelmiszerek esetében. Az ebben a sávban esetlegesen meghatározott áfakulcs közel van az uniós átlaghoz, vagy egybeesik azzal, így nem érvényesülhet az átlagtól való jelentős eltérés negatív hatása. Javulhat a versenyhelyzet, és a szegényebb rétegek olcsóbban juthatnak az alapvető élelmiszerekhez. Részletes számításainkat a sáv szélsőértékeire és egy közbeeső 12 százalékos kulcsra végeztük el. A 9–12 százalékos áfakulcs egybeesik az unióban lényegében érvényes élelmiszer áfamértékekkel, míg a 14 százalékos kulcs az uniós irányelv szerint a kedvezményes kulcs felső értéke.

Az érintett termékek áfakulcsának 9–14 százalékra történő mérséklésével a 18 százalékos mérték alá eső termékek áfája 4–9 százalékponttal, az alapvető élelmiszerek egy bizonyos csoportjának áfája, amelyek eddig a 27 százalékos körbe tartoztak, a kedvezményes kulcs alá történő átsorolása révén 13–18 százalékponttal mérséklődne.

A vázolt áfaátrendezés költségvetési, és fogyasztókra gyakorolt hatásának számszerűsítéséhez az egyes termék- és szolgáltatáscsoportokhoz kapcsolódó áfabevételekről nem áll rendelkezésre statisztikai vagy bármely más közvetlen adat. A hazai összes fogyasztási kiadásból kiindulva, a KSH fogyasztói árindex számításánál alkalmazott – részben már ismertetésre került – súlyok felhasználásával, valamint a saját termelésű fogyasztás 2011. évi 10,6 százalékos aránya ismeretében az egyes termék- és szolgáltatáscsoportok elméleti áfaalapot képező forgalma jól becsülhető. Csak az elméleti, hiszen a valós áfaalap meghatározáshoz szükséges volna a feketegazdaság mértékének ismerete, amelyre vonatkozóan elfogadott mutatószám nem áll rendelkezésünkre. Az ily módon számított áfabevétel-kiesés tehát nagyobb, mint amely a költségvetésnél ténylegesen jelentkezni fog.

A számítás során a következő adatokra támaszkodtunk:

- a hazai fogyasztási kiadás 2011. évi nagysága (15 074 765 millió forint), amely már bemutatásra került (12. ábra),
- a fogyasztóiár-index 2012. évi súlyarányai, amelyek az egyes termék- és szolgáltatáscsoportoknak a lakosság fogyasztásában elfoglalt arányát reprezentálják²⁰,
- a 2011. évi adatok alapján a saját termelésű fogyasztás aránya 10,6 százalék.

A súlyarányokat, illetve a forgalmi adó alapját termékcsoportonként a 13. melléklet tartalmazza. A kiinduló áfabevétel (amelyhez képest a csökkenés megvalósul) becsléséhez a 2012. évi kulcsokat vettük figyelembe (18 és 27 százalék).

Az élelmiszertermékek adóalapja számításaink szerint 2011-ben 2533,9 milliárd forint²¹ volt. A jelenleg érvényes szabályok szerint ezen adóalap közel egynegyede (620,1 milliárd forint) esik az alacsonyabb, kedvezményes kulcs alá, miközben az élelmiszerfogyasztás több mint háromnegyede (1913,7 milliárd forint) után a magasabb kulcs szerint fizetik meg az áfát a fogyasztók. (26. táblázat) Az élelmiszerfogyasztáshoz kapcsolódó áfabevétel összesen 628,3 milliárd forint, melyből 111,6 milliárd forint az alacsonyabb kulcshoz köthető, a fennmaradó 516,7 milliárd forint a standard áfamérték alá eső termékekből származik.

²⁰ Ezek az arányok a nemzeti számlák fogyasztási adatain alapulnak, kiegészítve a háztartás-statisztikai felmérések és egyéb források adataival. (KSH, 2006) A súlyok felülvizsgálata évenként történik, a tárgyévét két évvel megelőző év lakossági fogyasztásai alapján.

²¹ A termék- és szolgáltatáscsoportok szerint bontást figyelembe véve.

26. táblázat: A kedvezményes és standard kulcs alá eső élelmiszerek forgalma

Megnevezés	Jelenlegi szabályozás szerint			Kedvezményes kulcs alá eső termékek körének kibővítése után	
	Áfa adóalap		Becsült áfa összege millió HUF	Áfa adóalap	
	millió HUF	megoszlás (százalék)		millió HUF	megoszlás (százalék)
Kedvezményes áfakulcs adóalapja	620 163	24,5	111 629	1 334 327	52,7
Standard áfakulcs adóalapja	1 913 711	75,5	516 702	1 199 547	47,3
Összesen	2 533 874	100,0	628 331	2 533 874	100,0

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Az áfaátrendezés hatására a kedvezményes kulcs alá eső termékek köre kibővülne, az alacsonyabb áfakulcs alá tartozó termékforgalom 714,2 milliárd forinttal (1 334,3 milliárd forintra) növekedne, miközben a magasabb áfakulcs alá eső élelmiszerek forgalma ugyanennyivel (1 199,5 milliárd forintra) csökkenne. Így a teljes élelmiszerfogyasztás több mint fele (52,7 százaléka) kedvezményes kulcs alá esne. A jelenleg érvényes áfakulcsok mellett a költségvetés számításaink szerint az élelmiszerek után 628,3 milliárd forint forgalmi adóbevételt realizál, amely a változtatások hatására az általunk kiszámolt 9 illetve 14 százalékos szélsőértékek esetében 117,6, illetve 184,4 milliárd forinttal mérséklődne. (27. táblázat)

27. táblázat: Az áfaátrendezéssel összefüggésben keletkező áfabevétel-kiesés

Megnevezés	millió HUF					
	9%	10%	11%	12%	13%	14%
Élelmiszer áfabevétel-kiesés	184 364	171 021	157 678	144 334	130 991	117 648
Nem élelmiszer áfabevétel-kiesés	25 200	22 400	19 600	16 800	14 000	11 200
Összes áfabevétel-kiesés	209 564	193 421	177 278	161 134	144 991	128 848

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

A kedvezményes kulcs alá eső termékek köre túlmutat az élelmiszereken (lásd 2–3. melléklet), a 18 százalékos kulcs szerint adózó termékek és szolgáltatások értéke 2010-ben összesen 879,2 milliárd forintot tett ki. Ez azt jelenti, hogy a mintegy 600 milliárd forint értékű élelmiszer mellett további, mintegy 280 milliárd forint értékű termék és szolgáltatás is 18 százalékkal adózott. Ezen termékek esetében az adókulcs 9–14 százalékra történő mérséklése hozzávetőlegesen 11,2–25,2 milliárd forint összegű áfakieséssel járna. Így a szóban forgó változtatások hatása a teljes költségvetésre összesen 128,8–209,6 milliárd forint összegű bevételkiesést jelentene (27. táblázat).

A keletkező költségvetési bevételkieséssel kapcsolatban fontos kérdés, hogy abból mi jelenik meg az árakban, vagyis mekkora rész vándorol az adófizetők zsebébe, és mekkora az az előny, amelyet a kereskedelem és a kapcsolódó termelő ágazatok realizálnak. Közgazdasági értelemben az áfaváltoztatás hatása elsősorban annak a függvénye, hogy az adott termék mennyire árrugalmas, továbbá, hogy a termék értékesítési piaca mennyire koncentrált. Az alapvető élelmiszer termékek kereslete (pl. tej, kenyér, burgonya, liszt stb.) jellemzően árrugalmatlan, mivel alapvető szükségleteink kielégítése céljából kénytelenek vagyunk ezeket megvásárolni. Ezen termékek fogyasztói ára ragadós, azaz áfacsökkentés esetén nincs árcsökkentési kényszer a kereskedők oldaláról, miközben az áfakulcs növekedését azonnal érvényesíteni tudják, vagyis az áfaemelésből származó áremelkedés könnyebben áthárítható, mint más termékeknél. Ugyanakkor ezen termékek egyben vevőcsalagató termékek is, amely az árak csökkentése irányába hat.

Ezt a jelenséget ellensúlyozhatja az élelmiszerkereskedelem dekoncentrációja, azaz az élenk piaci verseny. Közgazdasági alapvetés, hogy a nagyobb verseny, alacsony koncentráció elősegíti az árak kordában tartását, ezáltal az áfacsökkentés hatásának dinamikusabb érvényesülését. Ennek tesztelésére megvizsgáltuk az élelmiszer kiskereskedelmi cégek piacát, hogy mekkora a verseny, mekkora az esélye az áfacsökkentés megvalósulásának. A NAV adatbázis adatai alapján meghatároztuk az ágazatot jellemző koncentrációs mutatószámot (Gini együttható), valamint ábráztuk a Lorenz görbét.

A Gini együttható képletei:

$$G = \frac{1}{N(N-1)} \sum_{i=1}^k \sum_{j=1}^k f_i f_j |Y_i - Y_j| \quad (1)$$

ahol²²:

$Y_{(1,2,3,\dots,i,j,\dots,k)}$ = kereskedelmi egységek-kategóriák értékei (1,2,3,...i,j,...k);

$f_{(1,2,3,\dots,i,j,\dots,k)}$ = kereskedelmi egységek-kategóriák súlyértékei (1,2,3,...i,j,...k);

N = kereskedelmi egységek száma;

k = kereskedelmi egység-kategóriák száma;

i és j = kereskedelmi egység-kategóriák index-számai (1,2,3,...i,j,...k), ($i \neq j$).

$$G = \frac{100}{N(N-1)2 \frac{\sum_{i=1}^k f_i Y_i}{\sum_{i=1}^k f_i}} \sum_{i=1}^k \sum_{j=1}^k f_i f_j |Y_i - Y_j| \quad (2)$$

ahol: jelölés azonos az (1) egyenletnél alkalmazottal.

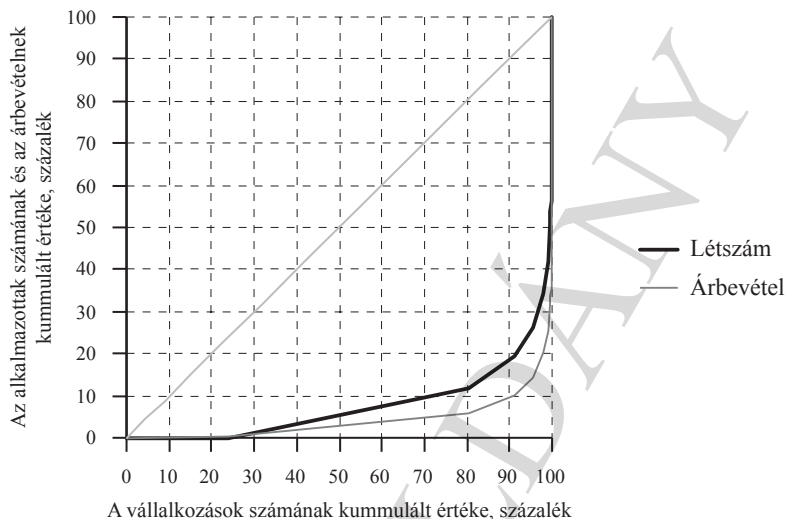
A számított Gini együttható az élelmiszeripari kis- és nagykereskedelmi cégeknél: 83,6 százalék, vagyis igen magas a koncentráció. Ezt a megállapítást a Lorenz görbe is megerősíti. (20. ábra) Az egyenletes eloszlást jelző átlóhoz képest az árbevétel koncentrációs-görbe meglehetősen távol helyezkedik el.

Továbbmenve az is látható, hogy 2010-ben az árbevétel 80 százaléka a kereskedelmi egységek (pl. Tesco, Aldi, Lidl) 10-20 százalékának tulajdonítható. A koncentráció igen magas, azaz a piac (ár)meghatározó szereplői kevesen vannak. Egy kismértékű áfacsökkentés gyakorlatilag nem mutatkozna meg az árakban, hiszen ennek nem állnak fenn a közgazdasági feltételei (rugalmas kereslet, erős piaci verseny).

²² A Gini-koefficiens képletében, a nevezőben azért szerepeltetjük az $N(N-1)$ szabadságfokot, mert a minden lehetséges módon párba állított $Y_i - Y_j$ értékek különbségei között az $Y_i - Y_i = 0$ különbségek is szerepelnek, számunkra pedig csak az eltéréseket jelentő, 0-tól különböző értékek rendelkeznek információértékkel. Ezeket összegezzük – előjelükre való tekintet nélkül – abszolút értékben $\Sigma(|Y_i - Y_j|)$.

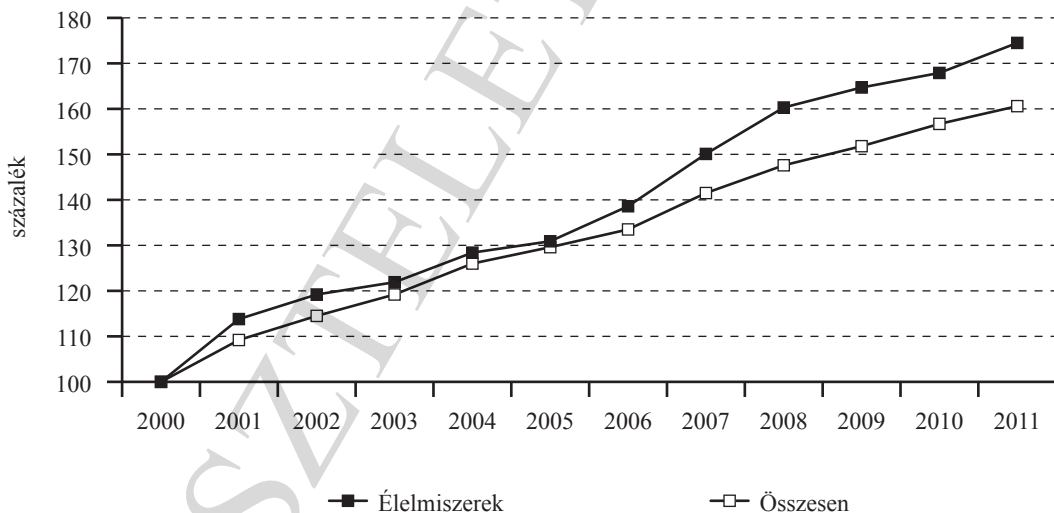
20. ábra: Az élelmiszeripari kiskereskedelmi cégek piaci koncentrációja (2010)

Forrás: Jankuné (szerk.) *et al.*, 2012

Ráadásul az élelmiszerek inflációs görbéje az összesített fogyasztási javak inflációs görbéjénél meredekebb (21. ábra) így ez is az árcsökkenés ellen hat, ugyanakkor kedvező lehetőséget is ad a változtatások bevezetésére. Törvényi lehetőség nincs az áfa csökkentésének a fogyasztói árakban történő megjelenítésére, így a tényleges árcsökkenés mértéke a kereskedő döntése.

21. ábra: A teljes termékkör valamint az élelmiszerek inflációs görbéje (2000 = 100%)

Forrás: KSH adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

Szakértői becslések szerint²³ és az előzőekben leírtakat figyelembe véve az feltételezhető, hogy az áfacsökkentésből származó előnyök következőképpen oszlanak meg a makrogazdasági szereplők között. A vevőcsalogató kenyér, és tejtermékek esetében a kereskedők a 4–9 százalékpontos csökkentés nagy részét 2–6 százalékpontot átengednek a fogyasztóknak. A 13–18 százalékpontos csökkentés alá eső termékeknél azonban nagyobb a mozgástér, itt becslésünk szerint az előnyök kisebbik felét 6–9 százalékpontot érvényesítenek az árakban. Mindezek alapján elméletileg 60,8–117,5 milliárd forint jut el a fogyasztókhöz, és 68,1–92,0 milliárd forint előnyt a kereskedők nem engednek át, azon a termelőkkel az érdekérvényesítő képességeknél megfelelően megosztóznak. (28. táblázat)

28. táblázat: **Az áfaátrendezéssel összefüggésben keletkező makrogazdasági előnyök várható megoszlása a szereplők között a kedvezményes kulcs függvényében, valamint a kiesést mérséklő hatások**

Megnevezés	millió HUF		
	9%	12%	14%
Keletkező előnyök megoszlása			
Fogyasztónál jelentkező előnyök	117 527	85 392	60 775
Kereskedőnél, termelőnél jelentkező előnyök	92 037	75 742	68 072
A költségvetési kiesést mérséklő hatások			
Fogyasztók növekvő költségéből származó többletadóbevételek	23 505	17 078	12 155
Termelők által át nem engedett előnyből származó többlet áfabevétel	13 806	11 361	10 211
Áfacsalások visszaszorulásából származó többletbevételek az élelmiszereknél	38 000	37 000	36 000
Áfacsalások visszaszorulásából származó többletbevételek a nem élelmiszer termékeknél	4 000	3 000	2 000

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

A vázolt áfaváltoztatás hatására a költségvetésben keletkező 128,8–209,6 milliárd forintos hiány – ha figyelembe vesszük a változtatás miatt bekövetkező pozitív hatásokat is – lényegesen kisebb lesz, ugyanis csökken az áfacsalások mértéke, mind a fogyasztóknál, mind a kereskedőknél, mind pedig a termelő ágazatoknál jelentkező többletforrások egy része más adó formájában visszakérül a büdzsébe. A költségvetési kiesést mérsékli:

- A végső fogyasztóknál keletkezett 60,8–117,5 milliárd forint többletről feltételezzük, hogy azt további költségekre fordítják. Az élelmiszerfogyasztás az alacsonyabb jövedelmű rétegeknél nőhet, a magasabb jövedelmű rétegek megtakarításait magasabb áfakörbe tartozó termékekre költik, így a megtakarításnak mintegy 20 százaléka áfa, jövedéki adó (stb.) formájában visszavándorol a költségvetéshez. Ez a hatás, számításaink szerint 12,2–23,5 milliárd forint. A fogyasztóknál jelentkező megtakarítás mértéke természetesen függ a háztartások, családok jövedelmi helyzetétől, fogyasztási szokásaiktól. Az alapvető élelmiszerek tekintetében azonban a szélső jövedelmi helyzetektől eltekintve nincs jelentős eltérés a családok fogyasztásában. A legszegényebb réteg az alapvető élelmiszerekből is kevesebbet fogyaszt a szükségleteinél, a leggazdagabb réteg fogyasztási szokásairól pedig keveset tudunk, mivel nem nyilatkoznak, nem szolgáltatnak adatot, nem működnek együtt a különböző felmérések során. A KSH jövedelem-decilisenként vett egy főre jutó éves fogyasztási kiadási adatai alapján végzett számítások szerint egy négyfős, átlagos jövedelmi helyzetben lévő család alapvető élelmiszerfogyasztása havonta mintegy 41,8 ezer forint. (14. melléklet) A jelenlegi 18–27 szá-

²³ Jogos elvárás, hogy valamely áfaváltoztatás hatásainak számszerűsítésénél a korábbi változtatások tapasztalataiból kiindulva vázoljuk fel a várható következményeket. Jelen esetben korábbi tapasztalatoknak a számos áfaváltoztatás ellenére is híján vagyunk. Ez idáig 5 százalékpontos volt a legnagyobb mértékű áfacsökkentés, az is a standard kulcsra vonatkoztatva, normál gazdasági körülmények között. Az elhúzódo gazdasági válság, hitelválság a vásárlóerő és a fogyasztás drasztikus csökkenése mára valószínűleg elérte azt a szintet, amikor az áfamérték jelentős csökkentésének markáns és egyértelmű hatásai lennének az árakra, a fogyasztókra és a gazdaság szereplőire egyaránt. Vagyis a korábbi tapasztalatokra jelen körülmények között nem hagyatkozhatunk.

zalékos élelmiszeráfa-mértékek mellett ennek az összegnek az átlagos áfatartalma 8,2 ezer forint. Ennek alapján egy ilyen átlagos család megtakarítása a 9–14 százalékos alapvető élelmiszerekre vonatkozó áfamértékek esetében 3,6–5,3 ezer forint. Ez az összeg a jövedelmi helyzettől függően, a szélső jövedelmi helyzetben lévő fogyasztókat figyelembe véve becslésünk szerint 2,0–7,5 forint között változhat. Ez a megtakarítás nem egy összegben jelentkezik, hanem a vásárlások során alkalmanként. Belátható, hogy ez az összeg a szegényebb családok esetében kényszerűségből is elköltődik élelmiszere, vagy más szükséges dolgokra, pl. szám-lák kiegyenlítésére. Ezen rétegek esetében az áfacsökkentés szociális hatása jelentős. Azon családok esetében, pedig akiknél az alapvető élelmiszerekből a már megszokottnál többre nincs szükség, belátható, hogy az ekkora nagyságú, és elaprózottan jelentkező megtakarítás könnyen elköltődik, esetleg magasabb minőségű élelmiszerekre, ami a fogyasztási szerkezet pozitív változását jelenti, vagy más termékekre, amelyek áfatartalma a normál mértéknek felel meg.

- A kereskedők által a fogyasztók részére át nem engedett előny megjelenik az árakban. Ez lényegét tekintve nettó áremelkedést jelent a bruttó árak csökkenése mellett. A bekövetkező nettó áremelkedés révén ezen összeg egy része, becslésünk szerint mintegy 15 százaléka, 10,2–13,8 milliárd forint áfa formájában visszakerül a költségvetéshez.
- Az áfakulcsok bemutatott mértékű csökkentése a családok által realizálható jövedelmeket nagymértékben csökkentené a lebukási kockázatok fennmaradása mellett. Így már nem érné meg áfát csalni, ezért az élelmiszergazdaságban az áfacsalások mértéke becslésünk szerint negyedére csökkenhetne.

A megtakarítások döntő hányadának fogyasztásra való elköltésén túl a feketén – áfa felszámítása nélkül – értékesített élelmiszerek piaca szűkül, így akár a fogyasztás abszolút mértékű növekedése nélkül is bővül a legális piac, fehéredik a gazdaság, és mind a költségvetés, mind pedig a tisztességes gazdasági szereplők bevétele nő.

- A NAV gabonaágazattal kapcsolatos részletes és átfogó vizsgálati tapasztalatai alapján az ágazatban az áfacsalások aránya 15 százalék körülire tehető. A 628,3 milliárd forintos élelmiszerekhez kapcsolódó áfabevételből kiindulva a költségvetés áfacsalásokból származó kára megközelíti a 100 milliárd forintot. A már csökkentett 9–14 százalékos áfakulcsokkal számolva az áfacsalások negyedére történő visszaszorulásának az eredményeként a költségvetés többletbevétele az élelmiszergazdaságban mintegy 36–38 milliárd forint lenne. Ez a többletbevétele a jelenleg 18 százalékos áfakulcs alá tartozó nem élelmiszeripari termékek, szolgáltatások terén bekövetkező tisztulás eredményeként további mintegy 2–4 milliárd forinttal nőne. Így összesen mintegy 38–42 milliárd forint költségvetési többlet jelentkezhet a gazdaság fehéredésének eredményeként.
- A kereskedőknél, termelő ágazatoknál többletjövedelem keletkezik, amely egyfelől társasági adó köteles, másfelől fejlesztések fedezete lehet, amelynek pozitív hasznai hosszabb távon az államháztartás bevételeinek növekedésével járnak, illetve hozzájárulhat a foglalkoztatottság megtartásához. Ezek a hatások nehezen számszerűsíthetők a költségvetésre nézve rövidtávon csekély többletet jelentenek, azonban könnyen belátható, hogy mindegyikük pozitív irányba hat, és mind a költségvetés, mind pedig a gazdasági szereplők pozícióját erősíti.
- A kereskedők, termelő ágazatok jövedelempozíciójának javulása, az áfacsökkentés egy részének az árakba való beépülése lehetővé teszi hosszabb távon az esedékes áremelések legalább részbeni elhalasztását, amely az áfamérték csökkentésének közvetlen hatásán túl is mérsékli az inflációs folyamatokat, vagyis az előnyök átszivárognak a fogyasztóhoz. Ha egy üzlet kevésbé csökkenti egy termék árát azzal egy esetleges későbbi áremelést spórol meg.²⁴ Ez a magatartás különösen akkor jellemző, ha a termék inflációja viszonylag magas. Az infláció mértéke

²⁴ Mint ahogy korábban már bemutattuk, magas trendinfláció mellett egy jelentősebb mértékű áfacsökkentéskor is kisebb hatás megy át az árakba, mivel a kereskedelem már – számítva a magas áremelésre – nem végzik el teljes mértékben az átárazást. A magasabb trendinfláció azonban azt is jelenti, hogy az áremelkedés miatt növekvő az áfabefizetés, vagyis a költségvetési hatás kisebb.

nehezen becsülhető, hiszen az élelmiszergazdaságon kívüli hatásokat is számításba kellene venni. A mérséklő hatás azonban egyértelmű, és a fogyasztó számára érzékelhető. A jövedelempozíció javulása nagyobb teret ad a kereskedőknek a különböző akciókhoz, ami szintén a fehéredési folyamatot erősíti, és a legális forgalmat növeli.

- A kereskedő és a termelő megosztózik az áfacsökkentés nem a fogyasztóknál maradó részén, így a termelők pozíciója, jövedelmi helyzete a kormányzat direkt beavatkozása nélkül is javulhat, esetünkben mintegy 30–36 milliárd forinttal.

Az intézkedések eredőjeként a számított 128,8–209,6 milliárd forint költségvetési kiesés 60,4–79,3 milliárd forinttal, 68,5–130,3 milliárd forintra mérséklődhet.

Az vázolt áfa változtatási koncepció lényegében egyszéri költségvetési áldozatvállalás a bevezetés évében, amelynek további hatása – tekintetbe véve az előzőeket – a bevezetést követő évben nem, vagy alig érzékelhető. Ugyanakkor számos előny, pozitív hatás jelentkezik:

- alacsonyabb árak mellett hozzájárulhat a fogyasztás jelenleg csökkenő tendenciájának mérséklődéséhez, hozzájárulva a gazdaság stabilizálásához,
- megszűnik a verseny hátrány, csökken a piacokra ható negatív nyomás,
- hozzájárul a gazdaság kifehéredéséhez,
- közvetlenül hat az árakra és a fogyasztásra,
- mérsékli az inflációs nyomást,
- erősíti a hazai élelmiszergazdaságot,
- közvetlen beavatkozás nélkül javul az ágazat pozíciója, javul a jövedelmezőség.

Bár a jelen munka semmilyen formában sem érinti a mezőgazdasági ágazat adórendszerének átfogó vizsgálatát, eddigi kutatásainkra (Merkel – Tóth, 2010) alapozott becslésünk szerint a mezőgazdaság adózásának, ezen belül is az egyéni, családi, őstermelői, stb. adózás korszerűsítése, korrekciója az áfacsökkentésből adódó költségvetési kiesést további 45–50 milliárd forinttal mérsékelhetné. Így a költségvetés egyszéri áldozatvállalása 18,5–85,3 milliárd forintra csökkenhetne.

A mezőgazdasági ágazatban és az élelmiszeriparban az áfacsökkenés hatására várható kedvező változások mellett a beszerzési árak és értékesítési árak áfamértékének eltéréséből adódóan likviditáscsökkenés következik be. Ennek figyelembe vételével a mezőgazdasági vállalkozások mellett az élelmiszeripari cégek egy része is nettó áfavisszaigénylővé válhat. A kedvezményes áfa bevezetése a NAV egyéb intézkedéseivel együttesen jelentős mértékben csökkenti az áfacsalásokat. Ezért, és az ágazatok amúgy sem kedvező likviditása miatt indokolt vizsgálni a NAV által történő 75 napos visszautalások határidejének mérséklését az érintetteknek.

TISZTELETPELDÁNY

Összefoglalás

A mezőgazdasági és az élelmiszeripari termékekre vonatkozó áfarendszer és -mérték változása és hatásai

Tanító Dezső (szerk.), Lámfalusi Ibolya (szerk.)

Az adórendszer, az adózás és annak mértéke a társadalom csaknem minden tagját foglalkoztató kérdés. A rendszer bonyolult, változtatása körültekintést igényel, a gazdaság szereplői, különösen a fogyasztók érzékenyen reagálnak rá. Komoly dilemma a szükséges költségvetési bevételek biztosítása és a társadalmi elvárások egyensúlyának folyamatos fenntartása.

A tanulmányban profilunknak megfelelően az élelmiszergazdasággal kapcsolatos áfarendszert és -mértékeket tekintettük át. A rendszerrel kapcsolatos félreértések tisztázása, a rendszer vizsgálata, környezetünkkel való összevetése hozzájárulhat a jelenleg folyó heves viták érdemi folytatásához.

1. Az általános forgalmi adó olyan adónem, amelynek alanya mind jogi személy mind pedig természetes személy is lehet, tehát adóalany szempontjából semleges. Általános adó, mert mindenkire kiterjed, aki terméket értékesít, vásárol, szolgáltat vagy szolgáltatást vesz igénybe, vagyis szektorsemleges. Az előbbiekből következően nem torzítja a versenyt, ezért versenysemleges is. Közvetett adó, mert az adóterhet viselő és az adóterhet megfizető elkülönül, továbbá fogyasztói, mert ugyan a forgalmazó fizeti be, de a végső fogyasztót terheli. Összfázisú, mert a terméklánc minden részében meg kell fizetni.
2. Hangsúlyozni kell, hogy az áfarendszer hiába semleges, hiába egyszerű és jól tervezhető, mértékének és rendszerének összhangban kell lennie a gazdasági környezettel, a gazdaság állapotaival. Ellenkező esetben nem az elvárt gazdasági reakciók következnek be, ami az áfarendszer működésének és így a gazdasági folyamatoknak a torzulásához vezethet.
3. Az áfa mint adóteher a fogyasztókat sújtja, mint bevétel pedig a költségvetést érinti. Az utóbbi szempontjából különösen meghatározó jelentőséggel bír, hiszen a hazai adónemek közül ebből származik a legtöbb adóbevétel. A költségvetés bevételeinek 2011-ben 26,7 százaléka származott az áfából.
4. Jól működő gazdaság esetében az áfa hatása az értéklánc közbenső szereplőire nézve lényegében semleges. Amennyiben a vállalkozás hozzáadott értéket állít elő és szimmetrikus helyzetben van, vagyis mind beszerzési, mind értékesítési oldalon az áfa általános szabályai szerint adózókkal áll kapcsolatban, és az áfakulcs mértéke is azonos, akkor a befizetendő áfa meghaladja a visszaigényelendőt. A keletkezett likviditási többlet szükségszerűen nagyobb, mint a likviditási hiány, így a gazdasági szereplőt – normál körülményeket feltételezve – semmilyen hátrány nem éri az áfával összefüggésben.
5. A mezőgazdaságban, elsősorban a növénytermesztésben az ágazati sajátosságok miatt (egyszeri bevétel, folyamatosan felmerülő költségek), akkor is keletkezhet átmeneti likviditási hátrány, és finanszírozási teher, ha az üzem egyébként jól gazdálkodik, és hozzáadott értéket állít elő. Erre a gazdaságpolitikának figyelemmel kell lennie, például az áfavisszaigénylések gyorsabb teljesítésével.
6. Az áfakulcsok számát és mértékét fontos körültekintően meghatározni, figyelemmel a fogyasztásra, fogyasztókra, a külső környezetre, versenyhelyzetre, a csalásra ösztönző mérték elkerülésére, nem utolsósorban az uniós szabályozásra. Annál nagyobb az áfacsalásra való csábítás, a csalásból eredő haszon, minél nagyobb a jövedelmezőség és az áfakulcs mértéke között a különbség. A NAV vizsgálatainak tapasztalatai alapján az élelmiszergazdaságban az áfacsalások

miatt a költségvetésnek okozott kár mintegy 100 milliárd forint. A csalások óriási anyagi károkat okoznak a költségvetésnek, a gazdaság tisztességes szereplőinek, ellehetetlenítik a piacot, rontják a versenyhelyezetet és rombolják a társadalmi morált.

7. Az adókulcsok számát illetően kevesebb áfakulcs mellett egyszerűbb, hatékonyabb az adórendszer, ám nem veszi figyelembe, hogy az eltérő jövedelműek fogyasztási kosarának szerkezete is különböző. A többkulcsos áfarendszert elsősorban szociális célok indokolják, mivel általában a szegényebbek által nagyobb arányban fogyasztott termékek kerülnek a kedvezményes körbe. Emellett kulturális, környezetvédelmi és foglalkoztatási szempontok is érvényre juthatnak.
8. Magyarországon uniós összehasonlításban is magas az élelmiszerek áfamértéke, mind a normál, mind pedig a kedvezményes adókulcs itt a legmagasabb. A normál kulcs esetében az átlag 21,7 százalék. A legalacsonyabb, 17 százalék Ciprus esetében, legmagasabb Magyarországon, 27 százalék. Számos tagország igen alacsony 0–5 százalékos mértékű kedvezményes adókulcs alá sorolja az alapvető élelmiszereket. Az Unióban az élelmiszer árak átlagos áfa tartalma 9–11 százalék körül mozog. Az EU tagállamok különösen vigyáznak az élelmiszereket terhelő áfa mértékének alacsony szinten történő megőrzésére. Ennek ugyan elsősorban szociális okai vannak, de abban az esetben, ha az élelmiszerek áfája nő, a fogyasztás csökkenése az élelmiszerek árrugalmatlansága miatt nem elsősorban az élelmiszerek terén következne be, hanem más, a gazdaság húzóágazatait érintő termékek terén. A válság hatása ellenére is csak ritkán és kis mértékben emelték az áfakulcsokat
9. A költségvetés bevételeinek legnagyobb, jól és biztonsággal tervezhető hányadát az áfabevételek adják. Az áfa növelése könnyen végrehajtható, azonnali és jelentős költségvetési bevétel-növekedést eredményez. Az áfabevétel 8 százalékos növeléséhez például a fogyasztásnak 8 százalékkal kellene növekednie, miközben ennek eléréséhez elegendő volt az áfa mértékének 2 százalékpontos emelése. Ez a lehetőség csábító. Ugyanakkor az áfa csökkentésére a költségvetés nehezen tudja rászánni magát, mivel kismértékű – a gazdasági szereplők és a fogyasztók számára jelentéktelen – áfacsökkentés jelentős költségvetési bevételkiesést okoz, amit a fogyasztó szinte nem is érzékel, a fogyasztás nem bővül, a kiesést nincs, ami ellensúlyozza.
10. Vizsgálódásaink összességében azt támasztják alá, hogy indokolt a jelenlegi rendszer és mérték felülvizsgálata. Cél az arányos, kiegyensúlyozott, méltányos a környezettel összhangban lévő, a költségvetés számára is elfogadható, már rövidtávon is kedvező hatású rendszer és mérték kialakítása. Az áfakulcs csökkentése nemcsak az áfabefizetési hajlandóságot, hanem az értékesítéshez kapcsolható egyéb, például jövedelemtípusú adóbevételeket is növelné az értékesítés kihéredésén keresztül.
11. Az áfakulcs emelésére és csökkentésére egyaránt igaz, hogy a boltok nem teljeskörűen, és nem az áfa mértékének változásával egyezően változtatják meg áraikat. A kétirányú változás árakra való hatása egyáltalán nem szimmetrikus. Az áfanövelés gyorsan és a lehető legteljesebb mértékben megjelenik az árakban, míg az áfa csökkentése időben elhúzódva, és a csökkentés mértékétől jelentősen elmaradva realizálódik a fogyasztói árakban. Egy kismértékű áfacsökkentés gyakorlatilag nem mutatkozna meg az árakban, hiszen ennek nem állnak fenn a közgazdasági feltételei (rugalmas kereslet, erős piaci verseny). A csökkentés társadalmi, gazdasági haszna gyorsan elenyészne. Ráadásul az élelmiszerek inflációs görbéje az összesített fogyasztási javak inflációs görbéjénél meredekebb, így ez is az árcsökkenés ellen hat, ugyanakkor kedvező lehetőséget biztosít a változtatások bevezetésére. Törvényi lehetőség nincs az áfa csökkentésének a fogyasztói árakban történő megjelenítésére, így a tényleges árcsökkenés mértéke a kereskedő döntése. Ezért érdemi társadalmi-gazdasági hatás csak jelentős mértékű áfacsökkentéssel érhető el.

12. Magyarország esetében a meglévő 27 százalékos standard kulcs mellett reális alternatívának tűnik a kedvezményes áfakulcs 9–14 százalékra történő csökkentése az alapvető élelmiszerek esetében. Ez egyfelől jelentené a jelenleg 18 százalékos kulcs alá eső termékek áfájának 4–9 százalékponttal történő mérséklését, másfelől az alapvető élelmiszerek egy bizonyos csoportjának, melyek eddig a 27 százalékos körbe tartoztak, a kedvezményes kulcs alá történő átsorolását, amelyeknél az áfa így 13–18 százalékponttal mérséklődne. A 9–14 százalékos kedvezményes áfakulcsot indokolhatja, hogy az elég közel áll az uniós kedvezményes kulcsok átlagához, ugyanakkor nem esünk túlzásba a mértékét illetően. A csökkentés így is markáns változás, amely már jelentős pozitív társadalmi és gazdasági haszonnal jár.
13. Az élelmiszerfogyasztáshoz kapcsolódó áfabevétel számításaink szerint összesen 628,3 milliárd forint, amelyből 111,6 milliárd forint az alacsonyabb kulcshoz köthető, a fennmaradó 516,7 milliárd forint a standard áfamérték alá eső termékekből származik. Az áfaátrendezés hatására a kedvezményes kulcs alá eső termékek köre kibővülne, az alacsonyabb áfakulcs alá tartozó termékforgalom 714,2 milliárd forinttal (1 334,3 milliárd forintra) növekedne, miközben a magasabb áfakulcs alá eső élelmiszerek forgalma ugyanennyivel (1199,5 milliárd forintra) csökkenne. Így a teljes élelmiszerfogyasztás több mint fele (52,7 százaléka) kedvezményes kulcs alá esne. A jelenleg érvényes áfakulcsok mellett a költségvetés számításaink szerint az élelmiszerek után 628,3 milliárd forint forgalmi adóbevételt realizál, amely a változtatások hatására mintegy 117,6–184,4 milliárd forinttal mérséklődne.
14. Figyelembe véve a 18 százalékos áfakulcs megszüntetését is, a költségvetés bevételeinek csökkenése 128,8–209,6 milliárd forint lenne. Azonban az áfacsökkentés pozitív hatásainak eredményeként ez az összeg mintegy 68,5–130,3 milliárd forintra mérséklődne. Amennyiben az áfa mértékének csökkentését a mezőgazdasági adórendszer korszerűsítésével egy időben lehetne megvalósítani úgy a költségvetés egyszeri, éven belüli kiesése csupán 18,5–85,3 milliárd forint lenne.
15. Az élelmiszergazdaságban az áfacsökkentés hatására:
  - Javul az élelmiszergazdaság versenyhelyzete,
  - Csökken a piacokra nehezedő, a csalásokból eredő nyomás,
  - Elviselhető szintre csökken az áfacsalás mértéke,
  - Ugyan nem teszi szükségletenné az ellenőrzést, de csökkenti annak költségeit,
  - Csökkenti a fogyasztói árakat,
  - Mérsékli az inflációs hatást,
  - Közvetlen beavatkozás nélkül javítja az ágazat szereplőinek pozícióját, ami hozzájárulhat a fejlesztési lehetőségek javulásához, és a foglalkoztatás megőrzéséhez
  - Harmonikusabb adórendszert eredményez,
  - A költségvetéstől egyszeri, éven belüli, mértékét tekintve csekély áldozatvállalást igényel.

TISZTELETPELDÁNY

Summary

The effects of changing the value added tax on agricultural and food products in Hungary

TANÍTÓ, Dezső and LÁMFALUSI, Ibolya (eds.)

Almost every member of society is concerned about taxation, the tax system and the level of taxes in a country. The system is complex and changes need to be made with caution as economic agents react sensitively to changes in their income. It is a challenging task to permanently maintain the equilibrium between the desirable budgetary revenues and societal expectations.

This study reviews the Value Added Tax (VAT) system in Hungary as it applies to the food economy, analyses the potential for a reduction in the rates of VAT on basic food products in the light of national budget constraints, and clarifies some misconceptions with the aim of supplying arguments for economic policy decision makers. Some concluding remarks are as follows:

1. From the taxpayer's point of view VAT is a neutral tax since it is applicable to every legal entity and also to individuals. It is a general tax because the payment of this tax is compulsory for every economic agent who sells, buys, provide services or takes advantage of services. In other words it is a sector neutral tax. It follows from this that it does not distort competition and therefore it is a competition neutral tax as well. It is an indirect tax because the tax incidence holder and tax payer are separate agents; moreover it is a consumer tax because in spite of the payment by the distributor it is imposed on the final consumer. It is an all stage tax as it is compulsory at every stage of the value chain.
2. In spite of its neutrality, simplicity and the potential for good planning of the VAT system, VAT rates and the operation of the system must be harmonised with the economic environment and with economic conditions. Otherwise the expected economic effects cannot be attained, which leads to distortions in the operations and economic processes of the VAT system.
3. The tax incidence of VAT is attributed to consumers with the aim of providing revenue for the state budget. It is the most important source of revenue in the Hungarian state budget: in 2011 26.7 per cent of governmental budget revenues came from VAT.
4. In a good economic environment the effect of VAT on the intermediate agents of the value chain is neutral. If the enterprise produces value added and it is in a symmetric position, namely has business relationships on both sides when purchasing and distributing products or services with economic agents paying VAT according to general rules, and the VAT rate is the same, then the amount of VAT paid is higher than the amount received. Consequently the arising liquidity surplus is higher than the liquidity deficit, thus supposing that in normal circumstances economic agents do not suffer any disadvantage from VAT.
5. In agriculture, especially in crop production where, in contrast to a single annual income, several costs arise during the production process which can cause liquidity problems and financial burden even for the good performing farms producing value added. This should be taken into consideration when economic policy decisions are made by allowing more frequent payment of the VAT receiving receipts.
6. The number and level of VAT rates should be defined with care taking into account the influences on consumption and consumers, on the external environment and competitive situation as well as avoiding VAT rates that encourage fraud and ensuring that EU regulations are entirely fulfilled. The incentive for VAT fraud and the return from fraud is greater when the difference

between the profitability of the farm and VAT rates is higher. According to the experiences of the National Tax and Customs Administration of Hungary VAT fraud in the food economy causes losses for the state budget of about HUF 100 billion annually. Therefore the tax frauds cause very high losses for the state budget and for legally operating economic agents, and at the same time are responsible for major disturbances in the operations of markets, and for a deteriorating competitive environment and social equity.

7. A VAT system with fewer VAT rates is more efficient, but in this case the differences in the composition of the consumption baskets of consumers with different levels of income are not taken into account. Therefore social objectives have led to VAT systems with multiple rates, since the goods and services with preferential VAT rates are consumed in general by poorer segments of the population. In addition cultural particularities, environmental and employment considerations are responsible for applying a multiple rate VAT system.
8. VAT rates are very high in Hungary in comparison to the European Union (EU) average, since the standard and the preferential VAT rates in Hungary are the highest in the EU. The average standard VAT rate in the EU is 21.7 per cent, with the lowest rate of 17 per cent in Cyprus and highest rate of 27 per cent in Hungary. The preferential VAT rate for basic food is very low, between 0 and 5 per cent in many EU Member States. The average VAT rate on food in the EU is between 9 and 11 per cent. Member States pay special attention to keeping VAT rates on food at their traditional low level. Social reasons are the reason for low VAT rates as we have seen, but also the effects on other sectors of increasing VAT rates for basic foods are a reason for keeping low the VAT rates for food, because the inelasticity in the demand of consumers to basic foods implies a reduction in the demand for other goods when the VAT rate for basic food is increased. Experience shows that during the economic crisis in the EU VAT rates remained unchanged or only minor increases were imposed.
9. VAT revenues represent the most important source of revenue of the state budget which can be safely planned. An increase in the VAT rate can be enacted very easily, resulting in an immediate, significant increase in revenue for the state budget. An increase in the budget revenue from VAT by 8 per cent can be achieved by increasing consumption by the same amount (8 per cent), but the same result can also be obtained by increasing the VAT rate by 2 per cent. This is a tempting possibility for increasing budget revenues, but reducing VAT rates after the imbalances in the budget are resolved is more difficult. A very small reduction in the VAT rate is almost imperceptible to consumers and therefore does not yield the expected increase in consumption, but results in a significant drop in revenue in the state budget which must be financed from other sources.
10. Our research shows that the present VAT system and rates in Hungary should be revised in line with the objective of shaping a proportional, equilibrate and equitable system which is acceptable for the state budget even in the short term. A reduction in VAT rates on foods will lead not only to an increase in the willingness to pay VAT, but as a result of increasing legal sales income from other taxes will increase. For example this will lead to an increase in revenue from income taxes because of an increase in the level of legal transactions.
11. The increase or decrease in VAT rates is not entirely reflected in prices because retailers do not change their prices by the same amount as the VAT rates have changed. A small reduction in VAT rates is practically not transmitted to prices as the economic conditions are not held, the demand for food is inelastic and strong competition in the market of these products is missing. Thus the social and economic return of a small reduction in VAT rates disappears very quickly. Moreover the slope of the inflation curve of the food products is higher than that of total consumer goods, which has a negative effect on price reduction. There are no legal requirements

for retailers to reduce their prices according to the VAT rate reduction, thus the effective price reduction depends on the decision of retailers. Therefore essential social and economic effects can be attained only by a significant VAT rate reduction.

12. Our conclusion is that while keeping the present standard rate at 27 per cent, the preferential VAT rate in Hungary for basic foods should be reduced to between 9 and 14 per cent. This will result a reduction in the VAT rate of between 4 and 9 per cent for the products taxed at the current 18 per cent VAT rate on the one hand, and a reduction in the VAT rate of between 13 and 18 per cent for some other basic foods taxed at the current standard rate of 27 per cent on the other. A preferential VAT rate of between 9 and 14 per cent in Hungary will result in a preferential VAT rate close to the EU average. This substantial VAT reduction can have a significant positive social and economic return.
13. According to our calculations total VAT revenue from food consumption is HUF 628.3 billion, from which HUF 111.6 billion comes from the lower rate and the remaining HUF 516.7 billion comes from the standard VAT rate. After the VAT changes have taken place the number of food products under the preferential rate will increase and in this way the sales of food products taxed at the preferential rate will increase by HUF 714.2 billion (to HUF 1,334.3 billion), while the sales of food products incurring the higher, standard rate will decrease by the same amount (to HUF 1,199.5 billion). In this way over half of total food consumption (52.7 per cent) will be taxed at the preferential VAT rate. The current revenue of the state budget for food products is HUF 628.3 billion and after the proposed changes in VAT this will fall by HUF 117.6-184.4 billion.
14. Taking into account the effects of the disappearance of the 18 per cent VAT rate, the loss of revenue to the state budget is estimated to be HUF 128,8-209.6 billion. However taking into account the other positive effects of VAT reduction this decrease in the state budget can be reduced to HUF 68.5-130.3 billion. If the reduction in the VAT rate can be performed at the same time as the modernisation of tax system in agriculture the revenue decrease of the state budget would be even lower, HUF 18.5-85.3 billion.
15. A VAT reduction in the food economy has the following implications:
  - improving the competitive position of the food economy;
  - reducing the pressures on the agri-food markets attributed to fraud;
  - decreasing VAT fraud to a tolerable level;
  - diminishing the costs of VAT controls;
  - reducing consumer prices for the foods concerned;
  - contributing to decreasing inflation;
  - improving the market position of the economic agents in the sector without any direct intervention, leading to better investment opportunities and higher levels of employment;
  - a better-balanced tax system;
  - a small and single annual sacrifice from the state budget.

TISZTELETPELDÁNY

Kivonat

A mezőgazdasági és az élelmiszeripari termékekre vonatkozó áfarendszer és -mérték változása és hatásai

Tanító Dezső (szerk.), Lámfalusi Ibolya (szerk.)

Az mezőgazdasági terméktanácsok, a tisztességes piaci szereplők és a szakmai vélemények szerint az ágazatban mára a feketekereskedelem oly mértékűre nőtt, hogy az már óriási morális és anyagi károkat okoz a gazdaság legális szereplőinek és a költségvetésnek egyaránt. A véleményformáló szakmai körök a feketekereskedelem elhatalmasodásának egyik fő okának az áfa magas mértékét tartják. A negatív hatások közül kiemelik, hogy a jelenlegi gyakorlat rontja versenyhelyzetünket, rombolja a piacot és a társadalmi morált. Véleményük szerint legalább az alapvető élelmiszerek áfájának a jelentős mértékű csökkentésére lenne szükség.

A hazai helyzet elemzése, valamint az uniós gyakorlat áttekintése egyértelműen rámutatott, hogy Magyarországon az áfa mértéke, és ezen belül is az élelmiszer áfa mértéke mind az európai áfa mértékekhez, mind a hazai gazdasági körülményekhez képest magas. A nemzetközi tapasztalatok és a hazai lehetőségek figyelembe vételével megvizsgáltuk az élelmiszer áfacsökkentés lehetőségét, és hatásait. Véleményünk szerint az alapvető élelmiszerek esetében – amelyek a teljes élelmiszerfogyasztás több mint 50 százalékát jelentik – az áfa csökkentése lenne indokolt. A kedvezményes kulcs mértékét illetően az uniós áfaszabályozást, a hazai költségvetés szempontjait, valamint a célzott gazdasági hatásokat egyaránt figyelembe véve a meglévő 27 százalékos standard kulcs mellett reális alternatívának tűnik a kedvezményes áfakulcs 9–14 százalékra történő csökkentése. Tanulmányunkban az említett termékkör és áfamértékek bevezetésének hatásait is számszerűsítettük.

Abstract

The effects of changing the value added tax on agricultural and food products in Hungary

TANÍTÓ, Dezső and LÁMFALUSI, Ibolya (eds.)

According to agricultural associations, fair market players and professional assessments the black market has increased greatly in the Hungarian agri-food sector, causing huge moral and financial losses for the honest players in the economy and for the state budget. The dominant opinion is that one of the main drivers of the spread of the black market in the sector is the high rates of value added tax (VAT) applied to agri-food products, which damage the competitive position of the sector and destroy market relationships and social moral. To overcome these negative implications a considerable reduction in the VAT rates is needed, at least in the case of the basic food products. The analysis of the Hungarian situation as well as the review of practices across the European Union (EU) shows that VAT rates are too high in Hungary in comparison to VAT rates in other EU Member States and the domestic economic conditions. Consequently this study examines the possibilities and effects of a reduction in VAT rates for food products in the light of international experiences and national possibilities. Our conclusion is that in the case of basic food, which accounts for 50 per cent of total food consumption, the government should reduce the VAT rate. Taking into account EU VAT regulations, internal budgetary constraints and favourable economic effects, we consider a reduction of the preferential VAT rate to 9-14 per cent to be feasible, assuming that the standard VAT rate remains unchanged at 27 per cent.

Mellékletek

Mellékletek jegyzéke

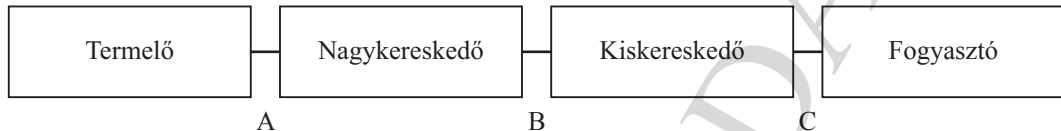
1. melléklet: Adóhalmazódás a többfázisú áfa rendszerében	92
2. melléklet: A 18 százalékos adómérték alá tartozó termékek köre	94
3. melléklet: A 18 százalékos adómérték alá tartozó szolgáltatások köre.....	95
4. melléklet: Az 5 százalékos adómérték alá tartozó termékek és szolgáltatások köre	95
5. melléklet: Mezőgazdasági tevékenység körébe tartozó termékek és szolgáltatások	96
6. melléklet: A tagállamokban alkalmazott héa-kulcsok listája (2012)	98
7. melléklet: Normál héa-kulcsok változása országanként	99
8. melléklet: Normál kulccsal adózó élelmiszerek héa-változásai országanként	100
9. melléklet: Kedvezményes héa-kulcsok változása országanként.....	101
10. melléklet: Kedvezményes kulccsal adózó élelmiszerek héa-változásai országanként	102
11. melléklet: Adóterhelés mértéke az EU-ban a GDP százalékában	103
12. melléklet: Áfabevallások adatai ágazati megoszlásban, az agrárszférában	104
13. melléklet: Az élelmiszerek fogyasztói árindex súlyaránya és becült általános forgalmi adó alapja	105
14. melléklet: Az alapvető fogyasztási cikkek (élelmiszerek) fogyasztói árindex súlyaránya és becült általános forgalmi adó alapja	107

1. melléklet: Adóhalmozódás a többfázisú áfa rendszerben

Általánosságban a forgalmi adókat a termelési és elosztási lánc különböző szintjein, az árbevétel, forgalom után kell megfizetni. A következőkben azt mutatjuk be, hogy hogyan érvényesül a jelenleg működő áfarendszerben az a mechanizmus, amely alapján azt mondhatjuk, hogy az áfa mint adó nem összefázisúnak, ugyanakkor semlegesnek tekinthető.

A következő ábra azt szemlélteti, hogy néz ki egy egyszerűsített értéklánc, ahol a különböző betűk (A, B, C) jelentik azokat a pontokat, ahol a forgalmi adó kivethető:

22. ábra: **Értéklánc forgalmi adó fizetési csomópontokkal**

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Egyfázisú adórendszer esetében az A és C pontok között csak egyszer vetünk ki adót. Ezzel szemben összefázisú adóztatás esetén, minden pontban (A, B, C) kivetünk valamilyen mértékű adót. Itt azonban fontos, hogy mi az adóalap (Kubátová, 2000). Például abban az esetben, ha az adót a ráfordítások levonása nélkül alkalmazzák, a már adózott inputforgalom a rákövetkező eladási ár részét képezi, ami így még egyszer adózni fog. Ez pedig adóhalmozódáshoz vezet, a vállalat pedig a termelési eljárások integrációjára kényszerül, hogy elkerülje a többszörös adófizetést. Az alábbi példa jól szemlélteti ezt a folyamatot:

29. táblázat: **Összfázisú adózás kibocsátás alapján**

Termelési folyamat	Kibocsátás (ár)	Kibocsátási adó (5%)
Mezőgazdasági gabonatermelő gazdaság	10 000	500
Malom	20 000	1000
Liszt értékesítése	30 000	1500
Összesen	n.é.	3000
Tényleges (effektív) adókulcs		10%

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Mindebből jól látszik, ha ilyen típusú adót alkalmazunk, akkor nagyon alacsony kulcsok szükségesek, különben az effektív adókulcs igen nagy lesz.

Mindezek miatt a jelenleg működő áfarendszer, ugyan összefázisú, de kiküszöböli az ilyen típusú adóhalmozódást, miután az adóalapot csak a ráfordítások levonása utáni ár (azaz a hozzáadottérték) képezi. Amiatt, hogy ne legyen túl bonyolult a számítás metódusa, a gyakorlatban az indirekt levonásos módszert alkalmazzák (Kubátová, 2000). Ennek lényege, hogy nem a ráfordítás és a kibocsátás különbségét kell kiszámolni, majd ezt megszorozni az adókulccsal, hanem a kibocsátásra jutó adót és a ráfordításra jutó adót kell kivonni egymásból, majd ez lesz az egyenlegtől függően a fizetendő, vagy éppen a visszaigényelhető adó összege²⁵.

²⁵ Mindez annak a függvénye, hogy a termelő vállalkozás előállított-e valamilyen plusz értéket, azaz az inputokat elég hatékonyan használta-e fel. Másképpen fogalmazva az anyagjellegű ráfordítások nem haladják-e meg a bevételeket. Ugyanis ekkor a vállalkozás visszaigénylő és nem befizető pozícióba kerül.

30. táblázat: A hozzáadottérték-adó működési mechanizmusa

Termelési folyamat	A: Kibocsátás adó nélkül	B: Kibocsátási adó (áfa) (20%)	C: Adóval növelt ár	D: Ráfordítások után fizetendő adó (20%)	Költségvetésbe fizetendő adó = B-D
Mezőgazdasági gabonatermelő gazdaság	10 000	2 000	12 000	n.é.	2 000
Malom	20 000	4 000	24 000	2 000	2 000
Liszt értékesítése	30 000	6 000	36 000	4 000	2 000
Összesen	n.é.	n.é.	n.é.	n.é.	6 000

Megjegyzés: A könnyebb megértés érdekében kerek százalékos mértékeket alkalmaztunk.
 Forrás: Saját számítás

A táblázatból is jól látszik a már fent leírt folyamat. Az értéklánc minden tagjánál (tehát A, B, C esetben is) kivetésre kerül az adó, de csak a plusz megtermelt érték után kell azt megfizetni, így megszűnik a halmozódás, és az adórendszer semleges lesz, miután minden értékesítési pontban az effektív adókulcs megegyezik a törvényben megállapított kulccsal.

2. melléklet: A 18 százalékos adómérték alá tartozó termékek köre

Sor-szám	Megnevezés	vtsz.
1.	Az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról szóló törvény hatálya alá tartozó olyan humán gyógyszerek, amelyeket külön jogszabályban meghatározott hatóság forgalomba hozatalra engedélyezett, valamint a nem kereskedelmi jellegű áru-forgalomban az erre jogosult hatóság engedélyével importált gyógyszerek; Humán gyógyászati célú magisztrális készítmények.	
2.	Hagyományos gyógynövény drogok közvetlen lakossági fogyasztásra, kiskereskedelemben szokásos kiserelésben	121190 98-ből 1302-ből
3.	Az arra feljogosított hatóság által engedélyezett humán célra felhasználásra kerülő diagnosztikai reagensek	3002 10-ből 3002 90-ből 3006 20-ből 3006 30-ből 3821-ből 3822-ből
4.	Orvosi radioaktív izotópok	2844 40 20 00-ből
5.	Speciális gyógyászati célra szánt tápszerek, valamint anyatej-helyettesítő és anyatej-kiegészítő tápszerek	1901 10 00 02 2106 90 92 01 2106 90 98 01
6.	Egészségügyi oxigén (max. 10, ill. 20 liter úrtartalmú, 150, ill. 200 bar nyomású palackban kiserelve vagy cseppfolyós formában, kizárólag gyógyszerkönyvi minőségű termék)	2804 40-ből
7.	Braille-tábla műanyagból	3926 90-ből
8.	Fehér bot vakoknak	6602-ből
9.	Pontozó vakoknak	8205 59 90-ből
10.	Braille-tábla fémből	8310-ből
11.	Braille-írógép vakoknak	8469 30-ből
12.	Információ átalakító egység vakok és hallássérültek részére (a szövetség által a tagok felé beszerzési ár alatt forgalmazott termék)	8471-ből
13.	Telefonkezelő adapter vakok számára	8517 80 90-ből
14.	Braille-óra vakoknak	9102-ből
15.	Könyv	4901-ből 4903
16.	Napilap (hetenként legalább négyszer megjelenő kiadvány); Egyéb újság, folyóirat (évente legalább egyszer megjelenő kiadvány)	4902
17.	Kotta	4904
18.	A 15. és 17. pontban meghatározott termékek bármely más fizikai adathordozón reprodukált formája	

Forrás: 2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról

3. melléklet: A 18 százalékos adómérték alá tartozó szolgáltatások köre

Sor-szám	Megnevezés
1.	Kereskedelmi szálláshely-szolgáltatás

Forrás: 2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról

4. melléklet: Az 5 százalékos adómérték alá tartozó termékek és szolgáltatások köre

Sor-szám	Megnevezés	vtsz.
Termékek		
1.	Tej és tejtermékek (kivéve az anyatejet)	0401-ből 0402 0403 0404 10 0405-től 0406-ig
2.	Tejtermékek (kivéve az italként közvetlen fogyasztásra alkalmas, tej pótlására szolgáló olyan imitátumokat, amelyek általában tej és permeátum - esetenként savó és/vagy tejszín - különböző arányú keverékből állnak, és amelyek minősége, mennyiségi összetétele különbözik a természetes tejétől, tejfehérje tartalma lényegesen alacsonyabb a természetes tejénél)	0404 90-ből
3.	Ízesített tej	2202 90 91-ből 2202 90 95-ből 2202 90 99-ből
4.	Gabona, liszt, keményítő vagy tej felhasználásával készült termék	1901 (kivéve: 1901 10 00 02) 1903 1904 1905 10 1905 40 1905 90
Szolgáltatások		
1.	Táv hőszolgáltatás, ideértve a villamos energiáról szóló törvény alapján megújuló energiaforrásnak minősülő energiaforrásra alapuló hőszolgáltatást	
2.	Előadóművész személyes közreműködésével <ol style="list-style-type: none"> a) vendéglátás keretében, üzletben, b) nem nyilvánosan meghirdetett családi esemény, baráti rendezvény keretében, zárt körben, vagy c) belépődíj nélkül tartott, a zenés, táncos rendezvények működésének biztonságosabbá tételéről szóló kormányrendelet hatálya alá nem tartozó, közösségi rendezvényeken nyújtott hangszeres élőzenei szolgáltatás. 	

Forrás: 2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról

5. melléklet: Mezőgazdasági tevékenység körébe tartozó termékek és szolgáltatások

I. rész: Termékek

A. pont

Sorszám	Megnevezés	vtsz.
1.	Élő növény (beleértve azok gyökereit is), dugvány, oltvány stb. Zöldségpalánta	0602 10 0602 20, 0602-ből
2.	Burgonya	0701
3.	Élelmezési célra alkalmas zöldségfélék, gyökerek és gumók (kivéve: hántolt és feles) szaporítóanyag zöldségfélékhez	0702-től 0709-ig, 0713-ból, 1209-ből
4.	Szőlő	0806 10
5.	Élelmezési célra alkalmas gyümölcs és dió és dinnyefélék héja	0802 11-től 0802 50-ig, 0807 11, 0807 19, 0808, 0809, 0810 10-től 0 810 40-ig, 0810 90-ből
6.	Hazai termesztésű fűszernövények	0904 20, 0909, 0910-ből
7.	Gabonafélék muhar, csusziz	1001-től 1007-ig, 1008 10, 1008 20, 1008 30, 1008 90 10, 1008 90 90-ből
8.	Különféle magvak, ipari és gyógynövények Szaporítóanyag ipari növényekhez	1201, 1202 1204-től 1207-ig, 1209-ből, 1210-ből, 1211 90-ből, 1212 91, 1212 99 80-ből, 1213, 1401 90-ből, 1403 00, 2401 10, 2401 20, 5301 10, 5302 10
9.	Mákgubó	1211 90 98 99-ből
10.	Takarmánynövények (kivéve az őrlemény és a pellet) Szaporítóanyag takarmánynövényekhez	1214-ből 2308 00 40 00-ből, 1209-ből
11.	Feldolgozott, tartósított saját előállítású zöldség, gyümölcs, savanyúság, citrusfélék és dinnyefélék héja paradicsomlé	0711, 0712, 0811-től 0813-ig, 0814-ből, 2001, 2003-től 2009-ig, 2002-ből
12.	Must és bor	2204-ből
13.	Borseprő, borkő	2307-ből
14.	Szőlőtörköly	2308-ből

Forrás: 2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról

B. pont

Sor-szám	Megnevezés	vtsz.
1.	Ló, szarvasmarha, sertés, juh, kecske, baromfi és más élő állat (a sportló, versenyló, kutya, macska, díszállat, laboratóriumi és állatkerti állat kivételével)	0101-től 0105-ig, 0106-ból
2.	Halak (csak az édesvízi halak, halikra), rákok, puhatestű és más gerinctelen víziállatok	0301-ből, 0302-ből, 0306 29 10, 0307-ből, 0307 60, 0307 91-ből
3.	Nyers tej	0401-ből
4.	Friss tojás	0407-ből
5.	Természetes méz	0409
6.	Másutt nem említett állati eredetű termékek (szőr, háziállatok spermája, propolisz, méhpempő, virágpó, méhviasz, méhpempővel dúsított méz)	0502, 0503, 0505, 0511-ből, 1301 90 90, 99-ből, 0410-ből, 1212 99-ből, 1521 90-ből, 2106 90 98-ből
7.	Állati vagy növényi trágya	3101
8.	Nyers szőrme	4301-ből
9.	Legombolyításra alkalmas selyemhernyógubó	5001
10.	Nyers gyapjú	5101
11.	Erdei fák és cserjék csemetéje, oltványa	0602-ből
12.	Erdei fák és cserjék magja	1209 99-ből
13.	Feldolgozott tej és tejtermékek	0401-ből, 0402-től 0406-ig

Forrás: 2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról

II. rész: Szolgáltatások

Sor-szám	Megnevezés
1.	Talajművelés, aratás, cséplés, préseles, szüretelés, betakarítás, vetés és ültetés
2.	Mezőgazdasági termékek csomagolása és piacra történő előkészítése, mint például mezőgazdasági termékek szárítása, tisztítása, aprítása, fertőtlenítése és silózása
3.	Mezőgazdasági termékek tárolása
4.	Ló, szarvasmarha, sertés, juh, kecske, baromfi és más élő állat (a sportló, versenyló, kutya, macska, díszállat, laboratóriumi és állatkerti állat kivételével) gondozása, tenyésztése és hizlalása
5.	Mezőgazdasági, erdőgazdálkodási vagy halgazdasági vállalkozásokban alkalmazott eszközök mezőgazdasági célokra történő bérbeadása
6.	Műszaki segítségnyújtás
7.	Gyomirtás és mezőgazdasági kártevők irtása, növények és földek permetezése
8.	Mezőgazdasági, erdőgazdálkodási öntöző berendezések üzemeltetése
9.	Vízlecsapoló berendezések üzemeltetése
10.	Fák nyesése és kivágása, valamint egyéb mező- és erdőgazdálkodási szolgáltatások

Forrás: 2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról

6. melléklet: A tagállamokban alkalmazott héa-kulcsok listája (2012)

százalék

Tagállamok	Szuper- kedvezményes kulcs	Kedvezményes kulcs	Normál kulcs	Nulla kulcs
Belgium		6 ; 12	21	0
Bulgária		9	20	
Csehország		15	21	
Dánia			25	0
Németország		7	19	
Észtország		9	20	
Görögország		6,5 ; 13	23	
Spanyolország	4	10	21	
Franciaország	2,1	5,5 ; 7	19,6	
Írország	4,8	9 ; 13,5	23	0
Olaszország	4	10	21	0
Ciprus		5 ; 8	17	
Lettország		12	21	
Litvánia		5 ; 9	21	
Luxemburg	3	6 ; 12	15	
Magyarország		5 ; 18	27	
Málta		5 ; 7	18	0
Hollandia		6	21	
Ausztria		10	20	
Lengyelország		5 ; 8	23	
Portugália		6 ; 13	23	
Románia		5 ; 9	24	
Szlovénia		8,5	20	
Szlovákia		10	20	
Finnország		9 ; 13	23	0
Svédország		6 ; 12	25	0
Egyesült Királyság		5	20	0

Megjegyzés: Az élelmiszerek héa-kulcsait félkövér dőlt írásmód jelöli.

Forrás: <http://ec.europa.eu> adatai alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

7. melléklet: Normál héa-kulcsok változása országonként

százalékpont

Ország	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
SE													
DK													
BE													
LT													
LU													
AT													
BG													
DE								+3					
EE										+2			
FR	-1												
IT												+1	
MT					+3								
PL												+1	
SI			+1										
FI											+1		
ES											+2		+3
NL		+1,5											+2
CZ					-3						+1		
GR						+1					+4		
RO	-3										+5		
UK										-2,5	+2,5	+2,5	
LV										+3		+1	-1
SK				-3	-1							+1	
HU							-5			+5			+2
CY	+2		+3	+2									+2
PT			+2			+2			-1		+1	+2	
IE		-1	+1							+0,5	-0,5		+2

Forrás: <http://ec.europa.eu> adatai alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

8. melléklet: Normál kulccsal adózó élelmiszerek héa-változásai országoként

Ország	százalékpont												
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
SE													
DK													
BE													
LT													
BG													
DE							+3						
EE										+2			
FR	-1												
PL												+1	
RO	-3										+5		
UK										-2,5	+2,5	+2,5	
LV										+3		+1	-1
SK				-3	-1							+1	
HU							-5			+5			+2
CY	+2		+3	+2									+2
PT			+2			+2			-1		+1	+2	
IE		-1	+1							+0,5	-0,5		+2

Forrás: <http://ec.europa.eu> adatai alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

9. melléklet: Kedvezményes héa-kulcsok változása országoként

százalékpont

Ország	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
AT													
DE													
UK													
SE													
DK													
LU													
IT													
NL													
FR													+7
BE	-1												
MT												+7	
SI			+0,5										
PT											+1;+1		
ES											+1		+2
EE	+5									+4			
CY	+5					+8							
LT	+5	+9											
BG								+7					+2
PL	+3											+2;+1	
LV				+9						+5		+2	
RO	-11				+9				+5				
FI										-5	+1;+1		
CZ									+4		+1		+4
HU					+3;+5		-15			+18			
SK				+4	-14			+10			+6	-6	
IE	+0,2	+0,1		+1	+0,1	+0,4							
GR						+1;+1					+2;+1	+2;+1	

Megjegyzés: Új kulcs bevezetését vagy korábban alkalmazott kulcs eltörlését dőlt félkövér írással jelöljük, normál írásmóddal a meglévő kulcsok emelését illetve csökkentését mutatjuk be.

Forrás: Készült az AKI Pénzügpolitikai Osztályán

10. melléklet: Kedvezményes kulccsal adózó élelmiszerek héa-változásai országonként

százalékpont

Ország	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
AT													
DE													
UK													
SE													
LU													
IT													
MT													
NL													
CY	+5												
FR													+7
BE	-1												
SI			+0,5										
PT											+1;		
ES											+1		+2
FI										-5	+1		
PL	+3											+2;	
LV				+9						+5		+2	
SK				+4	-14			+10					
HU					+3		-15			+18			
CZ									+4		+1		+4
GR						+1					+2	+2	
IE	+0,2	+0,1		+1	+0,1	+0,4							

Megjegyzés: Új kulcs bevezetését vagy korábban alkalmazott kulcs eltörlését dőlt félkövér írással jelöljük, normál írásmóddal a meglévő kulcsok emelését illetve csökkentését mutatjuk be.
 Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

11. melléklet: Adóterhelés mértéke az EU-ban a GDP százalékában

Tagállamok	GDP %-ában										
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Belgium	45,1	45,1	45,2	44,7	44,8	44,8	44,4	43,9	44,2	43,4	43,9
Bulgária	31,5	30,8	28,5	31,0	32,5	31,3	30,7	33,3	32,3	29,0	27,4
Csehország	33,8	33,7	34,6	35,4	35,9	35,7	35,3	35,9	34,4	33,6	33,8
Dánia	49,4	48,5	47,9	48,0	49,0	50,8	49,6	48,9	47,8	47,7	47,6
Németország	41,3	39,4	38,9	39,1	38,3	38,3	38,6	38,7	38,9	39,2	38,1
Észtország	31,0	30,2	31,0	30,8	30,6	30,6	30,7	31,4	31,7	35,7	34,2
Írország	31,3	29,5	28,3	28,7	30,0	30,5	32,0	31,3	29,6	28,2	28,2
Görögország	34,6	33,2	33,7	32,1	31,3	32,2	31,7	32,6	32,2	30,5	31,0
Spanyolország	34,1	33,7	34,2	33,9	34,7	35,9	36,8	37,1	33,0	30,7	31,9
Franciaország	44,2	43,8	43,3	43,1	43,3	43,8	44,1	43,4	43,2	42,0	42,5
Olaszország	41,5	41,1	40,5	41,0	40,4	40,1	41,7	42,7	42,7	42,8	42,3
Ciprus	29,9	30,7	30,9	32,2	33,0	35,0	35,8	40,1	38,6	35,3	35,7
Lettország	29,7	28,9	28,6	28,6	28,6	29,2	30,6	30,6	29,2	26,7	27,3
Litvánia	29,9	28,5	28,2	28,0	28,1	28,4	29,2	29,5	30,0	29,2	27,1
Luxemburg	39,1	39,8	39,3	38,1	37,3	37,6	35,9	35,7	35,5	37,6	37,1
Magyarország	39,8	38,7	38,0	38,0	37,7	37,4	37,3	40,4	40,3	40,1	37,7
Málta	27,9	29,7	30,6	31,1	32,6	33,7	34,0	34,8	33,8	34,3	33,3
Hollandia	39,9	38,3	37,7	37,4	37,5	37,6	39,0	38,7	39,2	38,3	38,8
Ausztria	43,0	44,9	43,6	43,4	43,0	42,1	41,5	41,7	42,7	42,6	42,0
Lengyelország	32,6	32,2	32,7	32,2	31,5	32,8	33,8	34,8	34,3	31,8	31,8
Portugália	31,1	30,9	31,5	31,7	30,6	31,5	32,3	32,8	32,8	31,0	31,5
Románia	30,2	28,6	28,1	27,7	27,2	27,8	28,5	29,0	28,0	26,9	27,2
Szlovénia	37,3	37,5	37,8	38,0	38,1	38,6	38,3	37,7	37,2	37,6	38,0
Szlovákia	34,1	33,1	33,0	32,9	31,5	31,3	29,3	29,3	29,2	28,8	28,1
Finnország	47,2	44,8	44,7	44,1	43,5	43,9	43,8	43,0	42,9	42,6	42,1
Svédország	51,5	49,4	47,5	47,8	48,0	48,9	48,3	47,3	46,4	46,7	45,8
Egyesült Királyság	36,7	36,5	34,9	34,7	35,2	36,0	36,7	36,3	37,9	34,8	35,6
EU-átlag	40,4	39,5	38,8	38,8	38,7	39,0	39,5	39,4	39,3	38,4	38,4

Forrás: Taxation trends in the European Union

12. melléklet: Áfabevallások adatai ágazati megoszlásban, az agrárszférában

millió HUF

Év	Fizetendő áfa	Előzetesen felszámított áfa	Egyenleg
2006	240 805	228 933	11 872
2007	302 927	288 728	14 199
2008	346 858	330 063	16 795
2009	359 401	351 188	8 214
2010	386 728	360 074	26 653
2011	464 934	444 390	20 544
		Élelmiszeripar	
2006	394 934	368 126	26 809
2007	461 022	431 902	29 121
2008	498 886	455 175	43 710
2009	524 807	471 278	53 529
2010	572 760	533 287	39 473
2011	621 322	627 913	-6 591

Forrás: NAV adatai alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

13. melléklet: Az élelmiszerek fogyasztói árindex súlyaránya
és becslült általános forgalmi adó alapja (2011)

Termék és szolgáltatás	Súly (%)	Becslült forgalmi adó alap (millió forint)
10-17 ÉLELMISZEREK ÖSSZESEN	23,180	2 533 874
10 Hús, hal, készítmények	4,161	448 617
100 Sertéshús	1,102	118 812
101 Marha- és borjúhús	0,137	14 771
102 Egyéb hús	0,029	3 127
103 Belsősegek	0,085	9 164
104 Baromfihús	0,918	98 974
105 Szalámi, szárazkolbász, sonka	0,709	76 441
106 Párizsi, kolbász, hurka	0,848	91 427
107 Húskonzerv	0,077	8 302
108 Hal	0,151	16 280
109 Halkonzerv	0,105	11 321
11 Tej, tejt termék, tojás	3,790	430 210
110 Tojás	0,414	44 635
111 Tej	1,602	182 965
112 Sajt	0,442	50 481
113 Tejtermékek (sajt nélkül)	1,332	152 128
12 Zsiradékok	0,841	91 037
120 Vaj, -krém	0,057	6 510
121 Sertézsiradék	0,127	13 692
122 Étkezési szalonna	0,110	11 860
123 Étolaj	0,346	37 304
124 Margarin	0,201	21 671
13 Cereáliák, édességek	4,459	493 518
130 Liszt, dara	0,333	35 902
131 Rizs, hántolmányok	0,232	25 013
132 Kenyér	1,599	182 623
133 Péksütemények	0,398	45 456
134 Száraztészta	0,356	38 382
135 Cukor	0,478	51 535
136 Csokoládé, kakaó	0,423	45 606
137 Cukrászáru, fagylalt	0,183	19 730
138 Édesipari lisztesáru	0,251	27 061
139 Cukorka, méz	0,206	22 210
14 Zöldség, gyümölcs, burgonya	3,744	403 658
140 Burgonya	0,171	18 436
141 Friss zöldség, főzelék	1,287	138 758
142 Friss hazai és déligyümölcs	1,195	128 839
143 Gyümölcsle, zöldséglé	0,610	65 767
144 Tartósított zöldség, főzelék	0,230	24 797
145 Tartósított gyümölcs	0,043	4 636
146 Száraz hüvelyesek	0,054	5 822
147 Dió, mák, mogyoró	0,154	16 603

Forrás: KSH, KSH adatok alapján végzett számítások

13. melléklet folytatása: **Az élelmiszerek fogyasztói árindex súlyaránya és becsült általános forgalmi adó alapja (2011)**

Termék és szolgáltatás	Súly (%)	Becsült forgalmi adó alap (millió forint)
15 Fűszerek és egyéb élelmiszerek	0,866	93 368
150 Tartósított húsos ételek	0,092	9 919
151 Tartósított hústalan ételek	0,208	22 425
152 Fűszerek, ételízesítők	0,566	61 023
16 Házon kívüli étkezés	2,775	299 186
160 Éttermi étkezés, nem előfizetéses	1,276	137 572
161 Munkahelyi előfiz. étkezés	0,780	84 095
162 Iskolai étkezés	0,250	26 954
163 Óvodai, bölcsődei étkezés	0,115	12 399
164 Büféárak	0,354	38 166
17 Kávé, tea, üdítőitalok	2,544	274 281
170 Kávé (bolti)	0,524	56 495
171 Eszpresszókávé	0,243	26 199
172 Tea	0,059	6 361
173 Alkoholmentes üdítőitalok	1,718	185 226

Forrás: KSH, KSH adatok alapján végzett számítások

14. melléklet: Az alapvető fogyasztási cikkek (élelmiszerek) fogyasztói árindex súlyaránya és becslült általános forgalmi adó alapja

HUF

Megnevezés	Decilisek										Átlag
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	
Az egy főre jutó éves kiadások COICOP-csoportosítás szerint, 2010											
Marha- és bojrjúhús	407	532	725	987	985	1 182	1 255	1 433	1 466	2 212	1 118
Sertés-hús	9 488	13 189	14 373	13 306	15 567	16 646	17 694	18 870	17 014	15 518	15 166
Baromfi-hús	8 188	9 225	10 262	10 626	12 025	13 162	14 011	14 548	14 465	16 074	12 258
Tej, tojás, sajt összesen	16 328	18 395	21 700	23 337	26 661	29 983	31 823	33 143	35 948	41 589	27 889
Vaj, vajkrém	555	562	630	784	819	1 109	1 107	1 071	1 361	1 775	977
Étölaj, olívaolaj	2 053	2 448	2 684	2 783	3 110	3 627	3 529	3 989	3 857	3 960	3 204
Liszt, dara	1 446	1 364	1 391	1 589	1 838	2 020	2 055	1 961	1 744	1 508	1 691
Kenyér	11 290	10 664	10 355	9 918	10 359	11 040	10 511	10 469	9 929	9 578	10 412
Péksütemény	2 977	3 394	4 156	4 512	5 190	5 431	5 465	6 116	5 784	7 659	5 068
Szárzafésztia	2 296	2 179	2 274	2 275	2 496	2 813	2 935	2 778	2 789	2 514	2 535
Zöldség és burgonya összesen	11 387	13 060	15 124	15 340	18 362	21 263	22 203	23 275	24 349	26 767	19 112
Gyümölcs összesen	4 235	4 859	7 080	7 332	9 180	11 075	12 440	12 664	14 682	18 190	10 172
Munkahelyi és diákéltetetés	3 372	4 555	6 476	7 346	9 558	10 305	12 937	13 230	15 529	29 497	11 279
Óvodai étkezés	778	976	1 717	1 601	1 560	1 284	1 030	1 390	1 288	1 462	1 308
Egy főre jutó kiadások összesen	74 800	85 402	98 947	101 736	117 710	130 940	138 995	144 937	150 205	178 303	122 189
Egy négy fős család éves és havi fogyasztási kiadása											
Egy négy fős család éves fogyasztása	299 200	341 608	395 788	406 944	470 840	523 760	555 980	579 748	600 820	713 212	488 756
Egy négy fős család havi fogyasztása	24 933	28 467	32 982	33 912	39 237	43 647	46 332	48 312	50 068	59 434	40 730

Forrás: KSH

TISZTELETPELDÁNY

Hivatkozások jegyzéke

1. Ballard, Charles L. - Scholz, John K. - Shoven John B. (1987): The Value Added Tax: A General Equilibrium Look at Its Efficiency and Incidence, In: Martin Feldstein éd.: The Effects of Taxation on Capital Accumulation, University of Chicago Press, 445–480. pp.
2. Becker, G. S. (1968): Crime and Punishment: An Economic Approach, Journal Of Political Economy, Vol. 76. No. 2., 169. p.
3. Copenhagen Economics (2007): Study on reduced VAT applied to goods and services in the Member States of the European Union, Copenhagen Economics, 2007, 103. p.
4. Derogációs kérelem, fordított áfa, 2012.
5. EU tagországok országjelentései a Harmonizált áfa-alapról. 2000-2010.
6. Európai Bizottság (2011): Az Európai Bizottság javaslata a 2014-2020 közötti időszakra vonatkozó pénzügyi keretre, Luxembourg, 2011. 16. p.
7. Európai Bizottság (2012): Az EU 2012. évi költségvetése, Luxembourg, 2012. 10 p.
8. European Comission – Eurostat (2011): Taxation trends in the European Union – Data for the EU Member States, Iceland and Norway, Belgium, 2011, 428 p.
9. Fedeli, Silvia and Forte, Francesco (1998): Joint income-tax and VAT-chain evasion, European Journal of Political Economy, Vol. 15, 391–415. pp.
10. Felkai, Beáta Olga – Merkel, Krisztina (2008): Az agrártámogatások és a költségvetés kapcsolatai, Agrárgazdasági Információk, 2008/8. szám, AKI, Budapest
11. Forgon, Mária – Murai, Bálint (2005): Súlyozott átlagos áfakulcs számítás. Európai Tükör, KSH, 2005/10. szám, 89–99. pp.
12. Gábel, Péter – Reiff, Ádám (2006): Az áfakulcsok változásának hatása a fogyasztói árindexre. MNB-Szemle. 2006. december
13. Györe, Dániel – Wagner, Hartmut (2008): A termelői, fogyasztói és külkereskedelmi árak Magyarország és az EU közötti konvergenciája az élelmiszergazdaságban. Agrárgazdasági Tanulmányok. 2008/7. szám.
14. Hágén István Zsombor (2005): Az ÁFA törvény változásainak gazdasági hatásai, Gazdálkodás 49. évf., No. 13. Különkiadás, 58–65. pp.
15. Herich György (2010): Adótan, Penta Unió, Vol. 21, 392. p.
16. Hooper, Paul – Smith, Karen A. (2002): A Value-Added Tax In The U.S.: An Argument In Favor, Business Horizons, Vol 40, No. 3, 78–83. pp.
17. Jankuné Kürthy Gyöngyi, Stauder Márta, Györe Dániel (2012): Az élelmiszerkereskedelem termelékenysége és jövedelmezősége, Agrárgazdasági Könyvek, Agrárgazdasági Kutató Intézet, 141. p.
18. Józsa, Balázs (2005): A változatlan adótartalmú árindex módszertana és felhasználási lehetőségei. Statisztikai Szemle. 83. évf. 2005/12. szám.
19. Karádi, Péter – Reiff, Ádám (2010): Inflation asymmetry, menu costs and aggregation bias – A further case for state dependent pricing. MNB Working Papers, 2010/3.
20. Kostyál Rezső, Kosztolányi Lászlóné, Pintér János, Tóth Zoltán (2000): Agrárpénzügyek kézikönyve: Finanszírozás és adózás a mezőgazdaságban. KJK-Kerszöv. 303. p.

21. Krekó Judit, P. Kiss Gábor (2008): Adóelkerülés és adóváltoztatások Magyarországon, MNB-Szemle. 2008. április 24–33. pp.
22. KSH (2006): Fogyasztóiár-index füzetek. 72. 2006. október-december. KSH. Budapest, 2007. 29. p.
23. KSH (2010): Statisztikai Tükrök, IV. évfolyam 100. szám, Budapest, 2010. 5. p.
24. Kubátová K. (2000): Esettanulmány: Az általános forgalmi adók meghatározása In: Nemece, J., Wrigt, G. : Közösségi Pénzügyek: Elmélet és gyakorlat a közép-európai átmenetben, Aula, 2000, p. 501, 244–251. pp.
25. Lakatos, Mária (2007): A gazdaságpolitika hatása a magyar adórendszerre. Doktori értekezés. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
26. Lindholm, Richard W. (1970): The Value Added Tax: A Short Review of the Literature, Journal of Economic Literature, Vol. 8, No. 4, 1178–1189. pp.
27. Merkel Krisztina, Tóth Kristóf (2010): A mezőgazdaság adózása különös tekintettel az egyéni gazdaságokra Agrárgazdasági Könyvek, Agrárgazdasági Kutató Intézet. no. 6., 140. p.
28. Metcalf, Gilbert E. (1995): Value-Added Taxation: A Tax Whose Time Has Come?, The Journal of Economic Perspectives, Vol. 9, No. 1, 121–140. pp.
29. Miller, Glenn H. (1986): The Value-Added Tax: Cash Cow or Pig in a Poke, Economic Review, issue September, 3–15. pp.
30. Semjén A. – Szántó Z. – Tóth I. J. (2001): Adócsalás és adóigazgatás: Mikroökonómiai modellek és empirikus elemzések a rejtett gazdaságról. MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont. Budapest, 2001. február, 125. p.
31. Shoup, Carl (1988): The Value Added Tax and Developing Countries, The World Bank Research Observer, Vol. 3, No. 2, 139 156. pp.
32. Véghelyi Mária (2004): Az Európai Unió jogalkalmazása a forgalmi adózás területén, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft, Budapest, 17-27. pp., 313. p.

Törvények, jogszabályok

33. T/3927. számú törvényjavaslat a Magyar Köztársaság 2010. évi költségvetésének végrehajtásáról
34. T/1498 számú törvényjavaslat a Magyar Köztársaság 2011. évi költségvetéséről
35. 2001. évi LXXV. Törvény a Magyar Köztársaság 2000. évi költségvetésének végrehajtásáról
36. Magyar Köztársaság 2001. és 2002. évi költségvetésének 2001. évi végrehajtásáról szóló 2002. évi XL. Törvény
37. 2003. évi XCV. törvény, a Magyar Köztársaság 2001. és 2002. évi költségvetésének 2002. évi végrehajtásáról
38. 2007. évi CXXVII. törvény - az általános forgalmi adóról
39. A Tanács 2006/112/EK irányelve (2006. november 28.) a közös hozzáadottértékadó-rendszerről